

Det stora steget

Delrapport om ungas övergång från skola till arbetsliv

Förord

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har i uppdrag att analysera och redovisa utvecklingen av ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Detta är en delrapport av uppdraget. Ungas etablering i arbetslivet är en av regeringens mest prioriterade frågor. Genom denna rapport kan vi på ett unikt sätt redovisa hur ungas övergångar från olika skolformer ser ut och förändras över tid. Vi ger också en bild av hur olika bakgrundsvariabler påverkar etableringsmöjligheterna. Myndighetens utredningsarbete kommer att pågå i ytterligare ett och ett halvt år och därför ska denna delrapport främst ses som en god statistisk grund att bygga vidare på i kommande fördjupade analyser. Vi kan dock redan nu lyfta fram flera viktiga resultat.

Genom en studie av övergången för gymnasiesärskoleelever kan myndigheten belägga de stora etableringssvårigheter denna grupp möter efter genomgången skola i jämförelse med elever från andra skolformer. Med hjälp av våra statistiska analyser kan vi även tydligt peka på de svårigheter utrikes födda och särskilt nyanlända möter.

Ungdomspolitikens övergripande mål är att alla unga ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. I detta mål är ungas möjlighet att etablera sig och få ett arbete en viktig beståndsdel. Samhället har därför ett stort ansvar att med hjälp av åtgärder underlätta för de unga som inte har samma möjligheter att etablera sig som andra. Myndigheten ser därför ett fortsatt, tydligt behov av insatser för att underlätta dessa gruppers möjligheter till etablering.

Våra analyser visar också att skolresultaten redan i grundskolan har stor betydelse för i vilken utsträckning unga etablerar sig senare i livet. Resultaten visar på vikten av tidiga insatser i skolan för att kunna påverka ungas möjlighet att etablera sig.

Arbetet med denna rapport har genomförts inom avdelningen för utveckling och analys av Fabian Sjö (projektledare), Sara Ström och Ali Abdelzadeh i samarbete med Pontus Ekstedt och Ulrika Hektor. Vi vill tacka Jessica Arvidsson, Martin Kvist och Jonas Olofsson för deras bidrag till utredningens delstudier. Vi vill också tacka de informanter som deltagit i vår intervjustudie samt de aktörer som vi under utredningen har samverkat med.

Lena Nyberg,
generaldirektör
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	10
1.1 Det stora steget	10
1.2 Uppdraget	11
1.3 Tre delstudier redovisas	12
1.4 Disposition	14
2 Ungas övergång från skola till arbetsliv över tid	15
2.1 Beskrivning av analysen	15
2.1.1 Registerstudie, SCB-data	15
2.1.2 Skolformerna	15
2.1.3 Etableringsstatus	16
2.1.4 Bakgrundsvariabler	17
2.1.5 Övergången från gymnasiesärskolan	18
2.2 Övergång från grundskola	19
2.2.1 Etablering efter avslutade grundskolestudier	19
2.2.2 Sysselsättning efter grundskola över tid	21
2.2.3 Sysselsättning efter avslutad grundskola utifrån kön	22
2.2.4 Bakgrundsvariablers påverkan	22
2.3 Övergång från gymnasieskola	24
2.3.1 Etablering efter avslutade gymnasiestudier	25
2.3.2 Sysselsättning efter gymnasieprogram	27
2.3.3 Sysselsättning efter gymnasieskola över tid	29
2.3.4 Sysselsättning efter avslutad gymnasieskola utifrån kön	30
2.3.5 Bakgrundsvariablers påverkan	30
2.4 Övergång från folkhögskola	33
2.4.1 Etablering efter avslutade folkhögskolestudier	33
2.4.2 Sysselsättning efter folkhögskolekurs	34
2.4.3 Sysselsättning efter folkhögskola över tid	36
2.4.4 Sysselsättning efter avslutad folkhögskola utifrån kön	37
2.4.5 Bakgrundsvariablers påverkan	37
2.4.6 Utmaningar med förändrade elevgrupper	40
2.5 Övergång från yrkeshögskola	41
2.5.1 Etablering efter avslutade yrkeshögskolestudier	41
2.5.2 Sysselsättning efter yrkeshögskoleprogram	42
2.5.3 Sysselsättning efter yrkeshögskola över tid	43
2.5.4 Sysselsättning efter yrkeshögskola utifrån kön	44
2.5.5 Bakgrundsvariablers påverkan	44
2.5.6 Andra studier visar på liknande resultat	46
2.5.7 Fortsatt utveckling för yrkeshögskolan	47
2.6 Övergång från högskola	48
2.6.1 Etablering efter avslutade högskolestudier	48
2.6.2 Sysselsättning efter högskoleprogram	49
2.6.3 Sysselsättning efter högskola över tid	50
2.6.4 Sysselsättning efter högskola utifrån kön	51
2.6.5 Bakgrundsvariablers påverkan	51
2.6.6 Högskoleutbildningens inriktning påverkar etableringen	53
2.6.7 Könsskillnaderna minskar men fortsatt könssegregation	54
2.7 Övergång från gymnasiesärskola	55
2.7.1 Uvas-d	55
2.7.2 Etablering efter avslutade gymnasiesärskolestudier	56

2.7.3	Sysselsättning efter gymnasiesärskolan över tid	57
2.7.4	Sysselsättning efter gymnasiesärskolan utifrån kön	58
2.7.5	Bakgrundsvariablers påverkan	59
2.7.6	Hemkommunens påverkan	61
2.7.7	Mer insatser från samhället krävs.....	61
2.7.8	Uvas-begreppet behöver utvecklas.....	61
2.7.9	Utmaningar för den reformerade gymnasiesärskolan	62
2.7.10	Behov av registerdata.....	63
2.8	Övergång från andra skolformer.....	63
2.8.1	Övergång från sfi	63
2.8.2	Övergång från komvux	64
2.9	Sammanfattande tendenser	65
3	Unga med särskilda svårigheter att etablera sig	71
3.1	Utbildningens betydelse	71
3.1.1	Utbildning – en sorteringsmekanism?	72
3.2	Kön	74
3.2.1	Könssegregering i skola och arbetsliv	74
3.2.2	Ojämnställda insatser.....	75
3.2.3	Svårigheter att nå arbetslösa tjejer	75
3.3	Födelseland	76
3.3.1	Flera orsaker till utrikesföddas etableringssvårigheter.....	77
3.4	Nyanlända	78
3.4.1	Särskilt stora etableringssvårigheter bland nyanlända.....	78
3.4.2	Skillnader mellan könen i gruppen nyanlända	78
3.4.3	Fler orsaker till svårigheter.....	79
3.4.4	Utmaningar i skolan	79
3.4.5	Insatser från samhället.....	80
3.5	Föräldrars utbildningsbakgrund	81
3.6	Boendeort	82
3.6.1	De lokala, sociala nätverkens betydelse	83
3.6.2	Skillnader i etableringsförutsättningar mellan kommunerna	85
3.6.3	Segregation i skolan.....	85
3.7	Funktionsnedsättning	86
3.7.1	Brister i skolans stöd	86
3.7.2	Arbetsetablering med förhinder.....	88
3.8	Andra grupper med etableringssvårigheter	89
3.8.1	Unga föräldrar	89
3.8.2	Hbtq.....	90
3.9	Sammanfattande tendenser.....	91
4	Faktorer och aktörer som påverkar etableringen.....	92
4.1	Utredningens fortsättning	94
5	Referenser.....	95

Sammanfattning

Detta är en delrapport av regeringsuppdraget att analysera och redovisa utvecklingen av ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Då utredningsarbetet pågår, och ska fortsätta i ytterligare ett och ett halvt år, ger resultaten i denna delrapport en bred, främst statistisk, grund över ungas övergångar från skolan. Utifrån denna grund kommer vi att ytterligare fördjupa och utveckla våra analyser under den fortsatta utredningstiden.

I delrapporten redovisar vi resultat från de tre delstudier som vi genomfört hittills. Delstudierna besvarar på olika sätt vårt uppdrag. Genom en betydande beställning av registerdata från Statistiska centralbyrån över ungas övergång från skolformerna grundskola, gymnasieskola, folkhögskola, yrkeshögskola och högskola har vi visat hur stor andel som arbetar, studerar eller ingår i gruppen unga som varken arbetar eller studerar (uvas) ett visst antal år efter genomförd skola.

För att kunna beskriva utvecklingen över tid redovisar vi övergångarna i flera olika ålderskohorter och för att fokusera på grupper med särskilda etableringssvårigheter har vi med hjälp av regressionsanalyser beskrivit sannolikheter för att etablera sig utifrån ett antal bakgrundsvariabler. Genom att använda oss av samma variabler och ålderskohorter kan vi på ett nytt sätt jämföra ungas övergång från olika skolformer med varandra.

I uppdraget ingick även att bidra med fördjupad kunskap om unga med funktionsnedsättning. Därför har vi låtit forskaren Jessica Arvidsson göra en studie av övergången från gymnasiesärskolan på hennes unika registermaterial av avgångna gymnasiesärskoleelever. Vi har även engagerat forskarna Marin Kvist och Jonas Olofsson för att göra en intervjustudie med arbetslösa unga och relevanta aktörer i tre kommuner. Delrapportens viktigaste resultat är följande:

- **Andelen som studerar sjunker över tid, medan andelen som arbetar ökar kontinuerligt**
Andelen som arbetar ökar med tiden efter genomgången utbildning. Vid 29 års ålder är de flesta unga etablerade på arbetsmarknaden. Detta gäller samtliga skolformer, utom gymnasiesärskolan. Etableringsgraden skiljer sig dock kraftigt mellan skolformerna. Medan 82 procent av dem som genomfört en högskoleutbildning har ett arbete, är motsvarande andel efter folkhögskola 39 procent och efter gymnasiesärskola 18 procent (vid 27 års ålder).
- **Andelen som varken arbetar eller studerar är relativt stabil över tid, men varierar i storlek beroende på skolform**
Andelen som vid 29 års ålder ingår i uvas är betydligt högre efter genomgången folkhögskola än efter andra genomgångna skolformer i vår registerstudie. En förklaring till detta är den variation av kurser som ges på folkhögskolan, en annan är att elevgrupperna skiljer sig åt, främst i förhållande till de andra eftergymnasiala skolformerna. Inom folkhögskolan finns det nivåskillnader mellan de olika kurstyperna, och det är främst deltagarna i allmän kurs som har en hög andel som varken arbetar eller studerar efter genomgången utbildning.

- **Stora etableringssvårigheter efter genomgången gymnasiesärskola**
Bland unga som gått ut gymnasiesärskolan är andelen som varken arbetar eller studerar i överväldigande majoritet vid 27 års ålder, 68 procent. Andelen som arbetar i samma ålder är 18 procent.
- **Små förändringar i ungas övergångar över tid**
För att visa utvecklingen av ungas övergångar har vi jämfört etablerings-situationen för olika ålderskohorter. Dessa kohorter följer överlag samma mönster över tid. Det finns dock vissa skillnader, där kohorten född 1981 överlag har något sämre etableringsmöjligheter, jämfört med dem födda 1984 och 1987.
- **Resultaten i grundskolan påverkar senare etablering**
Även om de allra flesta från grundskolan, oavsett skolresultat, börjar på gymnasiet finns det klara skillnader i etableringsgrad senare i livet mellan de elever som gick ut grundskolan med behörighet till gymnasiet och de övriga i ålderskohorten.
- **Bakgrundsvariabler påverkar etableringsmöjligheter**
Flera av de analyserade bakgrundsvariablerna påverkar sannolikheten för etablering avsevärt. Inte minst påverkar födelseort och vistelsetid i Sverige såväl sannolikheten för att få ett arbete som för att ingå i uvas. Sannolikheten att varken arbeta eller studera är betydligt större bland utrikes födda, och framför allt bland nyanlända, jämfört med bland inrikes födda. Föräldrarnas utbildningsnivå visar att unga med högutbildade föräldrar studerar och har lägre risk att ingå i gruppen uvas. Ungas boendeort (där man var folkbokförd som 15-åring) har dock inte samma påverkan på etableringen.
- **Tjejer studerar och killar jobbar**
Oavsett ålderskohort och genomgången skolform studerar tjejer i högre grad än killar medan killar i högre grad arbetar. Skillnaderna mellan könen består även över tid. Sannolikheten att ingå i uvas är ungefär lika stor för båda könen, med en viss övervikt för tjejer. I intervjustudien påpekas att det finns svårigheter för aktörer att nå de tjejer som står särskilt långt ifrån arbetsmarknaden.
- **Brister i samhällets stöd**
I beskrivningen av unga med särskilda etableringssvårigheter framgår att det fortfarande finns flera brister i samhällets stöd till olika grupper unga. Det gäller främst unga med funktionsnedsättning och unga nyanlända.
- **Utredningens fortsättning**
Vi identifierar i slutet av delrapporten ett antal viktiga aktörer och faktorer för att stärka ungas etablering på arbetsmarknaden. Dessa kommer vi att fördjupa oss i under utredningens resterande tid. Fördjupningen kommer även att tjäna som utgångspunkt för de förslag vi ska lägga i slutrapporten och som ska syfta till att underlätta ungas etablering. Under resterande utredningstid kommer vi

även att fortsätta analysera och utveckla registerdata, intervjua fler unga och fördjupa oss ytterligare i övergången från folkhögskolan.

Inledning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fick 2015 (regeringsbeslut 2015) i uppdrag att analysera och redovisa utvecklingen av ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Enligt det kompletterande uppdraget från 2016 (regeringsbeslut 2016) bör analysen ha ett ungdomsperspektiv, det vill säga utgå från samtliga ungdomar, och ha ett särskilt fokus på de grupper som identifieras ha stora problem vid etableringen på arbetsmarknaden.

Analysen bör bidra till fördjupad kunskap om unga kvinnors och unga mäns olika förutsättningar och villkoren för unga nyanlända och unga med funktionsnedsättning, i enlighet med vad som framkommer i regeringens strategi för unga som varken arbetar eller studerar. Utöver detta ska myndigheten utifrån analysen lämna förslag på åtgärder som underlättar ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Uppdraget ska slutrapporteras i oktober 2018 med en delrapportering i februari 2017. Detta är uppdragets delrapport.

1.1 Det stora steget

Ungas övergång från skola till arbetsliv är ett viktigt steg i processen att etablera sig i samhället och bli vuxen. Genom övergången till arbetslivet får den unge möjlighet att få en egen lön som i sin tur innebär större möjligheter att till exempel flytta till egen bostad och skaffa familj. Det finns en mängd olika skolformer som denna övergång kan ske från. De elever som slutar grundskolan går i mycket stor utsträckning vidare till gymnasieskolan. Men från och med gymnasieskolan och i de eftergymnasiala skolformerna är sysselsättningen efter genomförd skola mer öppen och osäker.

Ungas möjlighet att gå från en avslutad skolform till ett arbete är en komplex process som påverkas av en mängd olika faktorer. Den kan också variera i tid.

Övergångsperioden från skola till arbetsliv har ökat de senaste decennierna (SOU 2013:74). Ungas etableringsålder, som anger när 75 procent av en årskull är sysselsatt, ökade från 21 år 1990 till 29 år 1998, men har sedan dess sjunkit och stabiliserats runt 26 år (Alecta 2014). En anledning till den kraftiga ökningen på 1990-talet var den ekonomiska kris landet befann sig i då. Men utbyggda eftergymnasiala utbildningar har också bidragit till att höja etableringsåldern då alltfler unga började studera vidare efter gymnasiet. Konjunkturer och politiska beslut är alltså några av de faktorer som kan spela roll för ungas övergång från skola till arbetsliv.

Ungas övergångar har också alltmer kommit att karaktäriseras av förlopp där de pendlar mellan arbete och arbetslöshet, så kallade jojo-etableringar, innan de etablerar sig ordentligt på arbetsmarknaden. I vårt postindustriella samhälle finns det större frihet för unga att välja, men också ökade svårigheter att navigera i de olika livsval de ställs inför (Lidström 2009). För unga med goda studieresultat och med ett starkt socialt skyddsnät kan detta innebära stora möjligheter att utbilda sig och på olika sätt förverkliga sina drömmar. Men för unga med sämre förutsättningar kan dessa utmaningar i stället innebära arbetslöshet och i värsta fall ett längre utanförskap. Det finns också tendenser att unga själva i större utsträckning ska agera för att öka sin anställningsbarhet. När individens anställningsbarhet snarare än bristen på jobb

uppfattas som huvudproblemet läggs i ökad utsträckning ansvaret för utbildning, arbete och arbetslöshet på den enskilda personen (Lidström 2009). Det har även skett förändringar på arbetsmarknaden, där allt fler arbeten kräver en gymnasial eller eftergymnasial utbildning. Det leder i sin tur till att utbildningen blir allt mer viktig för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Unga behöver alltså utbilda sig under längre tid för att motsvara de krav som ställs och unga som inte vidareutbildar sig får svårare att etablera sig (Olofsson 2014).

Dessa tendenser pekar på att de flesta unga som klarar sina studier inte har några större etableringssvårigheter, även om det kan ta några år. Vi ser också att andelen arbetslösa unga minskar. Enligt myndighetens indikatoruppföljning *ungidag.se*¹ har inskrivna arbetslösa unga sjunkit kontinuerligt de senaste fem åren och 2016 var andelen i åldern 16–24 år 11,6 procent.

Men för de grupper som inte klarar studiemålen ser det fortsatt bekymmersamt ut. I flera rapporter (jfr Arbetsförmedlingen 2016a, Engdahl & Forslund 2015) ifrågasätts arbetslöshetsmåttets lämplighet för att beskriva ungas etablering på arbetsmarknaden. Arbetslöshetsstalet redovisas som den procentuella andelen arbetslösa av antalet personer som ingår i arbetskraften. Det innebär att exempelvis studerande som söker jobb även ingår i arbetskraften. Därför blir arbetslöshetsmättet trubbigt när man vill identifiera de grupper som fortsatt har det svårt, även när arbetslöshetssiffrorna sjunker.

Temagruppen Unga i arbetslivet har sedan 2007 tillsammans med Statistiska centralbyrån och Arbetsförmedlingen tagit fram ett mått som beskriver den grupp av unga som varken arbetar eller studerar. Måttet har internationella motsvarigheter som brukar benämnas NEET (Not in education, employment or training) och det finns även ett annat uvas-mått som, till skillnad från Temagruppens registerbaserade mått, bygger på SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU). Andelen unga som varken arbetar eller studerar har varit tämligen oförändrad under de senaste åren, trots att flera andra arbetslöshetsmått visar på positiva tendenser. Det är alltså främst andelen i arbete och studier som påverkas av konjunkturer, men konjunkturen verkar i liten grad ge effekt på situationen för de grupper som har särskilt svårt att etablera sig på arbetsmarknaden.

1.2 Uppdraget

För att förbättra möjligheterna för de unga som står längst ifrån arbetsmarknaden att etablera sig i arbets- och samhällslivet har regeringen utformat en strategi. I *Vägar framåt – strategi för unga som varken arbetar eller studerar* beskrivs en rad åtgärder för att åstadkomma detta mål (regeringens strategi 2015). Åtgärderna riktar sig huvudsakligen till unga mellan 15 och 25 år och fokuserar på ökad samverkan mellan berörda aktörer, ökad kunskap om unga som varken arbetar eller studerar samt insatser riktade direkt till målgruppen.

Bland åtgärderna märks *Delegationen unga till arbete* (Dua) som på regeringens uppdrag ska arbeta för att öka mobilisering och samverkan i kampen mot ungdomsarbetslöshet samt att regeringen tillsatt en *Samordnare för unga som varken arbetar eller studerar*, med uppdrag att främja förbättrad samverkan mellan

¹ www.ungidag.se

myndigheter, kommuner, landsting och organisationer på nationell, regional och lokal nivå kring insatser för unga som varken arbetar eller studerar.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har i strategin fått flera uppdrag. Ett uppdrag syftar till att utveckla samverkan kring unga med psykisk ohälsa och som varken arbetar eller studerar. I ett annat ska myndigheten fördela statsbidrag för att starta nya eller utveckla redan befintliga samverkansmodeller där kommunernas olika förvaltningar, landstingen, statliga myndigheter, näringslivet och det civila samhället kan samverka för att stärka etableringen i arbets- och samhällslivet för unga som varken arbetar eller studerar.

Myndighetens tredje uppdrag i strategin är denna fördjupade analys av ungas övergång från skola till arbetsliv. Utöver uppdragsformuleringen i myndighetens regleringsbrev uttrycks i strategin att *”analysen ska baseras på registerstudier och annan relevant empiri och fungera som ett komplement till Statistiska centralbyråns NEET-indikator”* (regeringens strategi 2015, s. 23).

Myndighetens inriktning mot ungas etablering har förstärkts under de senaste åren. Både genom ett antal nya uppdrag och genom ett förtydligande i instruktionen där myndigheten *”inom ramen för sina uppgifter utifrån ungdomars olika förutsättningar och levnadsvillkor (ska) bidra till ungdomars etablering i arbets- och samhällslivet”* (SFS 2015:49, 3 §).

I *Utredningen om unga som varken arbetar eller studerar* (SOU 2013:74) föreslogs att myndigheten skulle få i uppdrag att redovisa utvecklingen av ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Förslaget har många likheter med det uppdrag som denna delrapport är en del av. Att göra studier av övergångar från olika skolformer är inget nytt. De olika skolformernas ansvariga myndigheter (Skolverket, Myndigheten för yrkeshögskolan, Universitetskanslersämbetet och Folkbildningsrådet) gör alla återkommande uppföljningsstudier av vad som sker med de elever och studenter som lämnar utbildningarna. Även Statistiska centralbyrån (SCB), Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har gjort övergångsstudier de senaste åren.

1.3 Tre delstudier redovisas

Dessa förutsättningar har gjort att vi, efter att ha tolkat uppdraget, valt följande metoder:

- **Registerstudie – SCB-data**
Enligt uppdraget skulle vi i vår analys *”utgå från samtliga ungdomar”* (regeringsbeslut 2016, s. 3). Unga går i en mängd olika skolformer. För att beskriva hela ungdomsgruppen har vi därför valt att göra en betydande beställning av *registerdata* från Statistiska centralbyrån. Med denna beställning visar vi hur stor andel av unga från skolformerna *grundskola, gymnasieskola, folkhögskola, yrkeshögskola och högskola* som arbetar, studerar eller ingår i gruppen unga som varken arbetar eller studerar (uvas) ett visst antal år efter genomförd (eller ej genomförd) skola. För att kunna beskriva *utvecklingen över tid* redovisar vi övergångarna i flera olika

ålderskohorter. Enligt uppdraget skulle vi vidare ha ett *”särskilt fokus på de grupper som identifieras ha stora problem vid etableringen på arbetsmarknaden”* samt *”bidra till fördjupad kunskap om unga kvinnors och unga mäns olika förutsättningar och villkoren för unga nyanlända och unga med funktionsnedsättning”* (regeringsbeslut 2016, s. 3). Med registerdatan visar vi därför även hur bakgrundsvariabler som kön, födelseland (inklusive nyanlända), föräldrars utbildningsnivå och boendeort påverkar etableringsmöjligheterna efter avslutad skolform. För varje skolform grupperar vi även eleverna utifrån vilken sorts utbildning de läst och för grundskola och gymnasieskola om de uppnått behörighet till högre utbildning respektive kunskapsmål eller ej.

- **Registerstudie – gymnasiesärskola**

Enligt uppdraget ska vi bidra till fördjupad kunskap om gruppen unga med funktionsnedsättning. Denna grupp finns inte i SCB:s register, men genom unik data (HURPID) som forskaren Jessica Arvidsson från Halmstads högskola samlat in kan vi även redovisa övergången från *gymnasiesärskolan* till arbete, studier och uvas. På vårt uppdrag har Arvidsson gjort en analys av sitt material som gör det möjligt att i mycket stor utsträckning jämföra övergången från gymnasiesärskolan med övergångarna från de skolformer vi redovisar i vår registerstudie.

- **Intervjustudie i tre kommuner**

För att djupare förstå de utmaningar som unga med etableringssvårigheter möter har vi låtit forskarna Martin Kvist och Jonas Olofsson från Malmö högskola göra en intervjustudie i tre kommuner. Genom intervjuer med arbetslösa unga och med aktörer med relevans för ungas etablering som arbetsförmedling, kommunala arbetsmarknadsenheter, studie- och yrkesvägledare samt representanter för civilsamhälle och arbetsgivare, ger vi en fördjupad bild av de utmaningar, men också möjligheter, unga arbetslösa möter. Genom att beskriva tre olika sorters kommuner, Malmö, Växjö och Ljusnarsberg, vill vi ge en bild av vilka skillnader det finns i etableringsmöjligheter om man som ung bor i en avfolkningsbygd, i en socioekonomiskt utsatt storstadsförort eller i en genomsnittskommun.

Denna delrapport bygger främst på resultaten från dessa tre delstudier. I delrapporten redovisar vi även kort övergångar från skolformerna Svenska för invandrare (sfi) och den kommunala vuxenskolan (komvux). Våra resultat från registerstudierna ställs även i relation till vissa andra övergångsstudier. I flera fall kan dock urvalet skilja sig åt, då andra studier som redovisar övergångar från eftergymnasiala skolformer inte främst intresserar sig för gruppen unga utan för dem som exempelvis tagit examen, oavsett ålder. Det är också denna omständighet som gör vår övergångsstudie tämligen unik. Vad vi vet har ingen studie redovisat samtliga dessa skolformer tillsammans med samma bakgrundsvariabler, etableringsmått och ålderskohorter. Det ger oss en unik möjlighet att jämföra övergångar från olika skolformer med varandra.

Resultaten från registerstudierna kompletteras även med resultatet från intervjustudien i de tre kommunerna och andra relevanta rapporter. Dessutom beskrivs kort två andra grupper med förmodade etableringssvårigheter som inte finns med i registerdatan, nämligen unga föräldrar och unga hbtq-personer.

1.4 Disposition

Efter denna inledning ger vi i kapitel 1 en sammanfattande bild av de resultat vi fått fram av ungas övergångar från olika skolformer. I kapitel 2 redovisar vi hur etableringsmöjligheterna påverkas utifrån olika bakgrundsvariabler, men också utifrån vilka skolresultat man som elev når. I det tredje kapitlet presenterar vi en schematisk bild av de faktorer och aktörer som vi identifierat som särskilt viktiga för ungas etablering efter skolan. Dessa faktorer och aktörer kommer vi att fördjupa oss i under resterande utredningstid. Denna kunskap kommer också att kunna ligga till grund för de förslag på åtgärder som underlättar ungas övergångar mellan skola och arbetsliv som vi ska ge i slutrapporten. Avslutningsvis beskriver vi vad planerar att göra under den återstående utredningstiden 2017 och 2018.

2 Ungas övergång från skola till arbetsliv över tid

2.1 Beskrivning av analysen

I enlighet med uppdraget att analysera och redovisa utvecklingen av ungas övergång från skola till arbetsliv utifrån hela ungdomsgruppen redovisar vi i detta kapitel etableringsstatusen för unga som genomfört skolformerna *grundskola*, *gymnasieskola*, *folkhögskola*, *yrkeshögskola*, *högskola/universitet* och *gymnasiesärskola*, ett visst antal år efter genomgången utbildning. Resultaten av övergången från de fem första skolformerna bygger på registerdata² som Statistiska centralbyrån har tagit fram till oss. Övergången från gymnasiesärskolan bygger främst på data från registret HURPID. I ett avsnitt längre fram i kapitlet beskriver vi studien över övergången från gymnasiesärskolan mer utförligt. De närmaste avsnitten beskriver myndighetens analys av statistiken från Statistiska centralbyrån.

2.1.1 Registerstudie, SCB-data

I vår analys av SCB-data redovisas etableringsstatusen efter de olika skolformerna utifrån de som *arbetar* och de som *studerar* och de som ingår i gruppen *unga som varken arbetar eller studerar* (uvas). För att kunna beskriva utvecklingen av ungas övergångar från skola till arbetsliv redovisar vi övergångar under åren 2004–2013 för sex födelsekohorter mellan 1978–1990. I denna delrapport utgår vi främst från födelsekohorten 1984 och jämför denna med kohorterna 1981 och 1987. Vi redovisar även bakgrundsvariablernas påverkan på möjligheten att etablera sig. En mer utförlig beskrivning av dessa variablers påverkan på etableringen ges i kapitel 3.

2.1.2 Skolformerna

De skolformer som vi redovisar uppvisar flera skillnader sinsemellan, sett till bland annat ålder och vilken utbildningsnivå en elevgrupp har. Det innebär också att eleverna i de olika skolformerna oftast står olika långt ifrån arbetsmarknaden när de avslutar studierna.

I den obligatoriska grundskolan och i gymnasieskolan, som i princip alla unga börjar i, har eleverna med få undantag samma ålder. De allra flesta unga går ut grundskolan det år de fyller 16 år och gymnasieskolan avslutas i regel det år eleverna fyller 19 år. I redovisningen av övergången från dessa skolformer ingår hela ålderskohorten i urvalet, det vill säga alla som var folkbokförda i Sverige åtminstone ett av de år som vi undersöker. I urvalet ingår också de som tog fyra år på sig att slutföra utbildningen. För

² De register som används i datamaterialet är: registret över befolkningens utbildning (även kallat utbildningsregistret), Skolverkets elevregister, registret över totalbefolkningen, universitets- och högskoleregistret, folkhögskoleregistret, LISA (longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier). Uppgifter från Försäkringskassan används för att avgränsa uvas-populationen åren 2004–2006.

att beskriva utbildningens betydelse för etableringen har vi för *grundskola* och *gymnasieskola* delat upp hela den totala ålderskohorten i en grupp som genomgått grundskola/gymnasieskola med behörighet till gymnasiet/högskolan och en grupp som består av de som inte har gjort det, det vill säga alla andra i kohorten. För grundskolan har vi gjort motsvarande uppdelning bland dem som uppfyllt kunskapskraven i alla ämnen och de som inte gjort det. I gymnasieskolan har vi även delat upp eleverna utifrån om de gick ett studieförberedande eller ett yrkesförberedande program.

För de tre eftergymnasiala utbildningarna utgörs målgruppen av de individer i en viss ålderskohort som vid 25 års ålder *någon gång* genomfört en utbildning på en folkhögskola, yrkeshögskola eller högskola utifrån följande mått:

- *folkhögskola* – utbildning på minst 150 dagar inom aktuell kurs
- *yrkeshögskola* – examen från yrkeshögskola
- *högskola* – högskoleexamen eller minst 180 högskolepoäng (90 hp inom samma SUN-kategori).

Individerna som genomfört dessa utbildningar är även uppdelade utifrån utbildningens inriktning. Folkhögskolestudenterna är uppdelade utifrån de som gått en *allmän kurs*, som i sin tur delas in i grundskolenivå och gymnasienivå, och de som gått en *särskild kurs*, som delas in i eftergymnasial och ej eftergymnasial nivå. Yrkeshögskolestudenterna är uppdelade efter det utbildningsområde de läst, utifrån *SUN-kategori³ 1* (pedagogik etcetera⁴) och *SUN-kategori 2* (naturvetenskap etcetera⁵). Högskolestudenterna är uppdelade i samma två SUN-kategorier som ovan samt *yrkesutbildningar* och *generella utbildningar⁶*.

2.1.3 Etableringsstatus

Ungdomspolitikerna omfattar unga i åldern 13–25 år. Eftersom vi vet att etableringen på arbetsmarknaden tar tid och för många unga sker efter 25 år redovisar vi de ungas etableringsstatus upp till det år de fyller 29 år. De mått vi använder för att beskriva övergångarna till arbete, studier och uvas är följande:

Arbetar (etablerad på arbetsmarknaden)

Definitionen på *arbetar* är att man har en arbetsinkomst på minst 174 200 kronor (2012)⁷ och är sysselsatt enligt sysselsättningsregistrets definition (november månad). Dessutom får individen inte ha varit arbetslös eller deltagit i arbetsmarknadspolitiska åtgärder som inte är att betrakta som sysselsättning. När etableringsstatus tillämpas för utbildade inom högskola och yrkeshögskola gäller högre inkomstgränser. Observera att detta mått beskriver en mer etablerad ställning på arbetsmarknaden och inte bara att

³ Svensk utbildningsnomenklatur, SUN, är en standard för klassificering av enskilda utbildningar, samtidigt som den utgör ett system för aggregering av utbildningar till större grupper.

⁴ SUN-kategori 1 omfattar: pedagogik/läroutbildning; humaniora och konst; samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

⁵ SUN-kategori 2 omfattar: naturvetenskap, matematik och data; teknik och tillverkning; lant- och skogsbruk samt djursjukvård; hälso- och sjukvård samt social omsorg; tjänster.

⁶ Generella utbildningar inklusive konstnärliga utbildningar.

⁷ Gränsen för arbetsinkomsten varierar varje år, från 133 300 kronor 2003 till 183 600 kronor 2014.

man har arbetat under året. I gruppen *övriga* (se nedan) ingår bland annat de som har haft någon form av arbete, men i de fallen är ställningen på arbetsmarknaden svagare.

Studerar (studier på högskole- och universitetsnivå respektive övriga studier)

Högskole- och universitetsstudier definieras som registrering på högskolans grundutbildning vårterminen eller höstterminen, någon form av studieersättning samma år och inte definierad som etablerad på arbetsmarknaden.

Övriga studier definieras som studieersättning på minst 2 000 kronor under aktuellt år och samtidigt inte vara kategoriserad som etablerad på arbetsmarknaden eller högskolestuderande.

I första hand redovisar vi dessa båda grupper sammanslagna. I vissa fall särskiljer vi grupperna.

Ingår i uvas (unga som varken arbetar eller studerar)

Uvas definieras utifrån Temagruppen Unga i arbetslivets modell.⁸ För att ingå i uvas ska individen under ett helt kalenderår inte

- 1) haft inkomster över ett basbelopp (44 000 kronor 2012)
- 2) haft studiemedel, varit utbildningsregistrerad eller studerat vid sfi mer än 60 timmar
- 3) ha arbetspendlat till Norge eller Danmark.

Övriga

Övriga definieras som osäker ställning på arbetsmarknaden (arbetsinkomst på minst 147 400 kronor och upp till 174 200 kronor), svag ställning på arbetsmarknaden (arbetsinkomst upp till 147 400 kronor) och utanför arbetsmarknaden (ingen arbetsinkomst). För att definieras som *övrig* får individen inte heller ha studerat.

De olika sysselsättningsgrupperna är ömsesidigt uteslutande, det vill säga att en individ som exempelvis definieras som etablerad på arbetsmarknaden kan inte samma år definieras studerande.

I redovisningen av de olika övergångarna redovisar vi främst unga som arbetar, studerar eller ingår i gruppen uvas.

Våra definitioner för att mäta etableringsstatus är till stor del samma som andra myndigheter har använt sig av i sina övergångsstudier (se Myndigheten för yrkeshögskolan 2015, Skolverket 2014c).

2.1.4 Bakgrundsvariabler

Då utredningen enligt uppdraget särskilt ska fokusera på de grupper som identifieras ha stora problem att etablera sig på arbetsmarknaden redovisar vi även övergångarna utifrån olika bakgrundsvariabler. De är:

- *kön* – tjej/kille, juridiskt kön
- *föräldrarnas högsta utbildning* – förgymnasial utbildning, gymnasial utbildning, eftergymnasial utbildning kortare än tre år, eftergymnasial utbildning tre år eller längre samt forskarutbildning

⁸ www.temaunga.se.

- *inrikes eller utrikes född*
- *nyanlända* – folkbokförda i Sverige fyra år eller kortare tid vid mätpunkten (16 år för grundskola, 19 år för gymnasieskola, 25 år för övriga skolformer)
- *boendeort* – den kommun individen var folkbokförd i vid 15 års ålder, uppdelad på följande kommuntyper enligt Sveriges och Kommuner och Landstings kommungrupper (Sveriges Kommuner och Landsting 2010):
 - storstäder och förortskommuner till storstäder
 - större städer och förortskommuner till större städer
 - turism- och besöksnäringkommuner samt varuproducerande kommuner
 - glesbygdskommuner och kommuner i glesbefolkade regioner
 - kommuner i tätbefolkade regioner och pendlingskommuner.

Bakgrundsvariablerna analyseras främst med hjälp av regressionsmodeller. Dessa har gjorts för att undersöka vilken effekt olika bakgrundsvariabler har på sannolikheten att vara etablerad på arbetsmarknaden. Regressionsmodellerna har gjorts i flera steg (med olika variabler i de olika stegen) för alla olika skolformer och tillgängliga födelsekohorter och för olika mätår. Resultaten visas med så kallade oddskvoter (Odds ratio, OR), vilka i vårt fall indikerar sannolikheten att tillhöra en specifik etableringsstatus.

2.1.5 Övergången från gymnasiesärskolan

Det saknas officiella registeruppgifter om elever som går i gymnasiesärskolan. För övergången från gymnasiesärskolan har vi därför anlitat forskaren Jessica Arvidsson från Halmstads högskola. Hon har upprättat det nationella registret *Halmstad University Register on Pupils with Intellectual Disabilities (HURPID)* som bygger på data från 12 269 före detta gymnasiesärskoleelevers slutbetyg från 2001–2011 (Arvidsson 2016). HURPID har sedan samkörts med de nationella registren *Longitudinell integrationsdatabas för arbetsmarknads- och sjukförsäkringsfrågor (LISA)* och *Registret över insatser enligt Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS-registret)*.

Eleverna i gymnasiesärskolan har delats upp i fem programtyper. Övergången beskrivs liksom de andra registerstudierna med andelen som arbetar, studerar eller ingår i uvas. I denna studie har det även skapats en underkategori till uvas för de individer i uvas-gruppen som inte heller deltar i daglig verksamhet, här betecknat som *uvas-d*.

Gymnasiesärskolestudien använder även samma definitioner på bakgrundsvariabler som används i analysen av övriga skolformer; kön, födelseland och boendeort utifrån kommungrupper. Analysen görs även här med hjälp av logistiska regressionsanalyser som presenteras i form av oddskvoter över sannolikheten för att ha en viss etableringsstatus.

I materialet beskrivs främst etableringsstatus vid 22, 25 och 27 års ålder för gymnasiesärskoleelever födda 1984. Resultaten för kohorten född 1984 jämförs sedan med kohorterna födda 1981 och 1986.

2.2 Övergång från grundskola

Övergången från den skolpliktiga grundskolan sker för de allra flesta till gymnasieskolan. Mindre än en procent har inte påbörjat någon form av gymnasial utbildning inom två år efter avslutad grundskola (SOU 2016:77). För att komma in på gymnasieskolans nationella program behöver eleven dock nå behörighet⁹ i sina studieresultat. Andelen elever i nionde klass som inte lyckats att bli behöriga till dessa program har ökat under flera år. Enligt myndighetens ungdomspolitiska indikatorsystem *ungidag.se* var det 14,4 procent av eleverna som inte gick ut med behörighet våren 2015. En högre andel tjejer än killar var behöriga till nationella program. Elever som invandrat efter ordinarie skolstart uppnår i betydligt lägre grad gymnasiebehörighet än övriga elever. Behörigheten över tid visar också på en mer negativ trend för dessa elever än för övriga elevgrupper.

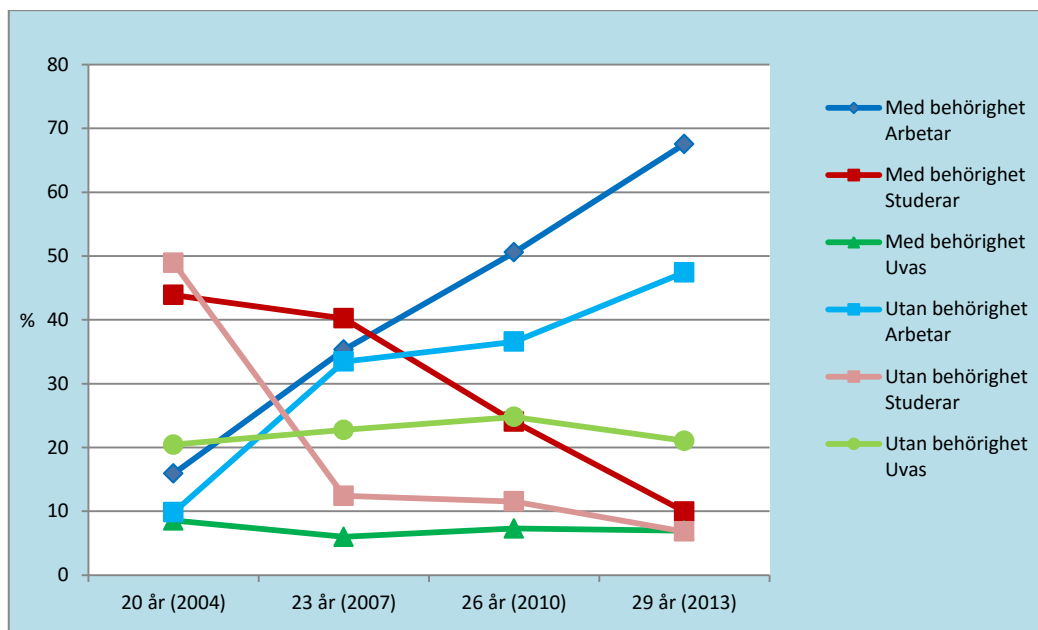
2.2.1 Etablering efter avslutade grundskolestudier

Trots att i princip alla grundskoleelever fortsätter till gymnasieskolan, oavsett om de har gymnasiebehörighet eller inte, visar vår registerstudie att avsaknaden av behörighet redan på grundskolenivå avsevärt påverkar möjligheterna att etablera sig senare i livet.

I redovisningen av övergången från grundskola ingår hela ålderskohorten född 1984 i analysen. I denna kohort gick 90,7 procent ut grundskolan med behörighet och resterande 9,3 procent gjorde följaktligen inte det.

Figur 2.1 visar att andelen unga som har gått ut grundskolan med *behörighet till gymnasiet* och som är *etablerade på arbetsmarknaden* stadigt ökar ju äldre ungdomarna blir. Vid 20 års ålder arbetar 16 procent av dem och vid 29 års ålder arbetar drygt 67 procent. Andelen *unga utan behörighet* som arbetar vid 20 års ålder är något mindre, men utvecklingen följer samma mönster som för de behöriga fram till 23 års ålder, då ungefär lika stor andelar arbetar i de båda grupperna. Därefter planar dock utvecklingskurvan för de som saknar behörighet ut, och vid 29 års ålder är 47 procent av gruppen etablerade på arbetsmarknaden. Det skiljer alltså 20 procentenheter i andelen som vid 29 års ålder är etablerade på arbetsmarknaden mellan unga som gick ut grundskolan med behörighet och de som inte gjorde det.

⁹ Elever som efter att ha avslutat årkurs 9 har godkänt betyg i minst åtta ämnen, inklusive engelska, matematik och svenska alternativt svenska som andraspråk.

Figur 2.1 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som vid 16 års ålder gått ut grundskolan med behörighet respektive inte gjort det. Ålderskohort 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Andelen unga som tillhör kategorin övriga redovisas inte i figuren. Andelen i gruppen övriga varierar mellan 15,5 procent och 31,6 procent i de olika åldrarna. Andelen är större bland dem som saknar behörighet.

Utvecklingen för andelen unga som *studerar* är den motsatta, den minskar med åldern. Detta gäller oavsett behörighet till gymnasiet. Vid 20 och 29 års ålder är skillnaderna mellan de med respektive utan behörighet ganska små. Vid 20 års ålder är det till och med något vanligare att unga utan behörighet studerar jämfört med behöriga. Det finns dock skillnader mellan grupperna i *vad* man studerar. Medan endast 1 procent i gruppen utan behörighet studerar på högskola eller universitet och 48 procent studerar i andra skolformer, är andelen som studerar på högskola och i andra former lika stor bland dem med behörighet, 22 procent. Skillnaderna i andelen studerande är som störst vid 23 års ålder, då 40 procent av de med behörighet och 12 procent av de utan behörighet studerar.

Ser vi till *unga som varken arbetar eller studerar* hamnar en betydligt större andel av unga utan behörighet i uvas-gruppen jämfört med av de behöriga. Det gäller oavsett ålder. Vid 20 års ålder är det drygt 20 procent av de som gick ut grundskolan utan behörighet till gymnasiet som ingår i uvas-gruppen jämfört med knappt 9 procent av de som gick ut grundskolan med behörighet. Skillnaderna mellan grupperna håller i sig över tid och pendlar mellan drygt 12 och 17 procentenheter vid de olika mätpunkterna. I gruppen utan gymnasiebehörighet är det fortfarande vid 29 års ålder över en femtedel (21 procent) som varken arbetar eller studerar. Motsvarande andel för de med behörighet är 7 procent.

Jämför vi även etableringsstatus mellan unga som gick ut grundskolan och *uppnådde kunskapskraven*¹⁰ i alla ämnen jämfört med unga som *inte uppnådde kunskapskraven* är resultaten mycket lika de mönster som vi beskrev ovan för behörighet till gymnasieskolan. Överlag är det en större andel bland dem som gick ut grundskolan och

¹⁰ Kunskapskraven är en komplettering av kursplanerna och definieras för varje enskilt ämne.

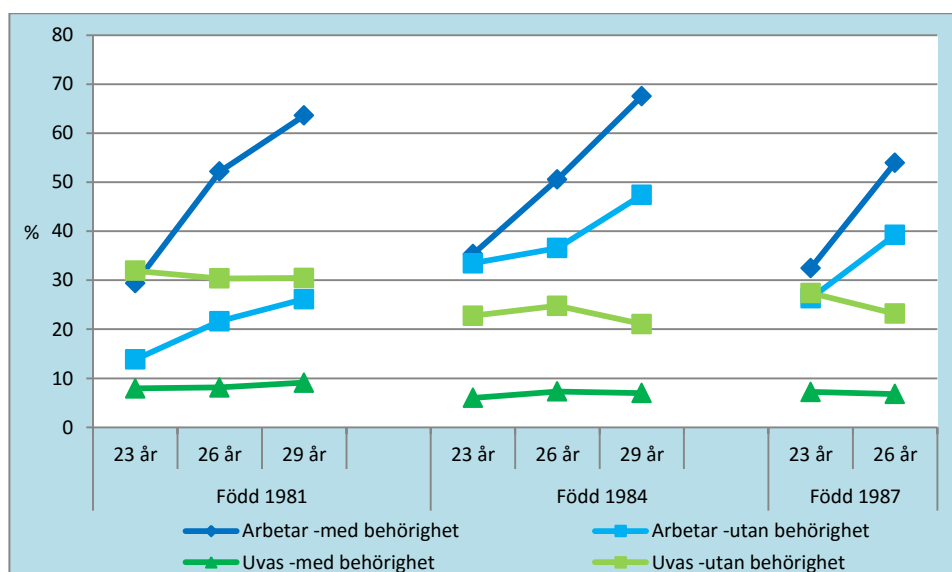
hade uppnått kunskapskraven i alla ämnen som är etablerade på arbetsmarknaden jämfört med bland dem som inte hade uppnått kunskapskraven. Vid 29 års ålder var det till exempel 69 procent av de som gått ut grundskolan och hade uppnått alla kunskapskrav som var etablerade på arbetsmarknaden, jämfört med 53 procent av de som inte hade uppnått alla kunskapskrav. Skillnaden mellan de som uppnådde alla kunskapskrav och de som inte uppnådde alla kunskapskrav är dock mindre jämfört med skillnaden mellan de som gick ut grundskolan med behörighet till gymnasiet och de som inte hade behörighet.

2.2.2 Sysselsättning efter grundskola över tid

Enligt uppdraget ska vi beskriva ungas övergångar från skola till arbetsliv över tid. För att göra detta redovisar vi etableringssituationen vid 26 års ålder för unga som gått ut grundskolan med behörighet och de som inte gjort det i ålderskohorterna födda 1981, 1984 och 1987.

Jämförelsen visar att det finns vissa skillnader mellan kohorterna. Det finns tendenser som pekar på att etableringssituationen för ålderskohorterna vid 26 års ålder har förbättrats något över tid (figur 2.2). Särskilt gäller det för grupperna som inte gick ut grundskolan med gymnasiebehörighet. Andelen i den gruppen som arbetar vid 26 års ålder ökade från 22 procent för 81:orna till 39 procent för 87:orna. Andelen uvas i samma grupp minskade från 30 till 23 procent mellan kohorterna födda 1981 och 1987. Bland dem som gick ut med behörighet är inte skillnaderna lika tydliga. Andelen som arbetar vid 26 års ålder är drygt hälften i de olika kohorterna och andelen studerande och uvas visar på små skillnader mellan kohorterna.

Genomgående för de olika årgångarna är dock de stora skillnaderna mellan de som gått ut grundskolan med behörighet och de som inte gått ut grundskolan med behörighet. Skillnaderna mellan behöriga och ej behöriga i andelen som vid 26 års ålder arbetar respektive varken arbetar eller studerar har dock minskat över tid.

Figur 2.2 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som vid 16 års ålder gått ut grundskolan med behörighet respektive inte gjort det. Ålderskohorter 1981, 1984, 1987. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

2.2.3 Sysselsättning efter avslutad grundskola utifrån kön

Jämför vi etableringssituationen för tjejer med den för killar i ålderskohorten 1984 bland dem som gick ut med behörighet framgår att andelen med gymnasiebehörighet som *arbetar* ökar med åldern för bägge könen. Det är dock vanligare att killar är etablerade på arbetsmarknaden än att tjejer är det, oavsett ålder. Skillnaden mellan könen är störst vid 23 års ålder (ungefär 17 procentenheter). Vid 29 års ålder arbetar 72 procent av killarna och 63 procent av tjejerna.

Tjejerna studerar däremot i högre grad än killarna, i samtliga åldrar. Skillnaden är som störst vid 23 års ålder, då knappt 48 procent av tjejerna och 33 procent av killarna studerar.

Ser vi till gruppen som *varken arbetar eller studerar* är det förhållandevis små skillnader (1–2 procentenheter) mellan könen, men för gruppen över 20 år är det något vanligare att varken arbeta eller studera bland tjejerna.

Skillnaderna mellan tjejer och killar som gått ut grundskolan *utan behörighet till gymnasiet* är mycket lika de mönster som vi beskrev ovan för behörighet till gymnasieskolan. Men skillnaderna mellan könen i uvas-gruppen är större bland unga utan gymnasiebehörighet än bland unga med gymnasiebehörighet.

2.2.4 Bakgrundsvariablers påverkan

Genom regressionsanalyser visar vi i detta avsnitt hur variabler som kön, gymnasiebehörighet, födelseort och vistelsetid i Sverige, boendeort samt föräldrarnas utbildningsnivå påverkar ungas etableringsstatus. Syftet med dessa analyser är att skatta hur olika faktorer påverkar sannolikheten att till exempel vara etablerad på arbetsmarknaden jämfört med att hamna i någon av de andra kategorierna. Vi visar resultaten med så kallade *oddskvoter* (Odds ratio, OR), vilka i vårt fall indikerar sannolikheten att tillhöra en specifik etableringsstatus. Oddskvoter som är större än 1 indikerar att oddset att tillhöra en viss etableringsstatus ökar, medan oddskvoter som är mindre än 1 innebär att oddset minskar.

Tabell 2.1 visar de olika oddskvoterna för ålderskohorten 1984. Som vi visat tidigare är sannolikheten att vara etablerad på arbetsmarknaden vid 26 års ålder lägre för tjejerna ($OR=0,66$) än för killarna, medan det är större sannolikhet ($OR=1,53$) att tjejerna studerar än att killarna gör det. Det är också något större sannolikhet för tjejer att ingå i gruppen uvas.

Likaså bekräftas skillnaderna mellan unga med och unga utan behörighet till gymnasieskolan. Det är klart större sannolikhet att såväl arbeta som studera vid 26 års ålder bland unga med behörighet, medan sannolikheten att ingå i uvas är betydligt mindre ($OR=0,27$).

Tabell 2.1 Olika bakgrundsvariablers påverkan på ungas etableringsstatus vid 26 års ålder. Ålderskohort 1984. Oddskvoter

	Etableringsstatus		
	Arbetar	Studerar	Uvas
Kön			
Kille (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Tjej	0,66	1,53	1,22
Födelsebakgrund			
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Utrikes född	0,70	1,01	1,69
Behörighet till gymnasiet			
Utan behörighet (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Med behörighet	1,94	1,81	0,27
Föräldrarnas utbildningsnivå			
Förgymnasial utbildning (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Gymnasial utbildning	1,14	1,17	0,82
Eftergymnasial utbildning, kortare än 3 år	0,96	1,97	0,63
Eftergymnasial utbildning, 3 år eller längre + forskarutbildning	0,69	3,20	0,64
Boendeort			
Storstäder + förortskommuner tillorstäder (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Större städer + förortskommuner till större städer	0,90	0,97	1,04
Turism- och besöksnäringkommuner + varuproducerande kommuner	1,00	0,85	0,92
Glesbygdskommuner + kommuner i glesbefolkad region	0,82	0,86	0,99
Kommuner i tätbefolkad region + pendlingskommuner	0,99	0,84	0,96
Nyanländ			
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Utrikes född, mer än 4 år sedan invandring	0,52	0,93	2,46
Utrikes född, 4 år eller mindre sedan invandring	0,14	0,15	4,13

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Ser vi till födelseland är det mindre sannolikt att unga som är utrikes födda arbetar ($OR=0,70$) jämfört med unga som är inrikes födda. Det är små skillnader i sannolikheten för att studera mellan grupperna, men det är större sannolikhet ($OR=1,69$) att unga som är utrikes födda ingår i gruppen uvas.

Inom gruppen utrikes födda har de som har bott i Sverige i mer än fyra år inte så mycket lägre sannolikhet att studera jämfört med de som är inrikes födda. Däremot har nyanlända, det vill säga de som har bott i Sverige i fyra år eller mindre, mycket lägre sannolikhet att studera jämfört med de som är inrikes födda. Gruppen nyanlända har också betydligt lägre sannolikhet att arbeta ($OR=0,14$) än inrikes födda och mycket högre sannolikhet att hamna i uvas-gruppen ($OR=4,13$).

Vad föräldrarna till de unga har för utbildningsbakgrund har också betydelse för sannolikheten att etablera sig på arbetsmarknaden. De som har föräldrar med eftergymnasial utbildning, oavsett längd på utbildningen, har en lägre sannolikhet att arbeta jämfört med de som har föräldrar med förgymnasial utbildning. Unga med

föräldrar som har gymnasial utbildning har något större sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden än de vars föräldrar har förgymnasial utbildning. Däremot har de som har föräldrar med eftergymnasial utbildning, i synnerhet tre år eller längre, större sannolikhet att studera ($OR=3,20$). De har också lägre sannolikhet att ingå i uvasgruppen.

Boendeorten har överlag liten inverkan på etableringen på arbetsmarknaden. Överlag ligger oddskvoterna nära värdet 1, vilket är en indikation på att skillnaderna mellan unga från storstäder och övriga inte är särskilt stora. Det finns dock några mindre skillnader, till exempel att unga som kommer från större städer ($OR=0,90$) och glesbygdskommuner ($OR=0,82$) har en något lägre sannolikhet att arbeta jämfört med unga som kommer från storstäder eller förortskommuner till storstäder. Individer som inte kommer från storstäderna eller deras förorter har dessutom en något mindre sannolikhet att studera.

Vi kan konstatera att även om de allra flesta som slutar grundskolan börjar på gymnasieskolan i någon form, så påverkar skolresultaten i grundskolan etableringsmöjligheterna senare i livet. I *Gymnasieutredningen* konstaterar utredarna att bristande förkunskaper i gymnasieskolan ökar risken för skolmisslyckanden. Utredningen menar att elever måste ges bättre förkunskaper för att kunna fullfölja ett nationellt program (SOU 2016:77).

Ett sätt att motverka sämre resultat i grundskolan är att minska skolfrånvaron. I utredningen *Att vända frånvaro till närvaro* gavs utredaren i uppdrag att kartlägga långvarig frånvaro, bland annat i grundskolan, för att säkerställa alla elevers rätt till likvärdig utbildning. I utredningens delbetänkande *Saknad!* pekas på brister i skolans och elevhälsans närvarofrämjande arbete och i arbetet med att förebygga frånvaro. Dessutom fungerar inte närvaroregistreringen på ett tillfredsställande sätt. Utredningen identifierar bland annat kunskapsbrister i hur skolan ska arbeta förebyggande samt brister i samverkan mellan olika aktörer. Utredning föreslår därför bland annat att skolorna ska agera på ett tidigare stadium, att ansvaret för frånvarohanteringen tydliggörs och att de mer aktivt ska agera vid frånvaro (SOU 2016:94).

2.3 Övergång från gymnasieskola

Gymnasieskolan spelar en viktig roll som länk mellan den obligatoriska grundskolan och vidare eftergymnasiala studier och arbetsliv. Som tidigare nämndes går i princip alla unga i en ålderskohort vidare från grundskolan till gymnasiet, antingen på de nationella programmen eller i ett introduktionsprogram. Gymnasieskolan är treårig och består av 18 nationella program som är uppdelade på yrkesprogram och högskoleförberedande program. För elever som inte är behöriga till ett nationellt program finns fem introduktionsprogram.

Ser vi till elevernas skolresultat i gymnasieskolan har andelen elever med grundläggande behörighet till universitets- och högskolestudier ökat något de senaste åren. År 2016 slutförde 72 procent av gymnasieeleverna studierna med grundläggande behörighet till högskolan. På yrkesprogrammen hade 41 procent av eleverna med examen läst in grundläggande behörighet 2016. Andelen som läst in en grundläggande behörighet varierar dock stort mellan de olika yrkesprogrammen.

Gymnasieskolans utseende har delvis förändrats jämfört med utseendet för de år som redovisas i vår registerstudie. I och med gymnasiereformen Gy 2011 tydliggjordes exempelvis yrkesprogrammets inriktning mot yrkeslivet. Reformen innebär bland annat att elever på yrkesprogrammet måste göra särskilda val för att kunna få högskolebehörighet. De två programmen ändrade också namn från studieförberedande och yrkesförberedande program till högskoleförberedande program och yrkesprogram.

För att redovisa ungas övergångar från gymnasieskolan fokuserar vi oss främst på unga i födelsekohorten 1984 som vid 19 års ålder (år 2003) gick ut gymnasieskolan med eller utan grundläggande högskolebehörighet. I hela ålderskohorten utgör de med grundläggande högskolebehörighet 90 procent och gruppen utan sådan behörighet 10 procent. I gruppen *utan behörighet* ingår alltså både elever som gick samtliga tre år i gymnasieskolan, men som inte fick högskolebehörighet och individer som avbröt gymnasiestudierna i förtid eller inte gick i gymnasiet alls.

2.3.1 Etablering efter avslutade gymnasiestudier

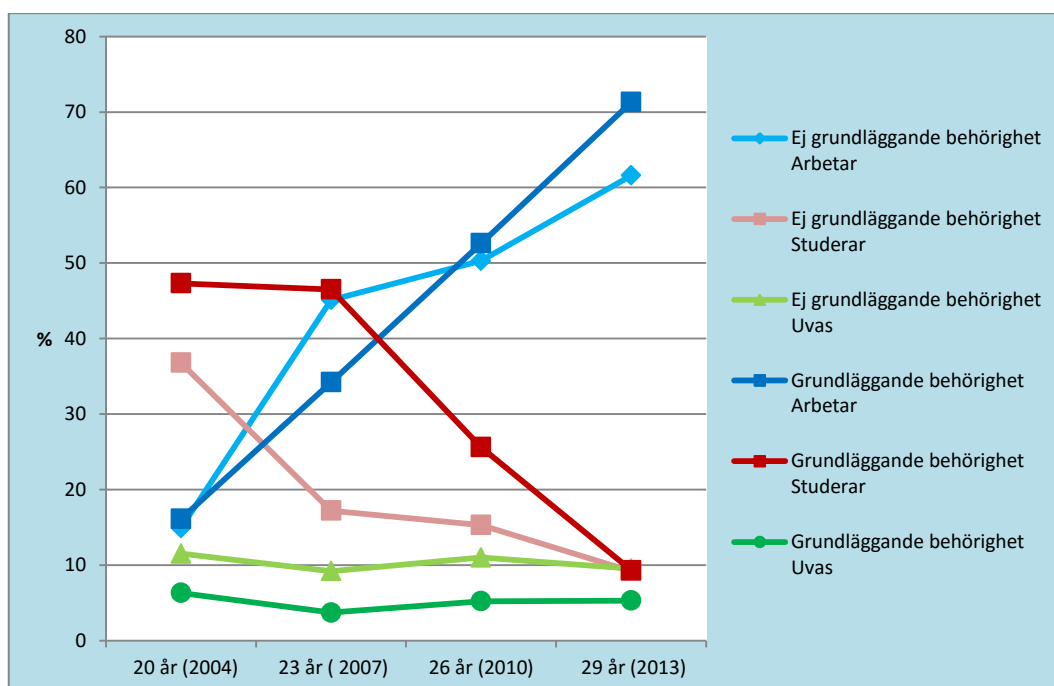
Figur 2.3 visar att för unga som går ut gymnasiet med högskolebehörighet stiger andelen som *arbetar* kraftigt med åren, från 16 procent vid 20 års ålder till 71 procent vid 29 års ålder. Bland unga som inte gått ut gymnasiet med högskolebehörighet arbetar ungefär lika stor andel som bland unga med behörighet vid 20 års ålder (15 procent), men sedan ökar andelen i arbete ännu tydligare fram till 23 år, då 45 procent arbetar. Därefter är ökningen inte lika kraftig. Vid 29 års ålder arbetar 62 procent bland dem som saknar högskolebehörighet.

Unga med behörighet *studerar* i större utsträckning än de utan behörighet i samtliga åldrar fram till 29 år då en ungefär lika stor andel (9 procent) i grupperna studerar. Ett år efter gymnasiet skiljer det 10 procentenheter mellan de båda grupperna. Störst är skillnaden vid 23 års ålder, då 46 respektive 17 procent av unga med respektive utan högskolebehörighet studerar. Ser vi till de som studerar på universitet eller högskola så är skillnaderna mellan behöriga och icke-behöriga ännu större. Vid 23 års ålder studerar drygt 39 procent av de med behörighet på universitet eller högskola jämfört med 8 procent bland dem som saknar behörighet.

Figuren visar vidare att en större andel av de som gick ut gymnasieskolan utan högskolebehörighet *varken arbetar eller studerar* senare i livet jämfört med de som gick ut med behörighet. Det gäller alla åldrar. Skillnaden är ganska stabil över tid, mellan 4 och 5 procentenheter. Vid 29 års ålder ingick 9,5 procent av de utan högskolebehörighet och 5,3 procent av de med behörighet i *uvas*-gruppen.

Vikten av att ha gått ut gymnasieskolan för att kunna etablera sig senare i livet bekräftas av flera andra studier. Skolverket lyfter i en rapport betydelsen av att gå samtliga tre år i gymnasieskolan (Skolverket 2014c). De unga som gått år 3 har en betydligt bättre ställning än de som inte har nått gymnasieskolans sista årskurs. En studie från *Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi* (ESO) visar att slutbetyg från gymnasiet spelar en självständig roll för ungas etableringsmöjligheter, även vid kontroll av andra bakgrundsvariabler (Engdahl & Forslund 2015). Sveriges Kommuner och Landsting konstaterar i en rapport att utbildning är viktigt för att komma in på arbetsmarknaden, men också för att stanna kvar inom den (Hatlevoll 2015). Att sakna gymnasieutbildning innebär inte bara svårigheter att få ett jobb, utan ökar också

riskerna för att förlora ett jobb. Undersökningen visar vidare att de som saknar gymnasieutbildning riskerar att vara arbetslösa oftare och under längre perioder än de som fullföljt gymnasiet.

Figur 2.3 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som vid 19 års ålder gått ut gymnasieskolan med behörighet respektive inte gjort det. Ålderskohort 1984. Procent
 Källa: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.
 Kommentar: Andelen unga som tillhör kategorin övriga redovisas inte här. Andelen som hamnar i gruppen övriga varierar mellan 14 och 37 procent i de olika åldrarna. Andelen är större i gruppen som saknar högskolebehörighet.

De elever som inte får gymnasiebehörighet i grundskolan läser i regel på introduktionsprogram (tidigare individuella program). Antalet elever på introduktionsprogrammen har ökat, både på grund av att andelen elever som går ut grundskolan utan behörighet har ökat, men också för att antalet invandrade unga i gymnasieåldern har ökat de senaste åren. Nästan en fjärdedel av eleverna i gymnasieskolans år 1 gick på ett introduktionsprogram läsåret 2015/16. Det största programmet är språkintröduktion, där en mycket liten andel av eleverna får examen från ett nationellt program inom tre år.

Enligt *Gymnasieutredningen* finns det brister i dagens introduktionsprogram. Bristerna rör bland annat programmets struktur, att undervisningstiden varierar för eleverna och att vissa program inte ger eleverna ett tillräckligt varierat utbildningsinnehåll (SOU 2016:77). Därför förslår utredningen att introduktionsprogrammen ska utvecklas och struktureras, bland annat att rätten till heltidsstudier måste säkras och att programmen ska kunna erbjuda ett mer varierat utbildningsinnehåll. Gymnasieutredningen tillsattes för att identifiera åtgärder så att alla ska kunna påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. Utredningen konstaterar att det finns flera orsaker som påverkar genomströmningen i gymnasieskolan, det gäller både individuella och organisatoriska faktorer.

Enligt Skolverket är bristande motivation och hög frånvaro de vanligaste orsakerna till att gymnasieelever inte får godkända betyg (Skolverket 2014b). Inte minst på yrkesintroduktionsprogrammen är frånvaron betydande, nästan var femte elev på

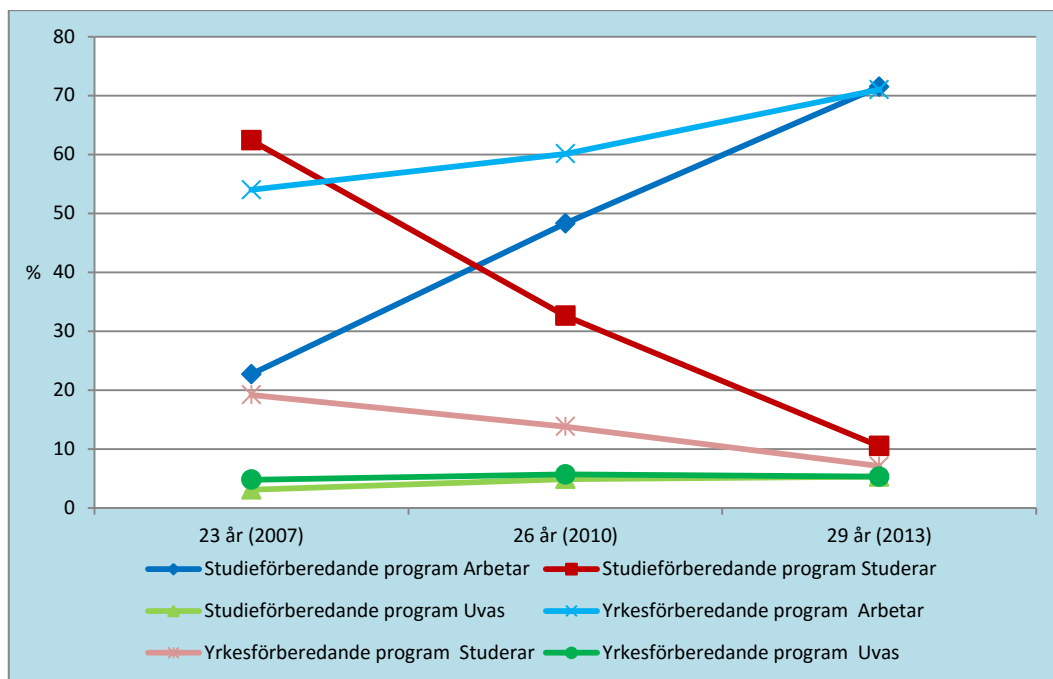
yrkesintroduktion som beviljats studiehjälp fick ett beslut om indragen studiehjälp på grund av frånvaro under läsåret 2012/13. Likt i grundskolan saknas det enligt Skolverket riktlinjer för frånvarouppföljning i flera gymnasieskolor och myndigheten efterfrågar bättre rutiner för att följa upp elevfrånvaron och för att arbeta förebyggande och närvarofrämjande (Skolverket 2014b).

Det finns flera aktörer som identifierat orsaker till och metoder för att minska avhopp (jfr Sveriges Kommuner och Landsting 2012b, Temagruppen unga i arbetslivet 2013). Skolavhopp är ett av de områden vi kommer att beskriva närmare under resterande utredningstid.

2.3.2 Sysselsättning efter gymnasieprogram

Analysen av våra registerdata visar vidare att det finns vissa skillnader i etableringsstatus utifrån om den unge gått ett studieförberedande eller ett yrkesförberedande program på gymnasiet. Figur 2.4 visar att det vid 23 års ålder är en betydligt större andel som *arbetar* bland dem som gått yrkesförberedande program (54 procent) jämfört med bland dem som gått studieförberedande program (23 procent). Vid 26 års ålder har skillnaderna minskat och vid 29 års ålder är skillnaderna helt utjämnade. Då arbetar drygt 71 procent av de båda grupperna.

En motsatt utveckling ser vi bland andelen unga inom respektive program som *studerar*. Bland dem som läst studieförberedande program studerar hela 62 procent vid 23 års ålder, jämfört med 19 procent bland dem som gått yrkesförberedande program. Andelen studerande bland dem som läst studieförberedande program minskar sedan drastiskt, till ungefär en tredjedel vid 26 års ålder och 10 procent vid 29 års ålder. I gruppen som läst yrkesförberedande minskar också andelen som studerar, om än inte lika drastiskt, 7 procent studerar vid 29 års ålder. Andelen *uvas* är ganska stabil, mellan 3 och 6 procent över tid i båda grupperna. Det är något vanligare att ingå i *uvas*-gruppen bland dem som gått yrkesförberedande program. Skillnaderna mellan unga som läst olika programtyper minskar alltså över tid. Vid 29 års ålder är skillnaden i etableringsstatus mellan grupperna liten.

Figur 2.4 Etableringsstatus i olika åldrar, efter gymnasieprogram. Ålderskohort 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Ser vi till etableringssituationen utifrån olika inriktningar i gymnasieprogrammen visar en studie av Statistiska centralbyrån att elever som gått naturvetenskapligt program hade störst andel högskolestuderande tre år efter avslutade studier. Sju av tio i den gruppen läste vidare på högskolan. Elever som hade läst energiprogrammet och elever som gått det estetiska programmet var i störst respektive lägst utsträckning etablerade på arbetsmarknaden tre år efter studenten (Statistiska centralbyrån 2015).

Skolverket visar i en studie hur just mansdominerade yrkesförberedande program ger högst andel etablerade efter avslutade studier. Störst är andelen etablerade bland dem som läst fordonsprogrammet, byggprogrammet och energiprogrammet. Omkring hälften av de unga som fått slutbetyg med grundläggande behörighet från dessa program hade en etablerad ställning på arbetsmarknaden ett år efter gymnasieskolan. Det kvinnodominerade yrkesförberedande program som hade störst andel etablerade (34 procent) efter ett år var omvårdnadsprogrammet. Av de studieförberedande programmen hade International Baccalaureate och samhällsvetenskapsprogrammet lägst respektive högst andel i arbete (Skolverket 2014c).

Trots att yrkesprogrammen ger större möjligheter att komma ut i arbete tidigt är tendensen för sökningar till gymnasiet att de högskoleförberedande programmen blir alltmer populära på yrkesprogrammets bekostnad. Läsåret 2015/16 läste en knapp fjärdedel av eleverna i år 1 ett yrkesprogram (Skolverket 2016d). Det kan finnas flera anledningar till det vikande intresset. Gymnasieutredningen nämner bland annat hur de högskoleförberedande programmen kan uppfattas som mer generella och att dessa ger fler möjligheter till fortsatta studier samtidigt som avskaffandet av den automatiska högskolebehörigheten på yrkesprogrammen haft en negativ inverkan. Det går att läsa in högskolebehörighet på yrkesprogrammen, men det kräver aktiva val av eleven. Utredningen föreslår därför att elevers rätt till grundläggande högskolebehörighet på

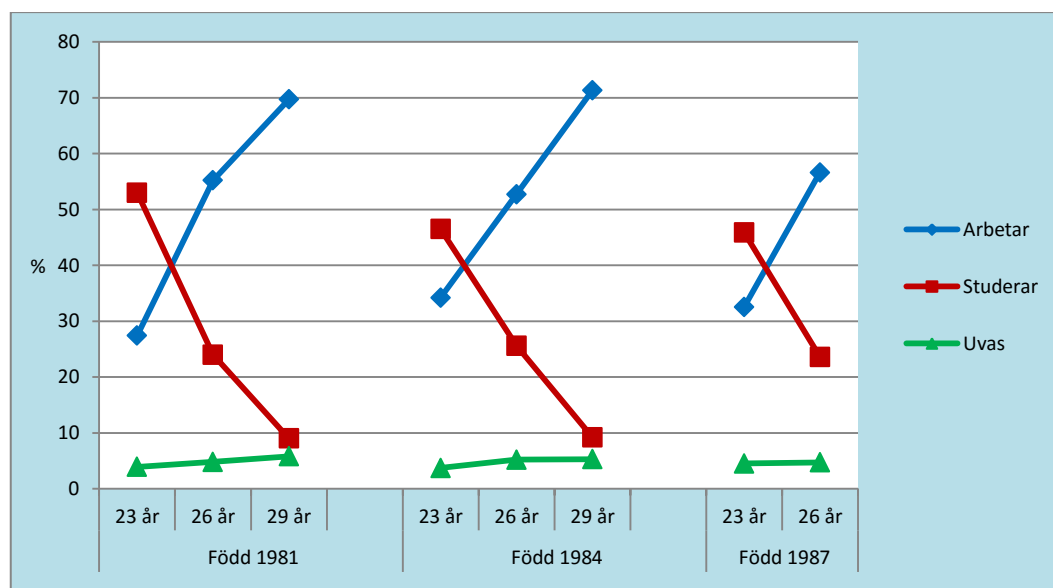
yrkesprogram utan aktiva val stärks och att det ges möjligheter att läsa kurser som leder till särskild högskolebehörighet inom ramen för ett utökat program, samtidigt som yrkesinnehållet värnas (SOU 2016:77).

Yrkesprogramsutredningen har haft i uppdrag stärka den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet och attraktionskraft, underlätta övergången mellan skola och arbetsliv samt förstärka den nationella kompetensförsörjningen. Utredningen konstaterar bland annat att det behövs bättre beslutsunderlag för grundskoleelever inför gymnasievalet, att tillgången till yrkesutbildning och kunskap om arbetslivet bland elever behöver förbättras samt att kvaliteten på utbildningarna behöver stärkas genom en närmare samverkan med arbetsmarknaden (SOU 2015:97).

2.3.3 Sysselsättning efter gymnasieskola över tid

För att redovisa utvecklingen av ungas övergångar från gymnasieskolan redovisar vi här etableringsstatus vid 26 års ålder bland dem som gått ut gymnasieskolan med behörighet till högskolan i ålderskohorterna födda 1981, 1984 och 1987.

Figur 2.5 visar överlag på små skillnader mellan ålderskohorterna. Det finns vissa tendenser som pekar på att etableringen för 23-åringarna bland dem födda 1981 var något svårare än för de andra årskullarna. Vid 26 års ålder är skillnaderna mellan kohorterna mindre. Andelen som varken arbetar eller studerar är ganska oförändrad mellan de olika ålderskohorterna.

Figur 2.5 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som gått ut gymnasieskolan med högskolebehörighet. Ålderskohorter 1981, 1984, 1987. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

2.3.4 Sysselsättning efter avslutad gymnasieskola utifrån kön

För att jämföra skillnader i etableringsstatus mellan tjejer och killar redovisar vi främst gruppen födda 1984 och dem som gått ut gymnasiet med högskolebehörighet.

Jämförelsen visar att en större andel killar än tjejer i gruppen *arbetar*, oavsett ålder. Vid 20 års ålder arbetade 17 procent av killarna och 15 procent av tjejerna. Störst är skillnaden mellan könen vid 23 års ålder, då det skiljer 17 procentenheter. Vid 29 års ålder var dock skillnaden mellan könen fortfarande så stor som 10 procentenheter. Då arbetade 76 procent av killarna och 66 procent av tjejerna.

Tjejerna *studerar* dock i större utsträckning än killarna, oavsett ålder. Vid 20 års ålder studerar över hälften (52 procent) av tjejerna och 43 procent av killarna. Andelen studerande tjejer fortsätter att öka till 53 procent vid 23 års ålder, samtidigt som andelen studerande killar sjunker så att det skiljer 14 procentenheter mellan könen. Vid 29 års ålder studerar knappt 11 procent av tjejerna jämfört med knappt 8 procent av killarna.

Skillnaden mellan könen är ganska liten om vi ser till andelen *som varken arbetar eller studerar*. Över 20 år är dock andelen tjejer i uvas-gruppen något större än andelen killar. Vid 29 års ålder ingår 6,2 procent av tjejerna och 4,4 procent av killarna i uvas-gruppen.

Ser vi till gruppen i kohorten som *inte gick ut gymnasieskolan med högskolebehörighet* är mönstren desamma som för gruppen med behörighet. Oavsett ålder studerade tjejerna i större utsträckning medan killarna i högre grad arbetade och skillnaden i andelen uvas var ganska liten. Vid 29 års ålder arbetade drygt 66 procent av killarna jämfört med 54 procent av tjejerna. Det var alltså större skillnader mellan könen för andelen som arbetar och för andelen som ingår i uvas bland dem som saknade högskolebehörighet, medan skillnaden i andelen studerande var större bland dem med behörighet.

2.3.5 Bakgrundsvariablers påverkan

Resultaten av våra logistiska regressionsanalyser som används för att beskriva sannolikheten för olika bakgrundsvariabler att arbeta, studera eller ingå i uvas är mycket lika de resultat vi redovisade för grundskolan. Detta är föga överraskande, då urval och mätpunkt, unga födda 1981 vid 26 års ålder, i stort är desamma i de två analyserna. Skillnaderna kan bero på att oddskvoterna för en bakgrundsvariabel påverkas av de andra kontrollvariablerna. Då *behörighet* och *gymnasieprogram* skiljer de båda analyserna åt blir det också något annorlunda resultat för variabler som kön, födelseort, föräldrarnas utbildningsbakgrund och boendeort.

Tabell 2.2. visar att sannolikheten att ha ett arbete är lägre för *tjejer* jämfört med för *killar*, medan tjejer å sin sida har större sannolikhet att studera. Det är också större sannolikhet att tjejer ingår i gruppen uvas vid 26 års ålder.

Som vi tidigare beskrivit påverkas också etableringsmöjligheterna utifrån om den unge uppnått *grundläggande högskolebehörighet i sina gymnasiestudier eller ej*. Det är något större sannolikhet att arbeta och studera bland dem med behörighet, medan sannolikheten att ingå i uvas är större bland dem som saknar högskolebehörighet ($OR=0,50$).

Dessutom visar tabellen att *gymnasieprogrammet* har viss betydelse för etableringen på arbetsmarknaden. Jämfört med studieförberedande program har individer som gått ett yrkesförberedande ($OR=1,37$) eller specialutformat program ($OR=1,20$) större

sannolikhet att vara etablerade på marknaden, medan de som gått ett individuellt alternativ har en något mindre sannolikhet att arbeta ($OR=0,92$). Föga förvånande är det betydligt större sannolikhet att studera bland dem som gått studieförberedande program än andra program, medan det är större sannolikhet att ingå i uvas-gruppen bland dem som gått yrkesförberedande program ($OR=1,24$) och framför allt bland dem som gått ett individuellt alternativ ($OR=2,58$).

Jämför vi sannolikheter utifrån *födelseland* ser vi att sannolikheten för att studera vid 26 års ålder inte skiljer sig nämnvärt mellan de som är inrikes och de som är utrikes födda. Däremot är det större sannolikhet att unga inrikes födda arbetar och att unga utrikes födda ingår i uvas-gruppen ($OR=1,88$).

Tabellen visar också tydligt *unga nyanländas* etableringssvårigheter. De som är utrikes födda och bost i Sverige i max fyra år har betydligt mindre sannolikhet att arbeta eller studera, vi ser också att sannolikheten att varken arbeta eller studera vid 26 års ålder är betydligt högre än bland inrikes födda ($OR= 4,13$).

Unga som har föräldrar med *eftergymnasial utbildning*, oavsett längd på utbildningen, har lägre sannolikhet att arbeta vid 26 års ålder jämfört med de som har föräldrar med förgymnasial utbildning. Sannolikheten är ännu lägre för de som har föräldrar med eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre ($OR=0,69$). Däremot kan vi konstatera att unga vars föräldrar har eftergymnasial utbildning har större sannolikhet att studera senare i livet och lägre sannolikhet att hamna i uvas, jämfört med dem som har föräldrar med förgymnasial utbildning. Sannolikheten att studera ökar med föräldrarnas utbildningsnivå. De som har föräldrar med eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre har störst sannolikhet att studera ($OR=2,26$).

Liksom för övergången från grundskolan har *boendeort* genomgående liten inverkan på att arbeta, studera eller ingå i uvas-gruppen. Tabell 2.2 visar att oddskvoterna ligger nära värdet 1, vilket alltså indikerar att skillnaderna är ganska små mellan unga som vid 15 års ålder var folkbokförda i storstäder jämfört med unga från övriga kommungrupper.

Tabell 2.2 Olika bakgrundsvariablers påverkan på ungas etableringsstatus vid 26 års ålder. Ålderskohort 1984. Oddskvoter

	Etableringsstatus		
	Arbetar	Studerar	Uvas
Kön			
Kille (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Tjej	0,67	1,34	1,40
Födelsebakgrund			
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Utrikes född	0,72	0,97	1,88
Behörighet till högskolan			
Utan behörighet (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Med behörighet	1,26	1,42	0,50
Gymnasieprogram			
Studieförberedande (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Yrkesförberedande	1,37	0,42	1,24
Individuellt alternativ	0,92	0,34	2,58
Specialutformat program	1,20	0,75	0,94
Föräldrarnas utbildningsnivå			
Förgymnasial utbildning (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Gymnasial utbildning	1,11	1,05	0,86
Eftergymnasial utbildning kortare än 3 år	0,94	1,55	0,72
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre + forskarutbildning	0,69	2,26	0,85
Boendeort			
Storstäder + förortskommuner till storstäder (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Större städer + förortskommuner till större städer	0,92	0,98	0,99
Turism- och besöksnäringkommuner + varuproducerande kommuner	0,99	0,89	0,85
Glesbygdskommuner + kommuner i glesbefolkad region	0,83	0,89	0,99
Kommuner i tätbefolkad region + pendlingskommuner	0,99	0,88	0,94
Nyanländ			
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Utrikes född mer än 4 år sedan invandring	0,52	0,93	2,46
Utrikes född 4 år eller mindre sedan invandring	0,14	0,30	4,13

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

2.4 Övergång från folkhögskola

I skolformerna folkhögskola, yrkeshögskola och högskola/universitet som vi redovisar härnäst går inte enbart elever som räknas in i gruppen unga (upp till 25 år). För att beskriva just ungas övergång från dessa skolformer har vi valt att studera de som vid 25 års ålder någon gång gått en utbildning i respektive skolform. Detta skiljer vår analys från flera andra övergångsstudier, där intresset främst har varit att beskriva etableringssituationen för examinerade ett visst antal år efter examen, oavsett ålder. I de fall vi refererar till andra studier kan resultaten från dessa därför i vissa fall beskriva individer som inte ingår i gruppen unga.

De flesta folkhögskolor ägs och drivs av folk rörelser eller andra organisationer. Övriga folkhögskolor ägs och drivs av regioner/landsting eller kommuner. Folkhögskolorna har en nedre åldersgräns på 18 år för de allmänna kurserna. På folkhögskolan finns mängder av kursinriktningar och även kurser på flera olika nivåer. De *allmänna kurserna* riktar sig främst till dem som behöver komplettera grundskole- eller gymnasiestudier. *Särskilda kurser* eller profilkurser är mer inriktade på ett visst ämne, där vissa kurser är utbildningar till särskilda yrken.

Folkhögskolor lockar dock många unga. År 2015/16 var 44 procent av eleverna på de långa folkhögskolekurserna under 25 år. På de allmänna kurserna var över hälften av deltagarna unga¹¹.

Folkhögskolorna har under flera decennier tilldelats en arbetsmarknadspolitisk roll. Sedan 2010 har folkhögskolorna erbjudit *Studiemotiverande folkhögskolekurser* som är en arbetsmarknadspolitisk insats som genomförs i nära samverkan med Arbetsförmedlingen. Folkhögskolorna anordnar tre månader långa utbildningar i syfte att motivera deltagarna till fortsatta studier. Målgruppen är arbetssökande som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan.

Under 2014 började folkhögskolorna ge arbetsmarknadsinsatsen *etableringskurs på folkhögskola* för nyanlända invandrare som omfattas av regeringens etableringsuppdrag. Satsningen är ett samarbete mellan Folkbildningsrådet och Arbetsförmedlingen.

Deltagarna i folkhögskolornas kurser kan alltså variera en hel del utifrån nivå och syfte. Det innebär också att förutsättningarna för att etablera sig på arbetsmarknaden efter genomgången folkhögskoleutbildning varierar.

2.4.1 Etablering efter avslutade folkhögskolestudier

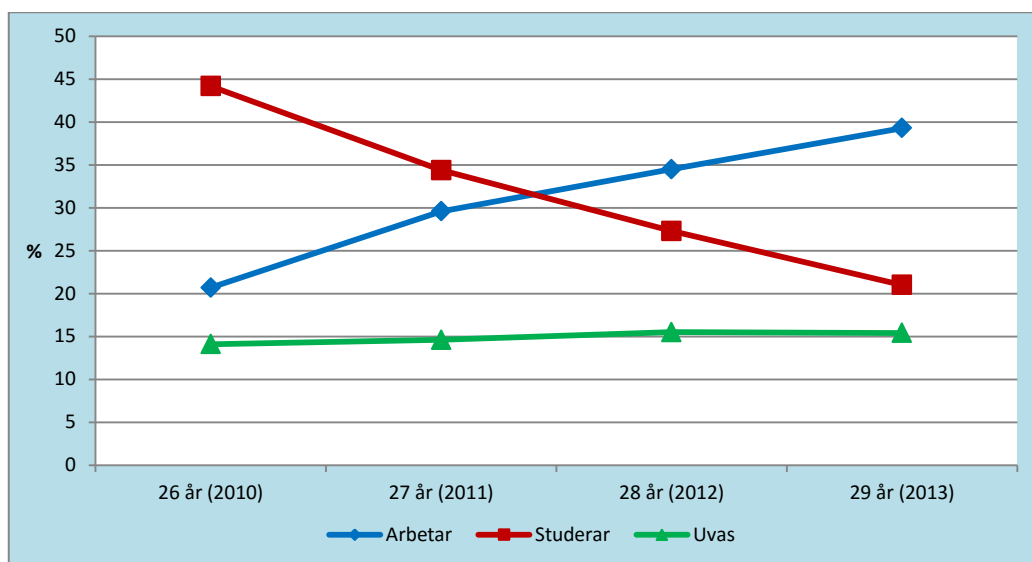
I beskrivningen av unga folkhögskoledeltagares övergångar till arbetslivet utgår vi från individer som är födda 1984 och som vid 25 års ålder (2009) gått en folkhögskoleutbildning på minst 150 dagar. Antalet individer i den aktuella ålderskohorten som gått en sådan utbildning var 3 703 personer, vilket motsvarade 2,8 procent av samtliga individer i kohorten. Vi redovisar etableringsstatus vid 26, 27, 28 och 29 års ålder.

Figur 2.6 visar att bland de som vid 25 års ålder gått folkhögskolestudier på minst 150 dagar minskar andelen *studerande* stadigt över tid. Bland 26-åringarna studerar 44 procent jämfört med 21 procent bland 29-åringarna. I gruppen som studerar är det drygt 30 procent som vid 26 års ålder studerar på universitet och högskola, vid 29 års

¹¹ www.scb.se

ålder är andelen 16 procent. Andelen som *arbetar* ökar dock över tid. Vid 26 års ålder arbetar 21 procent och vid 29 års ålder har andelen ökat till 39 procent.

Andelen som varken arbetar eller studerar är relativt stabil över tid men ligger förhållandevis högt, några procentenheter högre än riksgenomsnittet för unga 25–29-åringar (12,9 procent). Mellan 14 och 15 procent av dem som gått en folkhögskoleutbildning är i gruppen uvas, oavsett mätpunkt.

Figur 2.6 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som vid 25 års ålder gått en folkhögskoleutbildning på minst 150 dagar. Ålderskohort 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Andelen unga som tillhör kategorin övriga redovisas inte i figuren. Andelen övriga varierar mellan 21 och 24 procent i de olika åldrarna. Andelen är större bland de som saknar behörighet.

2.4.2 Sysselsättning efter folkhögskolekurs

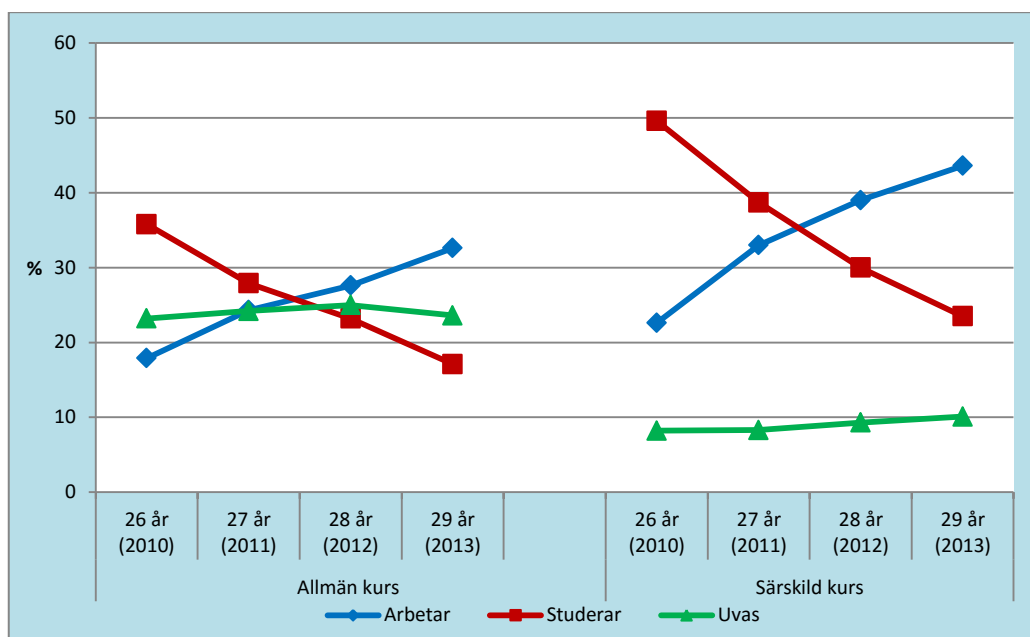
Folkhögskolan innefattar som nämnts flera olika sorters kurser där elevgrupp och kursinnehåll varierar. Detta innebär också att etableringsmöjligheterna efter genomgången kurs kan variera. I detta avsnitt delar vi upp deltagarna utifrån *allmän* och *särskild kurs*. Vi bryter även ned dessa kurser i olika inriktningar för att studera övergången till arbetslivet. Vi utgår återigen från ålderskohorten född 1984. I vårt urval har knappt 40 procent gått allmänna kurser och drygt 60 procent gått särskilda kurser.

Figur 2.7 visar att det är en större andel av dem som gått särskilda kurser som både *arbetar* och *studerar* jämfört med av dem som gått allmänna kurser. Det gäller i alla åldrar. Vid 26 års ålder är andelen studerande bland de som gått allmänna kurser knappt 36 procent jämfört med knappt 50 procent bland de som gått särskilda kurser. Vid 29 års ålder har skillnaden i andelen studerande minskat till 17 respektive 25 procent.

Andelen som arbetar är överlag större bland dem som gått särskild kurs och skillnaderna mellan grupperna ökar stadigt över tid. Vid 29 års ålder skiljer det 10 procentenheter mellan grupperna.

Oavsett ålder är det en väsentligt större andel bland dem som gått en allmän kurs som *varken arbetar eller studerar* efter avslutade studier på folkhögskolan, jämfört med bland dem som har gått en särskild kurs. Vid 29 års ålder varken arbetade eller studerade knappt 24 procent bland dem som gått allmän kurs. Motsvarande andel för de som gick särskild kurs var 10 procent. Andelen uvas är dock svagt stigande för de som

läst särskild kurs, medan tendensen är mer oklar (fast på en betydligt högre nivå) bland de som läst allmän kurs.

Figur 2.7 Etableringsstatus i olika åldrar, efter folkhögskolekurs. Ålderskohort 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

För att fördjupa analysen av övergångarna från folkhögskolan delar vi upp folkhögskoleeleverna på särskild och allmän kurs i ytterligare undergrupper.

Allmänna kurser

Allmän kurs delar vi upp i de som läst på *grundskolenivå* (13 procent) och de som läst på *gymnasienivå* (87 procent). Jämför vi dessa två grupper lyckas de som läst gymnasiekurser betydligt bättre i sin etablering. Vid 26 års ålder arbetar 20 procent bland dem som läst på gymnasienivå, jämfört med 6 procent bland dem som läst på grundskolenivå. Motsvarande andelar vid 29 års ålder är 35 respektive 14 procent.

De som läst gymnasiekurser studerar även i högre grad. Vi ser samma mönster med en minskande andel studerande med stigande ålder. Men där andelen studerande gymnasiekursdeltagare minskar från 37 procent vid 26 års ålder till 18 procent vid 29 års ålder, är motsvarande minskning bland grundskolekursdeltagarna från 24 procent (vid 26 år) till 14 procent (vid 29 år).

Andelen unga som varken arbetar eller studerar är dessutom betydligt högre i gruppen som läst folkhögskola på grundskolenivå. Drygt 45 procent ingår i uvas-gruppen vid 26 års ålder och fortfarande vid 29 års ålder är andelen i uvas 42 procent. I gruppen som läst gymnasiekurser är andelen uvas mer än 20 procentenheter mindre och pendlar mellan 20 och 22 procent i de olika åldrarna (26–29 år).

Särskilda kurser

De som gått *särskilda kurser* delar vi upp i de som gått kurser på *högst gymnasienivå* (74 procent) och de som gått särskilda kurser på *eftergymnasial nivå* (26 procent).

Utbildningsnivån på kurserna speglar även av sig på folkhögskoleelevernas etableringsstatus efter genomgången utbildning. Gruppen som läst kurser på *eftergymnasial nivå* är i större utsträckning etablerade på arbetsmarknaden jämfört med dem som gått kurser på *gymnasial- eller lägre nivå*. Vid 26 års ålder arbetar 33 respektive 18 procent bland de som gått eftergymnasiala och ej eftergymnasiala kurser. Vid 29 års ålder är motsvarande andelar 54 och 40 procent.

Unga som gått kurser på gymnasienivå eller lägre studerar dock i större utsträckning. Fortfarande vid 29 års ålder studerar en dryg fjärdedel (27 procent) av de som gått en sådan kurs. Motsvarande andel av de som gått eftergymnasiala kurser var 15 procent.

Andelen unga som varken arbetar eller studerar är något lägre bland dem som gått särskilda kurser på eftergymnasial nivå, jämfört med dem som gått särskilda kurser på högst gymnasienivå. Vid 29 års ålder ingick 11 procent av de som inte läst på eftergymnasial nivå och 7 procent av de som läst eftergymnasiala särskilda kurser i uvas-gruppen.

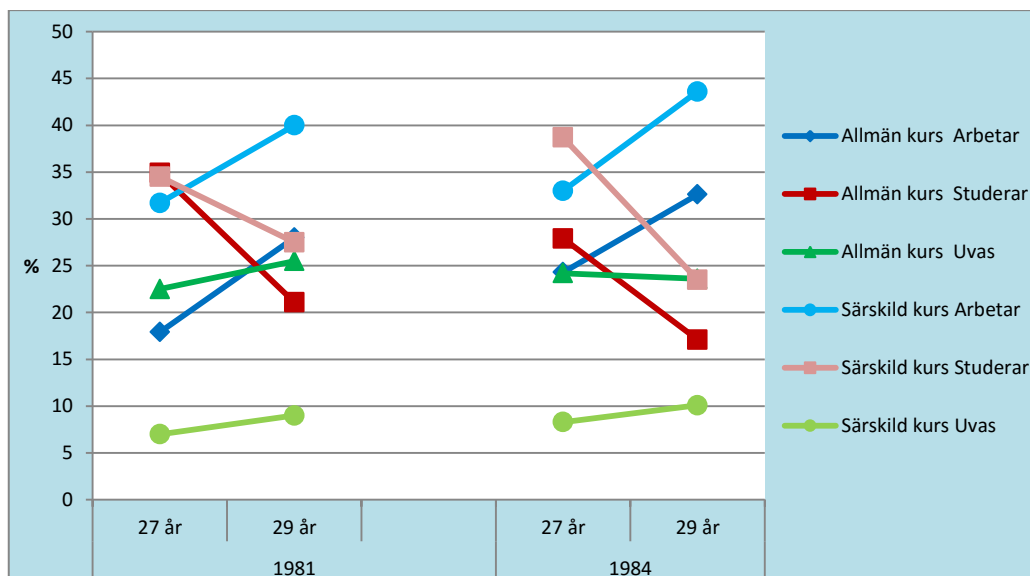
2.4.3 Sysselsättning efter folkhögskola över tid

För att visa utvecklingen av ungas övergångar från folkhögskolan jämför vi etableringsstatus vid 27 och 29 år för ålderskohorterna födda 1981 och 1984. Analysen genomförs separat för allmän respektive för särskild kurs.

Figur 2.8 visar att det finns många likheter mellan de båda årskullarna i tendenserna för etableringsstatusen, men också några skillnader. Bland dem som gått *allmän kurs* är andelen som arbetar något högre och andelen som studerar något lägre bland 84:orna i båda åldrarna. Andelen uvas är något högre vid 27 års ålder bland 84:orna, men där andelen uvas ökar vid 29 års ålder bland dem födda 1981 minskar andelen uvas i samma ålder bland dem födda 1984.

Bland dem som gått *särskild kurs* är det ungefär lika stor andel som arbetar vid 27 års ålder i årskullarna, men andelen som arbetar vid 29 års ålder är större bland 84:orna. Andelen som studerar av 26-åringarna är mindre bland unga födda 1981, men andelen studeranden minskar mer över tid bland 84:orna. Vid 29 års ålder är det en mindre andel som studerar bland 84:orna än bland 81:orna. Andelen uvas visar på samma tendenser, men är något högre bland 84:orna.

Sammantaget är tendenserna över tid inte helt entydiga. Unga födda 1984 arbetar generellt i något högre grad och studerar i lägre grad än dem födda 1981. Andelen i uvas-gruppen visar på mer otydliga tendenser mellan de båda kohorterna.

Figur 2.8 Etableringsstatus i olika åldrar, efter folkhögskolekurs. Ålderskohorter 1981, 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

2.4.4 Sysselsättning efter avslutad folkhögskola utifrån kön

Jämför vi etableringsstatus för 25-åringar i ålderskohorten 1984 efter genomgången högskoleutbildning på minst 150 dagar ser vi att bland dem som gått *allmän kurs* är det en större andel killar än tjejer som *arbetar*. Det gäller vid samtliga åldrar, 26–29 år. Det är däremot en större andel tjejer som efter avslutade allmänna kurser väljer att *studera* jämfört med killar. Det gäller också oavsett ålder.

Andelen tjejer som *varken arbetar eller studerar* efter att ha gått allmänna kurser är något större bland tjejer än bland killar, det gäller i samtliga åldrar. Vid 29 års ålder är andelen tjejer i uvas-gruppen 24,5 procent, att jämföra med 22,5 procent för killar.

Gör vi samma jämförelse bland dem som gått *särskilda kurser* är mönstret likartat som bland dem som gått allmänna kurser. En något större andel killar arbetar och en något större andel tjejer studerar. Andelen som ingår i uvas är något större bland killar vid 26 års ålder, men sedan är skillnaderna mellan könen mycket små. Vid 29 år är det i princip lika stor andel tjejer som killar som varken arbetar eller studerar, 10 procent.

Sammantaget är skillnaderna i etableringsstatus mellan tjejer och killar som gått särskilda kurser mindre jämfört med mellan tjejer och killar som gått allmänna kurser.

2.4.5 Bakgrundsvariablers påverkan

I detta avsnitt beskriver vi med hjälp av logistiska regressionsanalyser olika bakgrundsvariablers inverkan på etableringsstatusen för dem som gått allmänna respektive särskilda kurser på folkhögskolan. Vi beskriver etableringsstatus vid 29 års ålder för unga födda 1984 som gått en folkhögskoleutbildning vid 25 års ålder.

Allmänna kurser

Tabell 2.3 visar att *tjejer* som har gått allmänna kurser har lägre sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden än killar. Tjejerna har däremot en större sannolikhet ($OR= 1,52$) att studera, medan sannolikheten att varken arbeta eller studera är ungefär lika stor, oavsett kön.

Utrikes födda har mindre chans att arbeta och studera, men större sannolikhet att hamna i uvas-gruppen ($OR=1,52$) jämfört med inrikes födda.

Bland dem som har föräldrar med *gymnasial eller eftergymnasial utbildning* är sannolikheten för att arbeta större, jämfört med för dem som har föräldrar med förgymnasial utbildning. Unga som har föräldrar med eftergymnasial utbildning har också en större sannolikhet att studera. Det är inte så stora skillnader i sannolikheten att hamna i uvas-gruppen sett till föräldrarnas olika utbildningsbakgrund.

Överlag har personer som gått en allmän kurs och som vuxit upp i *mindre kommuner jämfört med i storstäder* lägre sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden. De har också större sannolikhet att tillhöra gruppen unga som varken arbetar eller studerar. Sannolikheten för att studera vid 29 års ålder är lägre bland dem som är uppväxta i glesbygdskommuner jämfört med bland dem som är uppväxta i storstäder.

Särskilda kurser

Bland dem som gått särskilda kurser på folkhögskolan ser vi likartade mönster som bland dem som gått allmän kurs. Jämför vi *kön* är oddskvoterna liknande som bland dem som gått allmän kurs, med större sannolikhet för tjejer att studera, men med mindre sannolikhet för tjejerna att arbeta.

Utrikes födda har mindre sannolikhet att arbeta än *inrikes födda* och större sannolikhet att ingå i uvas-gruppen. Det är större skillnader mellan grupperna bland dem som läst särskild kurs än bland dem som läst allmän kurs. För särskild kurs kan vi även redovisa gruppen nyanlända. Gruppen har betydligt lägre sannolikhet ($OR=0,14$) att arbeta och mycket högre sannolikhet att varken arbeta eller studera ($OR=4,03$).

På samma sätt som för allmän kurs har unga med föräldrar som har *gymnasial och eftergymnasial utbildning* större sannolikhet att arbeta och studera och lägre sannolikhet att ingå i uvas-gruppen, jämfört med dem som har föräldrar med förgymnasial utbildning.

För personer som har gått en särskild kurs har *boendeorten* en viss betydelse för deras etableringssituation. I jämförelse med unga som vid 15 års ålder var folkbokförda i storstäder inklusive förorter, har unga boende i övriga kommuntyper något lägre sannolikhet att varken arbeta eller studera. Det är dock ganska små skillnader i sannolikhet mellan de olika kommuntyperna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att kön, födelsebakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå har ungefär samma påverkan på ungas etableringsstatus oavsett om de gått allmän eller särskild kurs. När det gäller boendeort är skillnaderna inte så stora, men för dem som gått allmän kurs är det något större sannolikhet att ingå i uvas för de som bott utanför storstäderna och dess förorter, medan det bland dem som läst särskilda kurser är tvärtom – de som bott i kommuner utanför storstäderna och dess förorter har något mindre sannolikhet att hamna i uvas-gruppen jämfört med personer som bott i storstäder inklusive förortskommuner.

Tabell 2.3 Olika bakgrundsvariablers inverkan på ungas etableringsstatus efter genomgången folkhögskoleutbildning vid 29 år. Ålderskohort 1984. Oddskvoter.

	Etableringsstatus <i>allmän kurs</i>			Etableringsstatus <i>särskild kurs</i>		
	Arbetar	Studerar	Uvas	Arbetar	Studerar	Uvas
Kön						
Kille (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Tjej	0,82	1,52	1,09	0,69	1,49	1,18
Födelsebakgrund						
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Utrikes född	0,87	0,66	1,52	0,62	1,01	1,78
Föräldrarnas utbildningsnivå						
Förgymnasial utbildning (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Gymnasial utbildning	1,87	1,01	0,89	1,32	1,22	0,69
Eftergymnasial utbildning kortare än 3 år	1,78	1,49	0,97	1,49	1,61	0,51
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre + forskarutbildning	1,70	1,68	0,92	1,37	2,06	0,50
Boendeort						
Storstäder + förortskommuner (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Större städer + förortskommuner	0,61	1,32	1,36	0,97	0,98	0,91
Turism- och besöksnäring + varuproducerande	0,73	0,97	1,39	1,11	0,86	0,76
Glesbygds + kommuner i glesbefolkad region	0,49	0,61	1,70	0,92	0,90	0,82
Kommuner i tätbefolkad region + pendlingskommuner	0,87	1,29	1,19	1,03	0,84	0,85
Nyanländ						
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Utrikes född, mer än 4 år sedan invandring	0,92	0,71	1,15	0,40	1,26	2,73
Utrikes född, 4 år eller mindre sedan invandring	-*	-	-	0,14	0,78	4,03

* Det fanns inte tillräckligt många individer för att få fram sannolikheterna för denna grupp.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Våra resultat visar att folkhögskolan kan vara en väg för att kunna etablera sig, men också att en förhållandevis stor andel varken arbetar eller studerar efter genomgången folkhögskoleutbildning. I en rapport från Folkbildningsrådet beskriver folkhögskoleelever hur folkhögskolekurserna inneburit en ny erfarenhet av att bli sedd och lyssnad på, till skillnad från exempelvis situationen på gymnasieskolan. En positiv studiemiljö och kamratumgänge bidrog vidare till ett ökat självförtroende och en ökad egen tro på att studera (Folkbildningsrådet 2015). Som bidragande orsaker till detta nämns lärarnas stöd och arbetssätt.

Samtidigt visar rapporten att många deltagare behöver mer stöd än positiva pedagogiska miljöer och goda lärarinsatser. Enligt Folkbildningsrådets

Folkhögskoledeltagarundersökning 2010 avbröt till exempel deltagare med funktionsnedsättning och de som var födda utrikes oftare sina studier i förtid. Dessa grupper var också oftare än andra arbetslösa några år efter avslutade studier (Folkbildningsrådet 2011). För att lyckas bättre med att gå vidare till utbildning eller ett arbete från folkhögskolan poängterar Folkbildningsrådet vikten av en samlad studie- och yrkesvägledning för att eleverna ska kunna planera sina folkhögskolestudier och förbereda sig för studier och arbetsliv efter folkhögskolan.

I studien från 2015 gjorde deltagare på allmän kurs en mer positiv bedömning av utbildningens betydelse för möjligheterna till vidare studier och också av förutsättningarna i arbetslivet, jämfört med deltagare på särskild kurs. Det kan tyckas något förvånande med tanke på resultaten ovan och att särskild kurs generellt sett är mer arbetslivsorienterad. Manliga deltagare gav en mer negativ bild av sina folkhögskolestudier än kvinnliga deltagare, medan utrikes födda i allmänhet gav en mer gynnsam bild av folkhögskoleutbildningens betydelse än inrikes födda (Folkbildningsrådet 2015).

2.4.6 Utmaningar med förändrade elevgrupper

Det ökade behovet av stöd- och vägledningsinsatser i folkhögskolan beror delvis på arbetsmarknadens föränderliga villkor, men främst på att folkhögskolans deltagargrupper förändrats och har andra behov än tidigare. Inom allmän kurs har andelen män, utrikes födda, unga, kortutbildade och funktionsnedsatta ökat stadigt under de senaste 15 åren. Även inom särskild kurs har den genomsnittliga utbildningsnivån sjunkit och de utrikes födda och de funktionsnedsatta deltagarna har ökat. I sitt budgetunderlag för 2016–2018 pekar Folkbildningsrådet på ett stort behov av att utveckla nya pedagogiska metoder inom folkhögskolan, framför allt för att stödja deltagare med särskilda behov eller med funktionsnedsättning (Folkbildningsrådet 2016).

I de folkhögskolekurser som har en särskild koppling till etablering kan vi se att övergången från *studiemotiverande folkhögskolekurs* (som vänder sig till arbetssökande unga och deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan) visar på ganska positiva resultat. Av de unga (under 25 år) som avslutade en studiemotiverande kurs någon gång under 2014 har 41 procent studerat vidare på en allmän kurs och 2 procent på en särskild kurs på en folkhögskola fram till och med 2015. Motsvarande siffror för de som fyllt 25 år är 25 procent och 3 procent.

För etableringskursen, som riktar sig till nyanlända, visar en kvalitativ uppföljning av Folkbildningsrådet från 2015 att deltagarna överlag är nöjda med kursens genomförande. Deltagarna anger att lärarnas engagemang och skolmiljön på flera sätt bidrar till att deltagarna utvecklar sina kunskaper i det svenska språket, om det svenska samhället och om arbetsmarknaden (Folkbildningsrådet 2016).

En annan grupp som är förhållandevis väl representerad på folkhögskolorna är deltagare med olika *funktionsnedsättningar*. I vissa folkhögskolor ingår handikapporganisationer bland folkhögskolornas huvudmän. Enligt Folkbildningsrådets årsredovisning 2015 utgjorde deltagare med funktionsnedsättning (inklusive dyslexi) 35 procent av deltagarna i allmänna kurser och 14 procent av deltagarna i särskilda kurser (Folkbildningsrådet 2016).

I Myndigheten för delaktighets (MFD) utvärdering av den funktionshinderspolitiska strategin 2011–2016 konstaterar myndigheten att det finns mycket som talar för att folkhögskolorna lyckas väl i sitt uppdrag att utbilda personer med funktionsnedsättning (MFD 2016). Myndigheten hänvisar till en studie från Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) där deltagarna beskriver en miljö där det finns utrymme för delaktighet och egna initiativ, och att det alltid finns någon att fråga. Detta bidrar till ett socialt sammanhang som möjliggör träning i att bli delaktig i en vidare gemenskap (Specialpedagogiska skolmyndigheten 2014).

En forskningsstudie visar att många folkhögskolor har en god förmåga att anpassa studierna för att möta enskilda individers behov samt att skapa goda relationer mellan studenter och lärare. Undervisningen beskrivs ofta ha ett inkluderande och kompensatoriskt tänkande utan att lärarna har formell specialpedagogisk behörighet i särskilt stor utsträckning. Studien menar dock att det råder en viss brist på teoretisk kompetens för att kunna stödja eleven så långt som möjligt i sitt lärande (Nylander et al. 2015).

2.5 Övergång från yrkeshögskola

På yrkeshögskolan (YH) ges utbildningar som kombinerar teoretiska studier och tydlig arbetslivsanknytning. Innehåll och inriktning på utbildningarna varierar beroende på arbetsmarknadens behov. YH-utbildningarna innehåller också mycket praktik. Drygt 46 000 studerade på yrkeshögskolan 2015, en ökning med 14 procent jämfört med 2012. Medelåldern på antagna studenter 2015 var knappt 31 år och könsfördelningen var i stort sett jämn. Däremot fanns det stora skillnader i könsfördelningen inom de största utbildningsområdena.

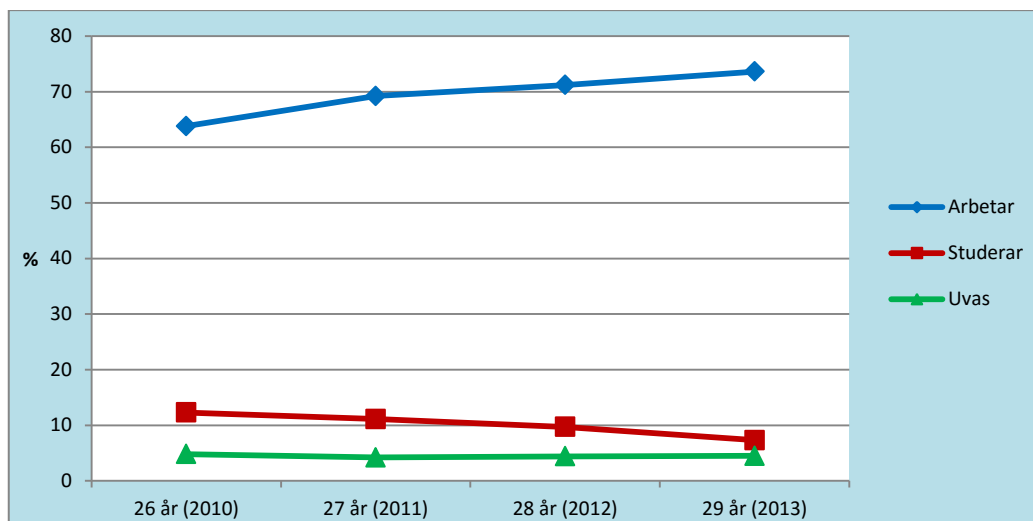
2.5.1 Etablering efter avslutade yrkeshögskolestudier

I vår beskrivning av övergången från yrkeshögskola till arbetsliv utgår vi från unga födda 1984 som vid 25 års ålder tagit en yrkeshögskoleexamen. Vi redovisar etableringsstatus vid fyra mätpunkter, när kohorten är 26–29 år. Det var 2 870 individer som tagit en yrkeshögskoleexamen vid 25 års ålder, vilket motsvarar 2,2 procent av det totala antalet individer födda 1984.

Figur 2.9 visar att den stora majoriteten av unga som tagit en examen från yrkeshögskolan snabbt blir etablerade på arbetsmarknaden. Andelen som *arbetar* ökar dessutom stadigt ju äldre ungdomarna blir, från 64 procent vid 26 års ålder till 74 procent vid 29 års ålder.

Motsatt tendens ser vi i gruppen som *studerar* efter erhållen yrkeshögskoleexamen, där minskar andelen ju äldre ungdomarna blir. Vid 26 års ålder är det drygt 12 procent som studerar, att jämföra med 7 procent vid 29 års ålder. Studerandegruppen utgörs till största delen av högskolestudenter som också minskar över tid. Andelen i övriga studier är ganska konstant över tid.

Andelen som *varken arbetar eller studerar* efter yrkeshögskolan är stabil över tid. Vid 26 års ålder är andelen uvas 4,8 procent, att jämföra med 4,5 procent vid 29 års ålder. I jämförelse med riksgenomsnittet (12,9 procent bland 25–29-åringar) är andelen som varken arbetar eller studerar förhållandevis låg bland unga med en yrkeshögskoleexamen.

Figur 2.9 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som vid 25 års ålder som tagit en yrkeshögskoleexamen. Ålderskohort 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Andelen unga som tillhör gruppen övriga redovisas inte i figuren, men pendlar mellan 14,6 och 19,1 procent i de olika åldrarna. Andelen minskar med åldern.

2.5.2 Sysselsättning efter yrkeshögskoleprogram

För att fördjupa kunskapen om hur olika studieinriktningar på yrkeshögskolan påverkar etableringsmöjligheterna delar vi upp de unga som vid 25 års ålder tagit en yrkeshögskoleexamen i två grupper. Den ena gruppen som tagit examen inom *SUN-kategori 1*¹², det vill säga inom exempelvis pedagogik, humaniora och juridik,¹³ utgör 43 procent av individerna. De resterande 57 procenten tillhör *SUN-kategori 2*, vilka bland annat omfattar ämnen som naturvetenskap, matematik, teknik samt hälso- och sjukvård.¹⁴

Figur 2.10 visar att unga som har tagit examen inom *SUN-kategori 1* i något lägre grad är etablerade på arbetsmarknaden, jämfört med dem som tagit examen inom *SUN-kategori 2*. Detta gäller oavsett ålder. Däremot ökar andelen i arbete inom båda studieinriktningarna, och i ungefär lika stor omfattning (ungefär 10 procentenheter) mellan 26 och 29 år.

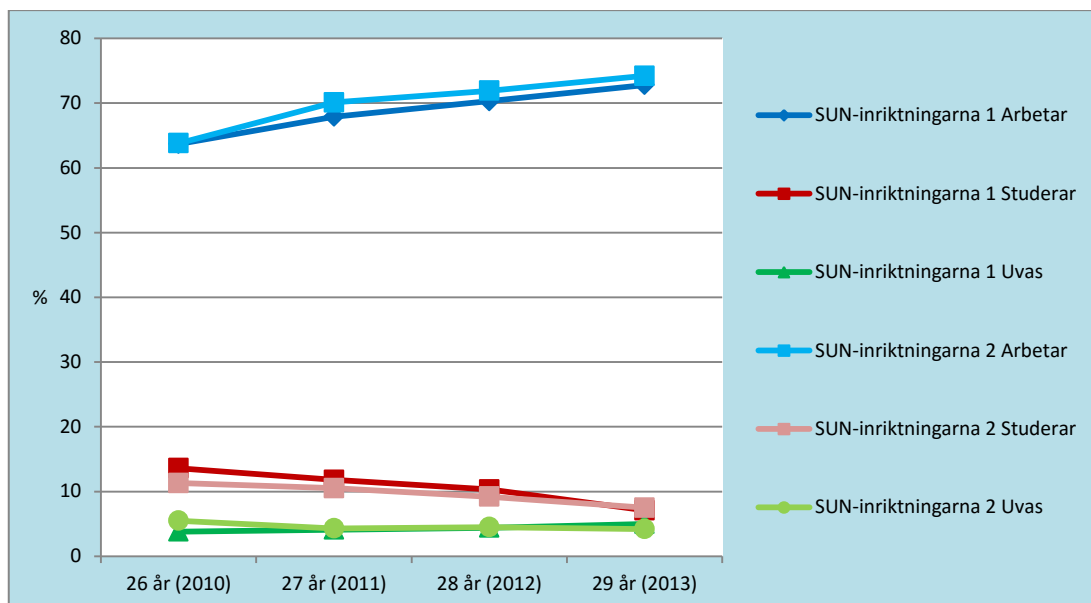
Personer med examen inom *SUN-kategori 1* studerar däremot i något större utsträckning. Skillnader i andelen studerande mellan grupperna minskar dock ju äldre ungdomarna blir. Vid 29 års ålder är skillnaden endast 0,4 procentenheter. Över tid minskar också andelen studerande i båda grupperna, vid 29 års ålder studerar drygt 7 procent i de båda grupperna.

Det är ingen tydlig skillnad mellan grupperna i andelen som varken arbetar eller studerar efter genomgången examen. Andelen är stabil över tid och ligger mellan 3,8 och 5,5 procent över åren. Generellt är det alltså små skillnader i etableringsstatus mellan de båda *SUN-kategorierna*.

¹² Svensk utbildningsnomenklatur (SUN) är en standard för klassificering av enskilda utbildningar, samtidigt som den utgör ett system för aggregering av utbildningar till större grupper.

¹³ *SUN-kategori 1* omfattar pedagogik/läroutbildning; humaniora och konst; samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

¹⁴ *SUN-kategori 2* omfattar naturvetenskap, matematik och data; teknik och tillverkning; lant- och skogsbruk samt djursjukvård; hälso- och sjukvård samt social omsorg; tjänster.

Figur 2.10 Etableringsstatus i olika åldrar, efter yrkeshögskoleprogram. Ålderskohorter 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

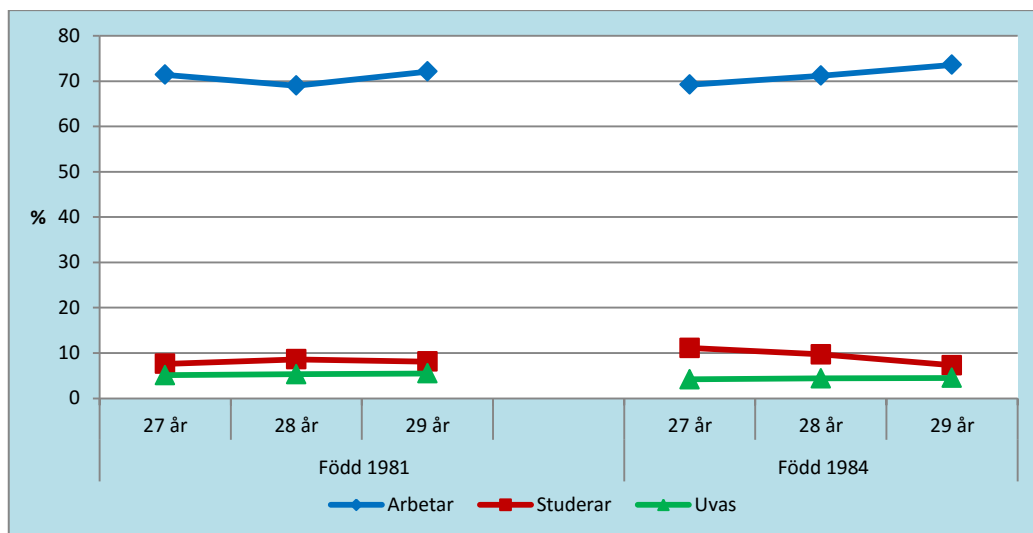
Kommentar: SUN-kategori 1 omfattar pedagogik/läroarbete; humaniora och konst; samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

SUN-kategori 2 omfattar här naturvetenskap, matematik och data; teknik och tillverkning; lant- och skogsbruk samt djursjukvård; hälso- och sjukvård samt social omsorg; tjänster.

2.5.3 Sysselsättning efter yrkeshögskola över tid

För att visa utvecklingen av ungas övergångar från yrkeshögskolan jämför vi etableringssituationen vid 27, 28 och 29 års ålder för unga som är födda 1981 och 1984 och som tagit en yrkeshögskoleexamen.

Figur 2.11 visar att resultaten i de olika ålderskohorterna är snarlika. Tendenserna att andelen som arbetar ökar och andelen studerande minskar över tid är tydligare bland unga födda 1984 än bland unga födda 1981. Andelen som arbetar bland dem födda 1981 minskar till exempel från 71 procent vid 26 års ålder till 69 procent vid 28 års ålder, för att ett år senare åter öka något. Det är också en något mindre andel (1,5 procentenheter) som arbetar vid 29 års ålder bland 81:orna jämfört med bland 84:orna. Andelen som *varken arbetar eller studerar* är också något större i kohorten född 1981. Vid 29 års ålder skiljer det 1 procentenhet mellan kohorterna.

Figur 2.11 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som tagit en yrkeshögskoleexamen. Ålderskohorter 1981,1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Andelen unga som tillhör gruppen övriga är mellan 11,4 och 16,6 procent bland killarna. Motsvarande andel bland tjejerna är mellan 17,7 och 21,6 procent. Andelen övriga minskar för båda könen med åldern.

2.5.4 Sysselsättning efter yrkeshögskola utifrån kön

Jämför vi etableringsstatus efter en yrkeshögskoleexamen bland unga födda 1984 ser vi att en stor andel av såväl tjejer som killar arbetar. Andelen som *arbetar* ökar dessutom kontinuerligt för båda könen. Det är dock vanligare att killar arbetar än att tjejer gör det. Skillnaden mellan könen är störst vid 29 års ålder (ungefär 11 procentenheter). Vid 29 års ålder arbetar 79 procent av killarna och 68 procent av tjejerna. Liksom i de andra redovisade övergångarna *studerar* dock tjejer i högre grad. Det gäller i alla åldrar. Skillnaden är som störst vid 28 års ålder, då drygt 11 procent av tjejerna studerar jämfört med 8 procent av killarna.

Tjejerna tillhör också i större utsträckning gruppen *unga som varken arbetar eller studerar*. Det gäller i samtliga åldrar. Vid 29 års ålder tillhör 5,4 procent av tjejerna uvas-gruppen, medan motsvarande siffra för killarna är 3,6 procent.

2.5.5 Bakgrundsvariablers påverkan

Med hjälp av logistiska regressionsanalyser beskriver vi här olika bakgrundsvariablers påverkan på etableringsstatusen för dem födda 1984 som vid 25 års ålder tagit en yrkeshögskoleexamen. Vi redovisar situationen för gruppen vid 29 års ålder.

Tabell 2.4 visar att sannolikheten för *tjejer* att vara etablerade på arbetsmarknaden efter erhållen examen är lägre ($OR= 0,56$) än för killar. Tjejerna har däremot högre sannolikhet ($OR= 1,60$) att senare i livet studera samt att ingå i uvas-gruppen ($OR=1,54$).

Jämfört med *inrikes födda* har de *utrikes födda* lägre sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden ($OR= 0,77$), men större sannolikhet att fortsätta studera ($OR= 1,40$). Dessutom har de större sannolikhet att varken arbeta eller studera, jämfört med inrikes födda.

Sannolikheterna för nyanlända, det vill säga de som bott i Sverige i max fyra år, kunde inte tas fram då ingen från den gruppen tagit en examen från yrkeshögskolan i den aktuella ålderskohorten.

Vilken typ av inriktning man har läst på yrkeshögskolan verkar inte ha någon större inverkan på möjligheten att senare etablera sig. Däremot har de som tagit en examen inom *SUN-kategori 2* (till exempel naturvetenskap, matematik och data) en något större sannolikhet att studera vidare ($OR=1,22$), jämfört med dem som tagit examen inom *SUN-kategori 1* (till exempel pedagogik och lärarutbildning, humaniora och konst samt samhällsvetenskap). De som läst SUN-kategori 2 har också något lägre sannolikhet att höra till gruppen unga som varken arbetar eller studerar.

Ser vi till föräldrarnas *utbildningsnivåer* visar tabellen att unga som har föräldrar med gymnasial utbildning har en något större sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden, jämfört med de som har föräldrar med förgymnasial utbildning. Däremot har unga med föräldrar som har eftergymnasial utbildning större sannolikhet att studera, och något förvånande, en något större sannolikhet att hamna i gruppen unga som varken arbetar eller studerar.

Vi har tidigare visat att vilken boendeort den unge var folkbokförd i vid 15 års ålder generellt sett inte har så stor inverkan på ungas etablering på arbetsmarknaden. Det gäller även för etableringen efter yrkeshögskolan. Tabellen visar dock att de som bodde i kommuner i tätbefolkade regioner och i pendlingskommuner har en lägre sannolikhet ($OR=0,76$) att vara etablerade på arbetsmarknaden, men en något större sannolikhet att tillhöra uvas ($OR=1,27$), jämfört med dem som bodde i storstäder. Det är också mindre sannolikt att de som kommer från turism-, besöksnäring- och varuproducerande kommuner studerar ($OR=0,70$), jämfört med att unga från storstäder gör det.

Tabell 2.4 Olika bakgrundsvariablers påverkan på ungas etableringsstatus i ålderskohorten 1984 vid 29 års ålder. Oddskvoter

	Etableringsstatus		
	Arbetar	Studerar	Uvas
Kön			
Kille (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Tjej	0,56	1,60	1,54
Födelsebakgrund			
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Utrikes född	0,77	1,40	1,76
Yrkeshögskoleexamen			
SUN 1 (pedagogik, humaniora, samhällsvetenskap) (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
SUN 2 (naturvetenskap, teknik, hälso- och sjukvård)	0,98	1,22	0,89
Föräldrarnas utbildningsnivå			
Förgymnasial utbildning (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Gymnasial utbildning	1,26	1,31	0,85
Eftergymnasial utbildning kortare än 3 år	1,06	1,60	1,40
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre + forskarutbildning	0,93	2,25	1,28
Boendeort			
Storstäder + förortskommuner till storstäder (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Större städer + förortskommuner till större städer	0,94	0,87	0,84
Turism- och besöksnäringkommuner + varuproducerande kommuner	0,92	0,70	0,90
Glesbygdskommuner + kommuner i glesbefolkad region	1,09	0,82	1,02
Kommuner i tätbefolkad region + pendlingskommuner	0,76	0,87	1,27

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Kommentar: SUN-kategori 1 omfattar pedagogik/läraryr utbildning; humaniora och konst; samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

SUN-kategori 2 omfattar naturvetenskap, matematik och data; teknik och tillverkning; lant- och skogsbruk samt djursjukvård; hälso- och sjukvård samt social omsorg; tjänster.

2.5.6 Andra studier visar på liknande resultat

Om man jämför våra resultat av övergången från yrkeshögskolan med de studier andra aktörer, främst Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH), gjort på temat finns det flera liknande tendenser. MYH följer årligen upp de studerandes sysselsättning året efter avslutad utbildning via en enkät till de examinerade. Av dem som examinerades från en YH-utbildning 2014 hade 89 procent av de examinerade ett arbete året efter examen. Ett resultat som varit ganska stabilt de senaste åren, trots den konjunkturnedgång som skedde under 2008 och 2009. Av de examinerade 2014 var 6 procent arbetssökande eller deltog i någon arbetsmarknadspolitisk åtgärd hösten 2015, 3 procent hade fortsatt att studera (Myndigheten för yrkeshögskolan 2015). De skillnader som föreligger i förhållande till våra resultat kan till viss del bero på att vi i vår registerstudie enbart intresserat oss för 25-åringar som tagit examen, medan MYH ser till alla examinerade, oavsett ålder.

En viktig faktor för den fortsatta etableringen efter genomförd yrkeshögskoleutbildning är om den studerande har arbetat innan studierna påbörjas. Eftersom vi vet att medelåldern är förhållandevis hög på yrkeshögskolan är det också ganska vanligt att studenterna går utbildningen för att vidareutbilda sig. I MYH:s undersökning hade sju av tio som examinerades ett arbete redan innan de började utbildningen. Vidare angav 58 procent av de examinerade som hade fått ett arbete att det överensstämde med deras utbildning, en viss minskning från föregående år. En annan faktor är vilken utbildningsbakgrund studenterna har innan de börjar utbildningen. År 2014 hade 12 procent genomgått en eftergymnasial utbildning på minst tre år före YH-utbildningen (Myndigheten för yrkeshögskolan 2015).

MYH har vid några tillfällen även genomfört registerstudier baserat på SCB:s register, liknande vår studie. Den senaste studien visade att 65 procent av de som examinerades 2010 från en KY¹⁵- eller YH-utbildning hade en etablerad ställning på arbetsmarknaden 2012. Liksom våra data visar på vissa skillnader i etableringsgrad mellan olika typer av utbildningar indelade efter SUN-kategorier framkom skillnader även i MYH:s undersökning. Olika utbildningsområden kan dock ha olika förutsättningar och därför vara svåra att jämföra med varandra. En generell jämförelse visade dock att utbildningar inom hälso- och sjukvård samt socialt arbete; ekonomi, administration och försäljning; pedagogik och undervisning; samhällsbyggnad och byggteknik i högre grad ledde till anställningar än andra utbildningar.

En övergångsstudie från yrkeshögskolan av IFAU mellan 2006 och 2010 visar en liknande utveckling i etableringsgrad, från 60–70 procent före studier till 80–90 procent efter examen (Lind & Westerberg 2015). Studien jämför också yrkeshögskolestudenter med ett matchat urval av högskolestudenter. Yrkeshögskolestudenternas sysselsättningsgrad ökar inledningsvis snabbare, men når en liknande nivå över tid. I slutet av uppföljningsperioden har dock högskolestudenterna högre årsinkomster, cirka 15 000 kronor mer i genomsnitt. Detta är föga förvånande, då de i genomsnitt har gått längre utbildningar. Författarna konstaterar att yrkeshögskolornas studenter står sig väl i jämförelse med högskolestudenterna, även med hänsyn till att de sistnämnda är en något starkare grupp sett till betyg och föräldrarnas utbildningsbakgrund.

2.5.7 Fortsatt utveckling för yrkeshögskolan

Vi kan alltså konstatera att övergången från yrkeshögskolorna till arbetslivet är utbredd. Yrkeshögskolans resurser och elevantal har också ökat. Men trots att merparten av yrkeshögskolans utbildningar har ett högt söktryck finns det utbildningar som inte får tillräckligt med behöriga sökande. Detta samtidigt som de har stor betydelse för kompetensförsörjningen. Myndigheten för yrkeshögskolan visade i en kartläggning att det allt oftare ställs krav på särskilda förkunskaper för behörighet till yrkeshögskoleutbildning, till exempel arbetslivserfarenhet (Regeringens proposition 2015/16:198).

Kraven på förkunskaper kan ibland även variera mellan utbildningar som förbereder för samma yrke, vilket gör det svårare för presumtiva yrkeshögskolestudenter att planera sina studier. Regeringen har i promemorian (ds 2015:41) och propositionen (2015/16:198) *En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap* föreslagit en rad åtgärder

¹⁵ Kvalificerad yrkesutbildning, föregångaren till dagens yrkeshögskoleutbildningar.

för att underlätta ingångarna till yrkeshögskolan. Bland annat rör förslagen att behörighetsgivande förutbildningar ska få bedrivas inom yrkeshögskolan och att det ska krävas särskilda skäl för att få ställa krav på förkunskaper som går utöver de som ingår i gymnasieskolans nationella program. För att möta arbetslivets behov av kompetensförsörjning på medellång eller lång sikt och minska osäkerheten för presumtiva YH-studenter om utbudet av yrkesutbildningar föreslås även att utbildningar ska kunna ingå i yrkeshögskolan i fler utbildningsomgångar än i dag.

För att underlätta deltagandet i yrkeshögskolan har det även påbörjats en försöksverksamhet för att använda validering för tillträde till och tillgodoräknande inom yrkeshögskolan. De preliminära resultaten av denna studie är positiva (Myndigheten för yrkeshögskolan 2016).

2.6 Övergång från högskola

Universitet och högskolor arbetar på olika sätt med att anknyta olika utbildningar till arbetsmarknadens behov. En viktig faktor som påverkar individens möjligheter att få ett jobb är också konkurrensen med andra arbetssökande och matchningen mellan hur många som utbildas i relation till tillgången på jobb inom olika områden. Svenska lärosäten är enligt sina regleringsbrev skyldiga att dimensionera sitt utbildningsutbud efter studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov (Universitetskanslersämbetet 2015). Man kan därför i regel se en tydlig koppling mellan konjunktur och andelen unga som går en högskoleutbildning. Högskolan byggdes ut kraftigt under 1990-talet. De senaste åren (under 2010-talet) har dock antalet registrerade studenter minskat, läsåret 2014/15 fanns knappt 404 000 registrerade studenter i landet.¹⁶

2.6.1 Etablering efter avslutade högskolestudier

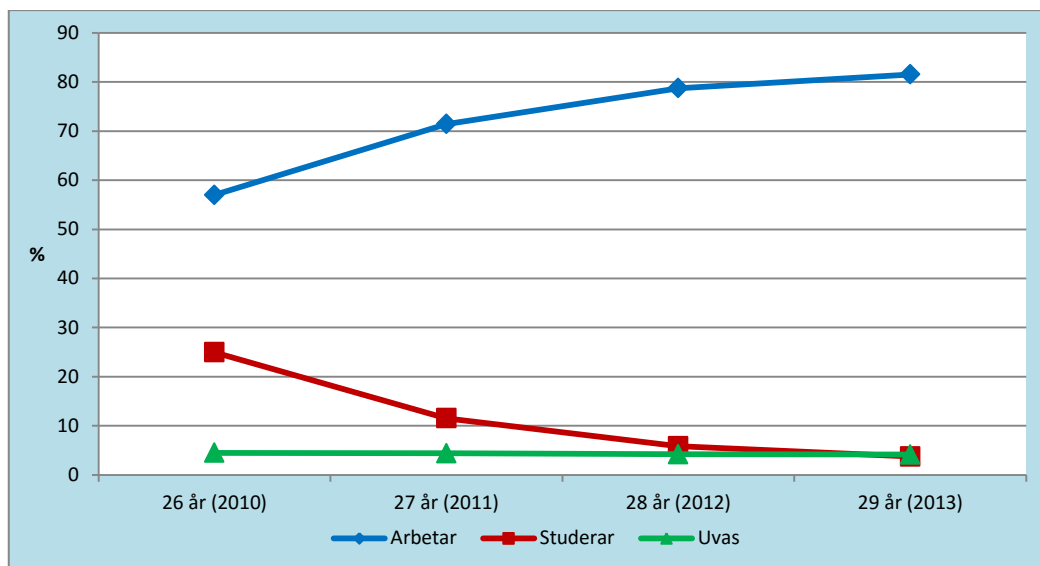
För att beskriva övergången från högskola till arbetsliv redovisar vi här etableringssituationen för unga födda 1984 som vid 25 års ålder (2009) tagit en högskoleexamen eller minst 180 högskolepoäng, varav 90 poäng inom samma ämne.

Figur 2.12 visar att andelen som *arbetar* efter högskolestudier ökar kontinuerligt med åldern, från 57 procent vid 26 års ålder till 82 procent vid 29 års ålder.

Andelen som fortsätter att *studera* i någon form minskar däremot markant över tid. Vid 26 års ålder är andelen studerande drygt 25 procent, att jämföra med 3,7 procent vid 29 års ålder. Majoriteten av 29-åringarna studerar fortsatt på högskola.

Andelen som *varken arbetar eller studerar* är låg och pendlar mellan 4,1 och 4,5 procent över tid. Likt gruppen med yrkeshögskoleexamen är andelen uvas i gruppen med genomförd högskoleutbildning betydligt lägre än riksgenomsnittet på 12,9 procent (2013) för unga i åldersgruppen 25–29 år.

¹⁶ www.uka.se.

Figur 2.12 Etableringsstatus i olika åldrar, unga som vid 25 års ålder tagit en högskoleexamen eller minst 180 högskolepoäng. Ålderskohort 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Andelen unga som tillhör kategorin övriga redovisas inte i figuren. Andelen i gruppen övriga varierar mellan 10,6 och 13,5 procent över tid. Andelen minskar med åldern.

2.6.2 Sysselsättning efter högskoleprogram

I tabell 2.5 redovisar vi etableringsstatus efter olika utbildningsinriktningar på högskolan över tid. Antalet individer i ålderskohorten född 1984 som vid 25 års ålder tagit en högskoleexamen eller minst 180 högskolepoäng uppgick till 21 047, vilket motsvarar 16,1 procent av det totala antalet individer i kohorten. Av dessa har: 23 procent genomfört utbildningen inom SUN-kategori 1¹⁷; 18 procent inom SUN-kategori 2¹⁸; 33 procent inom yrkesutbildningar; 26 procent inom generella utbildningar.

Tabellen visar att personer som genomfört en högskoleutbildning inom de båda SUN-kategorierna i klart mindre utsträckning arbetar än i de andra kategorierna vid 26 års ålder. Däremot är det en betydligt större andel som studerar vid samma ålder. Det skiljer till exempel runt 40 procentenheter mellan andelen studerande bland de som utbildat sig inom en SUN-kategori och de som gått en yrkesutbildning.

Skillnaden mellan olika utbildningsinriktningar i andelen som arbetar minskar dock med åren. Det skiljer ungefär 36 procentenheter mellan den högsta och lägsta andelen etablerade på arbetsmarknaden vid 26 års ålder, att jämföra med drygt 8 procentenheter vid 29 års ålder. Vid 29 års ålder är andelen som arbetar stor, minst 77 procent, i samtliga fyra kategorier.

Utvecklingen för andelen som studerar minskar kraftigt under de studerade åren. Likt andelen som arbetar minskar skillnaderna i andelen studerande mellan de olika kategorierna med åren så att det vid 29 års ålder endast skiljer någon procentenhet mellan de olika kategorierna.

Andelen som varken arbetar eller studerar är genomgående betydligt större bland dem som genomgått en generell utbildning. Andelen uvas i den gruppen är drygt 10

¹⁷ SUN-kategori 1 omfattar pedagogik/läroarbete; humaniora och konst; samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

¹⁸ SUN-kategori 2 omfattar naturvetenskap, matematik och data; teknik och tillverkning; lant- och skogsbruk samt djursjukvård; hälso- och sjukvård samt social omsorg; tjänster.

procent vid 26 års ålder. Med åren minskar andelen uvas bland dem med generell utbildning, till 7,3 procent vid 29 års ålder. Skillnaderna i andelen uvas minskar också något mellan inriktningarna ju äldre individerna blir. Noterbart är att andelen uvas i SUN-kategori 1 ökar svagt med åren.

Tabell 2.5 Etableringsstatus i olika åldrar, efter utbildningsprogram. Ålderskohort 1984. Procent

		Etableringsstatus		
		Arbetar	Studerar	Uvas
2010 (26 år)	SUN 1 (pedagogik, humaniora, samhällsvetenskap)	41,4	42,1	2,9
	SUN 2 (naturvetenskap, teknik, hälso- och sjukvård)	41,2	46,6	2,2
	Yrkesutbildningar	77,5	5,7	2,7
	Generella utbildningar	56,1	18,5	10,2
2011 (27 år)	SUN 1	61,8	18,6	3,7
	SUN 2	67,8	18,7	2,9
	Yrkesutbildningar	83,1	3,7	2,3
	Generella utbildningar	67,7	10,2	9,0
2012 (28 år)	SUN 1	73,1	8,1	4,1
	SUN 2	80,8	7,4	2,7
	Yrkesutbildningar	84,0	3,5	2,4
	Generella utbildningar	75,5	5,7	8,0
2013 (29 år)	SUN 1	77,3	4,7	4,5
	SUN 2	85,3	3,5	2,9
	Yrkesutbildningar	84,6	3,2	2,3
	Generella utbildningar	78,5	3,8	7,3

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

Kommentar 1: SUN-kategori 1 omfattar pedagogik/läraryrkesutbildning; humaniora och konst; samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

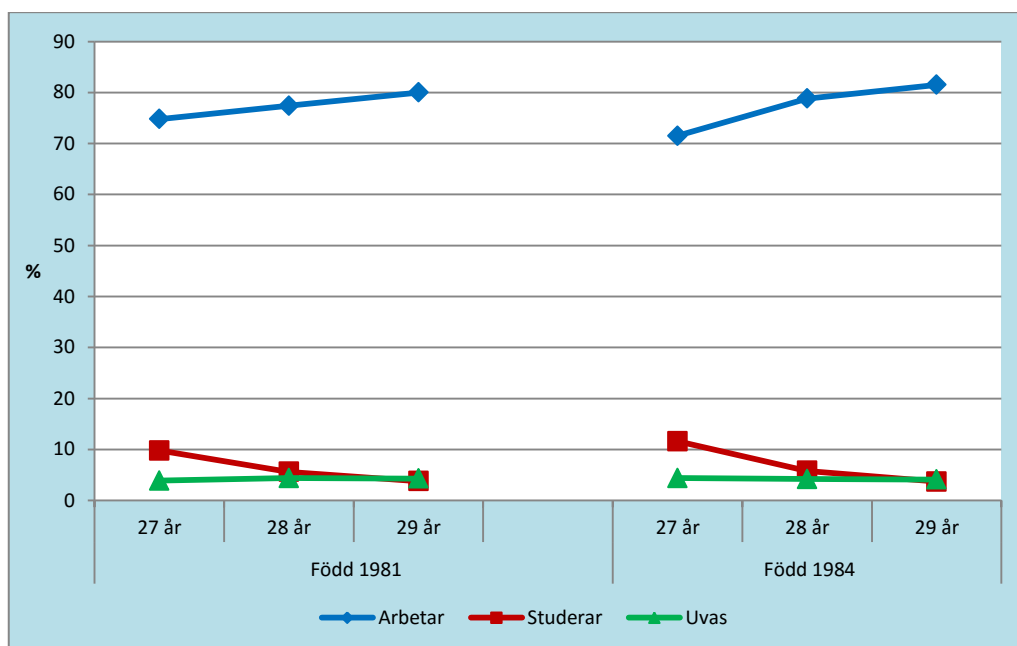
Kommentar 2: SUN-kategori 2 omfattar naturvetenskap, matematik och data; teknik och tillverkning; lant- och skogsbruk samt djursjukvård; hälso- och sjukvård samt social omsorg; tjänster.

2.6.3 Sysselsättning efter högskola över tid

För att visa utvecklingen av ungas övergångar från högskolan jämför vi etableringssituationen för ålderskohorterna födda 1981 och 1984 som vid 25 års ålder genomfört en högskoleutbildning.

Figur 2.13 visar att de olika kohorternas etableringssituation och utvecklingen av dessa uppvisar stora likheter. Bland dem födda 1984 är det en något mindre andel som *arbetar* vid 27 års ålder och ökningen i andelen som arbetar över tid är större än för dem födda 1981. Vid 29 års ålder arbetar 80 respektive 81,5 procent av 81:orna respektive 84:orna. Likaså är minskningen i andelen som *studerar* något större bland 84:orna.

Andelen som *varken arbetar eller studerar* är förhållandevis låg och stabil över tid i båda årskullarna. Uvas-gruppen pendlar mellan 3,9 och 4,4 procent i de båda kohorterna.

Figur 2.13 Etableringsstatus för unga som vid 25 års ålder tagit högskoleexamen eller minst 180 högskolepoäng vid olika åldrar. Ålderskohorterna födda 1981 och 1984. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

2.6.4 Sysselsättning efter högskola utifrån kön

Vid en jämförelse mellan könen bland unga födda 1984 som vid 25 års ålder genomfört en högskoleutbildning kan vi konstatera att andelen som *arbetar* ökar med åldern i båda könen. Det är dock vanligare att killar än att tjejer är etablerade på arbetsmarknaden. Det gäller vid alla åldrar utom vid 26 års ålder, då en något större andel tjejer än killar arbetar. Fortfarande vid 29 års ålder är andelen killar som arbetar (84 procent) något högre än andelen tjejer (80 procent).

Det är även vanligare att killar *studerar* vid 26 och 27 års ålder. Vid 26 år studerar knappt 28 procent av killarna och 23 procent av tjejerna. Därefter är det dock vanligare att tjejer studerar. Vid 29 års ålder har andelen som studerar minskat, 3 respektive 4 procent av killarna och tjejerna studerar då.

Ser vi till gruppen som *varken arbetar eller studerar* är det förhållandevis små skillnader (1–2 procentenheter) mellan könen, men det är något vanligare att varken arbeta eller studera bland tjejer vid 27 års ålder. Vid 29 års ålder är de små skillnaderna utjämnade.

2.6.5 Bakgrundsvariablers påverkan

För att få en bild av hur olika bakgrundsvariabler påverkar etableringsmöjligheterna vid 29 års ålder för unga födda 1984 som genomfört en högskoleutbildning använder vi oss av logistiska regressionsanalyser.

Enligt tabell 2.6 är sannolikheten för *tjejer* att arbeta lägre ($OR=0,71$) än för killar. Tjejerna har däremot högre sannolikhet ($OR=1,39$) att fortsätta studera efter avslutade studier. Sannolikheten för tjejer och killar att *varken arbeta eller studera* är ungefär lika stor.

Jämfört med *inrikes födda* har de *utrikes födda* lägre sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden ($OR=0,80$) och att fortsätta studera ($OR=0,83$). De har dock högre sannolikhet att tillhöra gruppen unga som varken arbetar eller studerar ($OR=1,39$). Unga nyanlända, det vill säga utrikes födda som varit folkbokförda i Sverige i max 4 år, har betydligt mindre sannolikhet att arbeta ($OR=0,17$) än inrikes födda. Däremot har de klart större sannolikhet att studera jämfört med referensgruppen ($OR=3,23$). Sannolikheten att hamna i gruppen som varken arbetar eller studerar är också betydligt högre i gruppen nyanlända ($OR=11,01$).

Vilken sorts *examen* man har påverkar också etableringsmöjligheterna. Jämfört med unga som har tagit examen från ett generellt utbildningsprogram har de med examen från ett yrkesprogram en större sannolikhet ($OR=1,29$) att vara etablerade på arbetsmarknaden. Det är däremot mindre sannolikt att de studerar ($OR=0,92$) eller hamnar i gruppen unga som varken arbetar eller studerar ($OR=0,51$). De som tagit examen från ett konstnärligt utbildningsprogram har lägre sannolikhet att arbeta vid 29 års ålder, jämfört dem som tagit examen från ett generellt program. De är å andra sidan betydligt mer sannolika att studera vidare och att tillhöra gruppen unga som varken arbetar eller studerar ($OR=5,30$), jämfört med unga som tagit examen från ett generellt program.

Föräldrarnas *utbildningsnivåer* har också ha en viss inverkan på de ungas etableringssituation efter avslutade studier. Resultaten visar att unga som har föräldrar med gymnasial eller eftergymnasial utbildning har en större sannolikhet att arbeta och studera, jämfört med de som har föräldrar med förgymnasial utbildning. Unga med föräldrar som har gymnasial och eftergymnasial utbildning har lägre sannolikhet att höra till gruppen unga som varken arbetar eller studerar.

Ser vi till *kommuntyper* är det som i tidigare beskrivna skolformer relativt små skillnader. Men de som vid 15 års ålder var folkbokförda i andra kommuntyper än i storstäder, inklusive förortskommuner, hade en något mindre sannolikhet att studera eller att varken arbeta eller studera. Kommuntyp spelar mindre roll för sannolikheten att arbeta vid 29 års ålder. Oavsett om man kommer från en storstad eller någon annan sorts kommun har man ungefär lika stor sannolikhet att vara etablerad på arbetsmarknaden.

Tabell 2.6 Olika bakgrundsvariablers påverkan på ungas etableringsstatus vid 29 års ålder. Ålderskohort 1984. Oddskvoter

	Etableringsstatus		
	Arbetar	Studerar	Uvas
Kön			
Kille (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Tjej	0,71	1,39	1,07
Födelsebakgrund			
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Utrikes född	0,80	0,83	1,39
Högskoleexamen			
Generellt examensprogram (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Konstnärligt examensprogram	0,15	2,94	5,30
Poäng	0,95	1,22	0,82
Yrkesexamensprogram	1,29	0,92	0,51
Föräldrarnas utbildningsnivå			
Förgymnasial utbildning (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Gymnasial utbildning	1,22	1,11	0,68
Eftergymnasial utbildning kortare än 3 år	1,23	1,12	0,58
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre + forskarutbildning	1,17	1,40	0,62
Boendeort			
Storstäder + förortskommuner till storstäder (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Större städer + förortskommuner till större städer	0,93	0,84	0,98
Turism- och besöksnäringkommuner + varuproducerande kommuner	1,07	0,62	0,82
Glesbygdskommuner + kommuner i glesbefolkade region	0,93	0,86	0,69
Kommuner i tätbefolkad region + pendlingskommuner	0,91	0,80	0,87
Nyanländ			
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00	1,00	1,00
Utrikes född, mer än 4 år sedan invandring	0,56	1,13	3,52
Utrikes född, 4 år eller mindre sedan invandring	0,17	3,23	11,01

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån.

2.6.6 Högskoleutbildningens inriktning påverkar etableringen

Våra resultat tyder på att en genomgången högskoleutbildning ökar möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden avsevärt, samtidigt som det minskar risken för att ingå i gruppen som varken arbetar eller studerar. När vi jämförde två ålderskohorter för att beskriva utvecklingen av ungas övergång från högskolan fann vi små skillnader mellan ålderskohorterna. En promemoria från Arbetsförmedlingen som bygger på Statistiska centralbyråns Arbetskraftsundersökningar (AKU) visar dock att sysselsättningsgraden för personer med en eftergymnasial utbildning omfattande minst tre år har ökat avsevärt mellan 2005 och 2013. Särskilt stark har ökningen varit bland utrikes födda. Gruppen är

dock fortfarande etablerad i betydligt lägre grad än inrikes födda (Arbetsförmedlingen 2014).

En viktig fråga utöver att få ett arbete efter avslutad högskoleutbildning är huruvida arbetet stämmer överens med utbildningens innehåll. Arbetsförmedlingens rapport visar också att andelen som efter genomgången högskoleutbildning var sysselsatt inom arbeten som kräver kortare högskoleutbildning har ökat, medan andelen i arbeten som kräver teoretisk specialkompetens har minskat (Arbetsförmedlingen 2014).

I en övergångsstudie från Universitetskanslersämbetet (UKÄ) konstateras att av de som examinerades 2011/12 och som var etablerade och fanns i yrkesregistret 2013 hade mer än 90 procent etablerade yrken med krav på en högskoleutbildning. För många examensgrupper, särskilt för de med yrkesexamen, var en stor andel etablerade i ett yrke som var mycket nära kopplat till den utbildning de gått.

Universitetskanslersämbetets studie bekräftar även resultaten från vår studie som tyder på att examinerade inom konstnärliga ämnen har större etableringsvårigheter jämfört med dem med generella examina och yrkesamina (UKÄ 2015).

En enkätstudie gjord av Statistiska centralbyrån visar att av de högskolestudenter som läst yrkesprogram hade 23 procent varit arbetslösa någon gång efter studierna. Motsvarande andel för dem som läst ett generellt eller konstnärligt program eller som läst fristående kurser var 36 procent. Bland de som var examinerade inom humaniora eller konst hade 61 procent varit arbetslösa efter studierna. De som hade yrkesexamen och som arbetade ansåg också i större utsträckning än de som läst andra program eller fristående kurser att deras arbete helt eller till största delen var inom det område som utbildningen var inriktad mot (Statistiska centralbyrån 2013).

2.6.7 Könsskillnaderna minskar men fortsatt könssegregation

Vår studie visar på delvis olika etableringsmönster bland unga kvinnor och unga män efter genomgången högskoleutbildning. Situationen på högskolor och universitet för tjejer och killar kan också ha inverkan på jämställdheten på arbetsmarknaden. Enligt en studie av Universitetskanslersämbetet har jämställdheten i högskolan förbättrats något de senaste tio åren (Universitetskanslersämbetet 2016a).

Det finns dock fortfarande skillnader mellan könen. Kvinnor är till exempel fortfarande i majoritet på lägre utbildningsnivåer medan männen dominerar bland forskare och undervisande personal. Det råder också en betydande könssegregation mellan olika ämnen och utbildningar, inom de olika nivåerna. Detta bidrar till att män och kvinnor delvis forskar inom olika ämnen men också till att den könssegregerade arbetsmarknaden består. Endast i tre av de trettio största yrkena, oavsett utbildningsnivå, var det en jämn könsfördelning. Kvinnornas löner är lägre än männens löner, även efter att hänsyn tagits till yrken, utbildning, ålder och arbetstid. Etableringen på arbetsmarknaden efter avslutade högskolestudier har dock blivit mer lik mellan könen över tid. Enligt UKÄ visar deras prognoser till 2035 att den könssegregerade arbetsmarknaden består, i drygt hälften av utbildningsgrupperna ökar den till och med (Universitetskanslersämbetet 2016a).

2.7 Övergång från gymnasiesärskola

Gymnasiesärskolan i Sverige är fyraårig, frivillig och vänder sig till ungdomar med utvecklingsstörning eller en förvärvad hjärnskada. Skolan är uppdelad i nio yrkesinriktade nationella program. Det finns också individuella program för elever som behöver en utbildning som är anpassad efter de egna förutsättningarna. Elevens hemkommun fattar beslut om en elev tillhör gymnasiesärskolans målgrupp före eleven tas emot i gymnasiesärskolan (skollag 1985:1100, 2010:800).

Under 1990-talet och i början av 2000-talet ökade antalet elever i särskolan markant. I början av 2010-talet planade ökningen ut och under den senaste femårsperioden har antalet elever i gymnasiesärskolan minskat med över 2 000 elever. År 2015/16 gick 6 400 elever i gymnasiesärskolan. Minskningen kan förklaras med att antalet unga i gymnasieåldern minskat generellt, men också med att målgruppen förändrats. Unga med autism går inte längre enbart på den grunden i gymnasiesärskolan. Sedan gymnasiesärskolereformen 2013 har även kraven på mottagandet av elever skärpts så att elever inte ska bli felaktigt mottagna i skolformen. Det finns också möjlighet för elever som har gått grundskolan att i stället för gymnasiesärskolan välja bland tre av gymnasieskolans introduktionsprogram (Skolverket 2016c).

Myndigheter som Skolverket och Statistiska centralbyrån saknar registerdata över elever som går i gymnasiesärskolan. Därför har kunskapen om elever på gymnasiesärskolan och deras etablering efter skolan varit mycket begränsad. För att beskriva gymnasiesärskoleelevers övergång till arbetslivet har vi därför engagerat forskaren Jessica Arvidsson som har tagit fram ett exklusivt material. Genom att samla in 12 269 före detta gymnasiesärskoleelevers slutbetyg från åren 2001 till 2011 har hon skapat det nationella registret *Halmstad University Register on Pupils with Intellectual Disabilities (HURPID)*. Med utgångspunkt i detta material och genom att använda sig av samma variabler som myndigheten har gjort i ovan redovisade övergångar från olika skolformer ges därför en unik möjlighet att redovisa övergången från gymnasiesärskolan och att kunna ställa dessa resultat mot andra skolformer. Resultaten i det följande kapitlet bygger på Arvidssons studie, *Nya nyanser av uvas*, som kan läsas på myndighetens webbplats, www.muuf.se, i anslutning till denna delrapport.

2.7.1 Uvas-d

För att tydliggöra livssituationen för personer med gymnasiesärskolebakgrund behövs det i den här studien en underkategori till uvas, *uvas-d*, där d står för daglig verksamhet. *Daglig verksamhet* är en insats som kan beviljas enligt *lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade* (LSS). Insatsen syftar till att bidra till personlig utveckling och att främja delaktighet i samhällslivet med det övergripande målet att utveckla den enskildes möjligheter till arbete (Socialstyrelsen 2008).

Daglig verksamhet är en vanligt förekommande sysselsättningstyp bland personer med intellektuell funktionsnedsättning. Insatsen har också blivit allt vanligare, antalet personer med ett verkställt beslut om daglig verksamhet ökade med 23,5 procent mellan 2007 och 2015 (Socialstyrelsen 2016).

Syftet med daglig verksamhet är att insatsen ska kunna fungera som en trappa ut i arbetslivet. Analyser visar dock att det endast är ett fåtal individer som lämnar daglig verksamhet varje år för ett förvärvsarbete (Socialstyrelsen 2008). I stället för att tjäna

som en trappa beskrivs insatsen ha utvecklats till en mur mellan den enskilde och arbetsmarknaden. När en person har sin sysselsättning inom daglig verksamhet erhåller hen ingen lön. I stället kan kommunerna betala ut så kallad habiliteringsersättning om cirka 30–50 kronor per dag.¹⁹ I princip alla som har sin sysselsättning inom daglig verksamhet har aktivitets- eller sjukersättning i någon utsträckning.

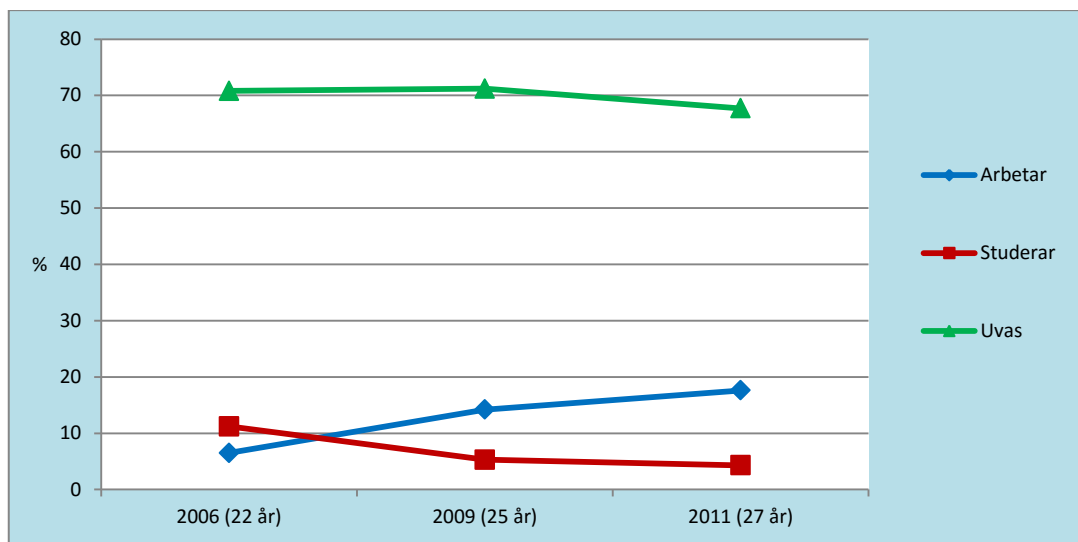
Av de som gick ut gymnasiesärskolan mellan 2001 och 2011 var det 47 procent som hade daglig verksamhet 2011. För att komma i fråga för denna insats krävs bland annat att personen som ansöker vare sig arbetar eller studerar – hen behöver med andra ord ingå i uvas-gruppen. Men om vi ser daglig verksamhet som en daglig sysselsättning som ger individer ett sammanhang och ett (om än teoretiskt) närmande mot etablering på arbetsmarknaden så är det måhända de personer som varken arbetar, studerar *eller* har daglig verksamhet som är de före detta gymnasiesärskoleelevernas egentliga uvas, här betecknade uvas-d. Individerna i uvas-d antas, då de inte heller har daglig verksamhet, stå ytterligare längre från arbetsmarknaden än vad de personerna som ingår i den stora uvas-gruppen gör. I de följande analyserna beskrivs därför situationen för uvas (unga som varken arbetar eller studerar) och uvas-d (unga som varken arbetar, studerar eller har daglig verksamhet) separat.

2.7.2 Etablering efter avslutade gymnasiesärskolestudier

Figur 2.14 visar att det bland före detta gymnasiesärskoleelever födda 1984 var 71 procent som tillhörde unga som varken arbetar eller studerar vid 25 års ålder. I motsvarande ålder arbetade 14 procent, 5,3 procent studerade och 9,3 procent tillhörde gruppen övriga. Andelen som arbetar ökar med stigande ålder. Mellan 22 och 27 års ålder ökar andelen som arbetar med 11,1 procentenheter. Såväl andelen personer som är studerande och andelen personer som är uvas minskar dock över tid (med 6,9 respektive 3,1 procentenheter).

Gruppen som är uvas i den aktuella populationen är mycket heterogen till sin karaktär. Bland annat antas det finnas en variation utifrån omfattning och grad av funktionsnedsättning. Vid en uppdelning av uvas-gruppen bland unga födda 1984 med hänsyn till om de har daglig verksamhet eller inte, minskar andelen i uvas-d med 5,6 procentenheter mellan 2006 och 2011. Det motsatta mönstret framträder för unga som ingår i uvas och som *har* daglig verksamhet. Andelen i den undergruppen ökar med 2,6 procentenheter från 22 år till 27 års ålder.

¹⁹ Inte alla kommuner betalar ut habiliteringsersättning till de personer som har daglig verksamhet.

Figur 2.14. Etableringsstatus i olika åldrar, unga som gått ut gymnasiesärskolan. Ålderskohort 1984. Procent.

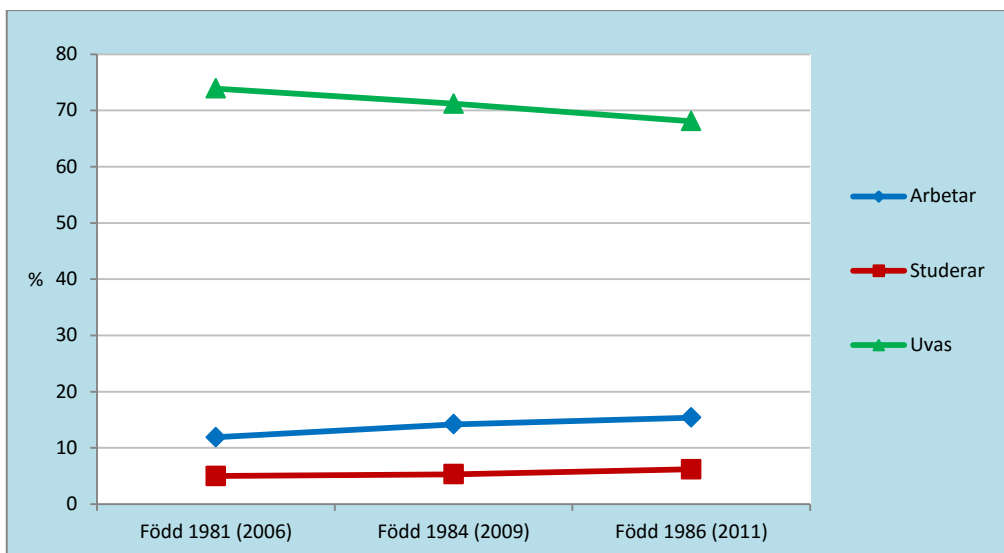
Källa: J. Arvidsson, bearbetning av dataregistret HURPID.

2.7.3 Sysselsättning efter gymnasiesärskolan över tid

För att beskriva utvecklingen i övergången från gymnasiesärskolan över tid jämförs etableringsstatus vid 25 års ålder för kohorterna födda 1984, 1981 och 1986. Figur 2.15 visar på en viss positiv tendens över tid. Andelen 25-åringar som arbetade 2011 var 3,5 procentenheter större jämfört med andelen som arbetade 2006, medan andelen uvas i samma grupp var 5,8 procentenheter lägre 2011 än 2006.

Delas uvas-gruppen även upp utifrån daglig verksamhet eller ej minskar andelen som vid 25 års ålder ingår i uvas-d med 0,9 procentenheter mellan 2006 och 2011. Minskningen för andelen som vid 25 års ålder ingår i uvas och *har* daglig verksamhet är dock större, 4,7 procentenheter mellan 2006 och 2011.

Andelen personer som är i uvas-d *minskar* alltså över tid såväl inom en kohort (född 1984) som bland 25-åringar i tre olika kohorter (födda 1981, 1984 och 1986). Att andelen personer som är uvas och *har* daglig verksamhet *ökar* över tid inom en kohort (född 1984) och minskar över tid vid jämförelse av olika ålderskohorter betyder att det totalt sett är en lägre andel 25-åringar som ingår i uvas och *har* daglig verksamhet 2011 jämfört med 2006 men att förekomsten av daglig verksamhet ökar med tiden inom enskilda kohorter.

Figur 2.15. Etableringsstatus i olika åldrar, unga som gått ut gymnasiesärskolan. Ålderskohorter 1981, 1984, 1986. Procent.

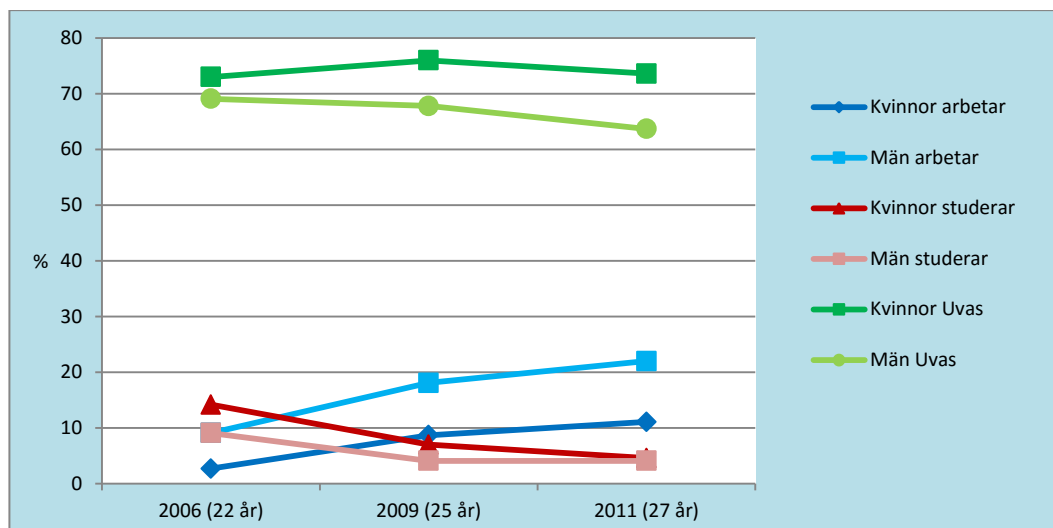
Källa: J. Arvidsson, bearbetning av dataregistret HURPID.

2.7.4 Sysselsättning efter gymnasiesärskolan utifrån kön

Av de 907 personer som ingår i gruppen födda 1984 och var 25 år gamla 2009 är 59 procent män och 41 procent kvinnor. Jämför vi etableringsstatus mellan könen framgår att det vid 25 års ålder är en 8,4 procentenheter högre andel kvinnor (76,2 procent) än män (67,8 procent) som *varken arbetar eller studerar*. Samtidigt är det en 9,4 procentenheter högre andel män än kvinnor som vid 25 års ålder *arbetar*. Jämför vi könen etableringsstatus vid olika åldrar ser vi att det är en större andel kvinnor än män som ingår i uvas-gruppen vid alla tre mätillfällena (figur 2.16). Det är också en genomgående större andel män än kvinnor som arbetar.

Skillnaden mellan könen ökar över tid både avseende gruppen som är i arbete och i uvas. I uvas-gruppen ökade skillnaden mellan könen från 3,9 procentenheter 2006 till 9,9 procentenheter 2011. Skillnaden mellan könen i andelen som arbetar var 6,4 procentenheter 2006 och 10,9 procentenheter 2011.

Delas uvas-gruppen upp i med och utan daglig verksamhet ser vi att andelen kvinnor som är uvas-d minskar med 6,2 procentenheter och att andelen män i samma grupp minskar med 5,3 procentenheter mellan 22 och 27 års ålder. Bland de som *varken arbetar eller studerar* och som *har* daglig verksamhet ökar andelen kvinnor i med 6,6 procentenheter och andelen män minskar med 0,3 procentenheter mellan 22 och 27 års ålder.

Figur 2.16. Etableringsstatus i olika åldrar, efter kön. Ålderskohort 1984. Procent.
 Källa: J. Arvidsson, bearbetning av dataregistret HURPID.

2.7.5 Bakgrundsvariablers påverkan

För att beskriva hur etableringsstatusen för de före detta gymnasiesärskoleeleverna påverkas utifrån ett antal bakgrundsvariabler slås de tre kohorterna födda 1981, 1984 och 1986 ihop. Analyserna visar sannolikheten för personerna i de tre kohorterna att arbeta, vara uvas eller uvas-d år 2011 när de var 25, 27 respektive 30 år gamla.

Analyserna omfattar 2 587 personer och justeras för kön, födelsebakgrund, utbildningsprogram i gymnasiesärskolan och kommungrupp.

Analysen görs genom logistiska regressionsanalyser och resultaten presenteras i form av oddskvoter som anger sannolikheten för att ha en viss etableringsstatus. I tabell 2.7 redovisas även signifikanstester genom konfidensintervall.

Av de gymnasieprogram som beskrivs är det vanligast att ha avslutat ett av de åtta nationella programmen i gymnasiesärskolan. Näst vanligast är att ha haft yrkesträning. Minst vanligt är det att ha gått ut gymnasiesärskolan utan att fullfölja ett helt program och därför ha ett samlat betygsdokument i stället för ett slutbetyg.

Tabell 2.7 visar att sannolikheten att ha ett *arbete* är lägre bland kvinnorna jämfört med bland männen. Personer som har gått ett individuellt program inom grenen yrkesträning har med signifikant lägre sannolikhet ett arbete, jämfört med de som gått ett nationellt program i gymnasiesärskolan. Sett till boendeort finns det en signifikant större sannolikhet att ha ett arbete bland de som bor i alla kommungrupper förutom i en storstad/förort till en storstad eller i en glesbygdskommun/glesbefolkad region.

Det är en signifikant större sannolikhet att *varken arbeta eller studera* för kvinnor jämfört med för män i de tre kohorterna. Störst sannolikhet för att tillhöra uvas-gruppen har de som gått det individuella programmets gren verksamhetsträning. En betydande andel av personerna inom uvas-gruppen har som vi visat daglig verksamhet, en sysselsättningsform som är vanligast förekommande bland personer som gått just verksamhetsträning.

Personer som bor i turism- och besöksnäringkommuner eller varuproducerande kommuner har en signifikant lägre sannolikhet att vara uvas jämfört med de som bor i en storstad eller förortskommun till en storstad.

I underkategorin till uvas, *uvas-d*, ingår totalt 460 personer som 2011 varken arbetade, studerade eller hade daglig verksamhet. Det motsvarar en andel på 17,6 procent av den totala studiepopulationen. Det är större sannolikhet för kvinnor att ingå i *uvas-d*, i jämförelse med för män. Sett till gymnasieprogram är det störst sannolikhet att ingå i *uvas-d* bland dem som gått ut gymnasiesärskolan med ett samlat betygsdokument. Det är dock signifikant lägre sannolikhet att de som gått ett specialutformat program eller något av det individuella programmens två grenar (yrkesträning eller verksamhetsträning) är *uvas-d*, jämfört med de som har gått ett nationellt program.

Tabell 2.7. Olika bakgrundsvariablers påverkan på ungas etableringsstatus vid 27 års ålder. Ålderskohort 1984. Oddskvoter och konfidensintervall

	Etableringsstatus					
	Arbetar	95% KI	Uvas	95% KI	Uvas-d	95% KI
Kön						
Kille (<i>referens</i>)	1,00		1,00		1,00	
Tjej	0.40	0.316- 0.5+6	1.83	1.513- 2.210	1.53	1.249- 1.889
Födelsebakgrund						
Inrikes född (<i>referens</i>)	1,00		1,00	1,00	1,00	
Utrikes född	0.95	0.684- 1.306	0.87	0.663- 1.140	1.10	0.814- 1.477
Gymnasieprogram						
Nationellt (<i>referens</i>)	1.00		1,00		1,00	
Specialutformat	1.03	0.786- 1.335	1.60	1.269- 2.012	0.74	0.553- 0.990
Yrkesträning	0.11	0.070- 0.178	10.23	7.592- 13.778	0.51	0.386- 0.680
Verksamhetsträning	⁻¹	-	135.06	33.37- 546.69	0.32	0.203- 0.514
Samlat betygsdokument	0.70	0.481- 1.015	1.61	1.194- 2.171	1.72	1.245- 2.368
Boendeort						
Storstäder+ förortskommuner till storstäder (<i>referens</i>)	1.00		1,00		1,00	
Större städer + förorts- kommuner till större städer	1.56	1.133- 2.135	0.82	0.627- 1.058	0.97	0.727- 1.286
Turism- och besöksnäringkommuner + varuproducerande kommuner	1.74	1.176- 2.580	0.63	0.446- 0.880	1.03	0.711- 1.504
Glesbygdskommuner + kommuner i glesbefolkad region	1.30	0.772- 2.190	0.68	0.441- 1.055	0.85	0.507- 1.416
Kommuner i tätbefolkad region + pendlingskommuner	1.66	1.164- 2.360	0.85	0.627- 1.138	1.18	0.853- 1.620

Kommentar: Multivariata analyser där sambanden är kontrollerade för kön, födelseland, gymnasiesärskoleprogram och kommungrupp. KI: 95 procent konfidensintervall.

Källa: J. Arvidsson, bearbetning av dataregistret HURPID.

2.7.6 Hemkommunens påverkan

Sannolikheten att ha ett arbete är störst bland de före detta gymnasiesärskoleelever som bor i de kommungrupper som *inte* inkluderar de största städerna eller de allra mest glesbefolkade kommunerna. Att arbetstillfällena tycks finnas i andra kommungrupper än dessa kan hänga samman med arbetsmarknadens karaktär i storstäder respektive i glesbygdskommuner. I storstäderna är konkurrensen om de få arbetstillfällena hård och i kampen om jobben är det svårt att slå sig fram med en gymnasiesärskoleutbildning i bagaget. I glesbygdskommuner är också arbetstillfällena få och möjligheten att hitta ett jobb begränsade.

Eftersom en betydande andel av personerna i denna studie som är uvas har insatsen daglig verksamhet visar analyserna på tydligast samband mellan att varken arbeta eller studera och de typer av gymnasiesärskoleprogram som är utformade för personer med mest omfattande eller komplexa former av funktionsnedsättning. Sannolikheten för att vara uvas är störst bland de som bor i någon av de tre storstäderna eller i en förortskommun till någon av dessa storstäder. Tidigare analyser som undersöker sambanden mellan boendekommun och typ av sysselsättning efter gymnasiesärskolan har visat att sannolikheten för att ha daglig verksamhet är störst bland dem som bor i just storstäderna. Vilken kommun man bor i spelar eventuellt större roll i den här studiens population än i andra ungdomsgrupper eftersom andelen flyttar som företas är mycket låg. Under 2011 var det 19 procent av hela HURPID-populationen som flyttade men det var enbart 5 procent som flyttade över en kommungräns (Arvidsson et. al 2016).

2.7.7 Mer insatser från samhället krävs

Studien av övergången från gymnasiesärskolan visar på en avsevärt mycket större andel som varken arbetar eller studerar bland dem som gått gymnasiesärskolan jämfört med unga som gått andra skolformer. Eftersom man efter gymnasiesärskolan inte har någon formell yrkesbehörighet och inte heller är behörig att söka till högskola är det inte så överraskande att en så stor andel av populationen är uvas. Men det är ändå en anmärkningsvärt stor grupp unga som möter betydande utmaningar när det gäller strukturella förutsättningar för att vara något annat än just uvas.

På grund av varierande individuella förutsättningar bland unga som har gått i gymnasiesärskolan är ett arbete inte aktuellt för alla men för en betydligt större andel än de som finns på arbetsmarknaden i dag. För att detta ska kunna ske behövs insatser från samhället. Frågor som rör ökat deltagande i arbete och sysselsättning för unga vuxna som har gått i gymnasiesärskolan är dock inte frågor som kan hanteras inom ett politikområde. Det behövs politiska insatser som knyter samman arbetsmarknads-, utbildnings- och socialpolitiska frågor.

2.7.8 Uvas-begreppet behöver utvecklas

Eftersom uvas-begreppet är utformat för unga som har gått i grund- eller gymnasieskolan kan det finnas ett behov av att utveckla begreppet med minst en ytterligare underkategori för att fånga in de strukturella förutsättningar som finns för unga som har gått i särskolan. I analysen av bakgrundsvariablerna omfattade uvas-d-gruppen, alltså de som varken arbetar, studerar eller har daglig verksamhet, knappt 18

procent av den totala studiepopulationen på 2 587 personer 2011. Detta är de personer som antas stå längst ifrån arbetsmarknaden.

Det är störst sannolikhet att tillhöra uvas-d om man har gått ut gymnasiesärskolan med ett samlat betygsdokument. Eventuellt utgörs denna grupp av personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning som ligger nära gränsen till att tillhöra gymnasieskolans personkrets. Om så är fallet skulle resultaten kunna betyda att dessa personer inte söker sig mot sysselsättningar som riktar sig till människor med funktionsnedsättning (eftersom de eventuellt inte identifierar sig med "sär-rollen") men att de samtidigt saknar formell behörighet för arbete på den öppna arbetsmarknaden. Eventuellt befinner sig även de personer här som har gått i särskolan, men som har svårigheter i vardagsliv eller kunskapsinhämtning som bottnar i andra orsaker än en intellektuell funktionsnedsättning.

Av det totala antalet personer i studien som är utrikes födda är knappt 20 procent uvas-d, vilket kan jämföras med 17,5 procent av de personer i studien som är födda i Sverige. I Engdahls och Forslunds (2015) rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden identifieras tre grupper av unga som har störst svårigheter i samband med etableringen i arbetslivet: unga med funktionsnedsättning, unga med utländsk bakgrund samt unga med inga eller ofullständiga slutbetyg från gymnasieskolan. De unga med utländsk bakgrund som är uvas-d befinner sig med stor sannolikhet mitt i mötet mellan de tre faktorerna som försvårar etablering: de har utländsk bakgrund, en funktionsnedsättning och saknar gymnasieutbildning.

På Högskolan i Halmstad genomförs nu en avhandlingsstudie med målet att öka kunskapen om unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning som varken arbetar, studerar eller har daglig verksamhet.

2.7.9 Utmaningar för den reformerade gymnasiesärskolan

Skolverket har följt upp gymnasiesärskolan efter reformen 2013 (Skolverket 2016c). I rapporten identifierar myndigheten tre stora utmaningar för den reformerade gymnasiesärskolan: det kommande kravet på lärares behörighet; att anordna apl (arbetsplatsförlagt lärande); elevernas övergång till arbetsmarknaden efter avslutad utbildning.

För att ungdomar i gymnasiesärskolans målgrupp ska kunna få tillträde till arbetsmarknaden har apl enligt Skolverket en avgörande betydelse. Samtliga nationella program i gymnasiesärskolan ska förbereda eleverna för ett yrkesliv och en central del i utbildningen är det arbetsplatsförlagda lärandet. Detta innebär att kurser eller delar av kurser förläggs till en eller flera arbetsplatser. Enligt rapporten finns det dock svårigheter med att både ordna och förbereda apl-platser samt med att kunna ge tillräckligt stöd till elever och arbetsplatsernas handledare under pågående apl.

Skolverket identifierar dock flera faktorer för att apl ska fungera, bland annat att utbildningen behöver vara organiserad så att både omfattning och krav på självständighet successivt ökar, med utgångspunkt i elevernas förutsättningar. Skolverket efterfrågar vidare mer samverkan mellan skolan och arbetslivet och andra aktörer, både för att få till stånd apl och för att det ska finnas en fortsättning för ungdomarna efter gymnasiesärskolan. Samverkan fungerar enligt undersökningen generellt bättre med privata arbetsgivare än med offentliga.

Gymnasiesärskolan var även föremål för Gymnasieutredningen. I förslagsarbetet har utredningen tagit ställning för att ett stort antal förslag som gäller gymnasieskolan även bör föranleda motsvarande förändringar i gymnasiesärskolan. Utredningens särskilda förslag för gymnasiesärskolan handlar främst om att tydliggöra att alla elever i gymnasiesärskolan omfattas av skollagens bestämmelser om stöd samt att elever ska få möjlighet att läsa grundskoleämnen i gymnasiesärskolan genom ett individuellt anpassat program (SOU 2016:77).

2.7.10 Behov av registerdata

I denna del har vi använt oss av registerdata som forskaren Jessica Arvidsson har samlat in. Det finns ingen annan samlad individdata på nationell nivå för elever på gymnasiesärskolan. Det innebär att det till exempel inte går att följa gymnasiesärskoleelevernas fortsatta etablering och inte heller ges möjlighet att kunna följa upp insatser. Skolverket har vid flera tillfällen framfört önskemål om att få samla in individdata (se Skolverket 2007, 2016c). Även MUCF har tidigare lyft vikten av bättre statistik för unga med funktionsnedsättning, bland annat i gymnasiesärskolan (se Ungdomsstyrelsen 2012). Denna önskan tål att upprepas här.

2.8 Övergång från andra skolformer

Det finns några skolformer som vi har valt att inte själva fördjupa oss i. Två av dessa skolformer som kan vara aktuella för unga är svenska för invandrare (sfi) och den kommunala vuxenutbildningen (komvux). I detta avsnitt refererar vi kort för övergången från dessa utbildningar, främst med utgångspunkt i Skolverkets rapport *Redovisning av uppdrag om uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom kommunal vuxenutbildning och utbildning i svenska för invandrare* (Skolverket 2015c). Skolverket har använt liknande definitioner som vi gjort i vår registerstudie över övergången från olika skolformer i denna rapport.

2.8.1 Övergång från sfi

Utbildning i svenska för invandrare (sfi) syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i det svenska språket. Utbildningen är organiserad i form av tre studievägar om vardera två kurser. Studievägarna riktar sig till personer med olika bakgrund, förutsättningar och mål. Deltagarna på sfi är en heterogen grupp, sett till exempelvis ålder, utbildnings- och arbetslivsbakgrund, vilket gör det svårt att jämföra och värdera etableringsstatus efter genomgångna kurser. Man har rätt att delta i utbildning i svenska för invandrare från och med det år man fyller 16. Men det är vanligare att de som är under 20 år i stället får sin utbildning i svenska i gymnasieskolan.

I Skolverkets övergångsstudie beskrivs situationen för deltagarna som gått på sfi under 2011 ett och två år efter utbildningen. Det var drygt 36 000 elever som gick sfi 2011. Av dessa var 14 procent i åldern 20–24 år, ungefär 5 000 individer. I gruppen unga som gått sfi hade 11 procent en etablerad ställning på arbetsmarknaden ett år efter utbildningen. Inräknat även de med osäker och svag ställning hade 38 procent någon form av ställning på arbetsmarknaden. Knappt en tredjedel, 31 procent, studerade och lika stor andel varken arbetade eller studerade. Efter två år hade andelen med etablerad ställning i

gruppen stigit till 16 procent, totalt 40 procent hade någon form av ställning på arbetsmarknaden, andelen som studerade hade sjunkit något, till 30 procent, och andelen som varken arbetade eller studerade var oförändrad, 31 procent.

För hela gruppen som gick ut sfi, oavsett ålder, var motsvarande andelar efter två år 22 procent (etablerade), 50 procent (totalt i någon form arbete), 18 procent (studerade) och 31 procent (varken i arbete eller i studier). De elever som fortsätter att studera söker sig i huvudsak till komvux på grundläggande eller gymnasial nivå.

Män är i större utsträckning etablerade än kvinnor ett år efter avslutade studier, medan kvinnor studerar vidare i högre grad än män. Elever med längre tidigare utbildning är i större utsträckning etablerade än elever med kortare utbildning.

I myndighetens rapport Fokus 16 beskrivs situationen för unga nyanlända som ingår i etableringsuppdraget. Svenska för invandrare har en central roll i etableringsplanen. Rapporten visar dock att många nyanlända som påbörjat sina etableringsinsatser får vänta för länge på att börja läsa sfi. Kommunen har tre månader på sig för att erbjuda sfi, men endast 58 procent av de som haft en etableringsplan i upp till sex månader har deltagit i sfi. De intervjuade ungdomarna i studien lyfte fram kunskaper i svenska som betydelsefullt för deras framtida etablering. Däremot varierade uppfattningarna om hur mycket kunskap i svenska som var nödvändig för att kunna få ett arbete (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a).

2.8.2 Övergång från komvux

Den kommunala vuxenutbildningen (komvux) ger utbildning på grundläggande och gymnasial nivå till vuxna som saknar kunskaper motsvarande grundskola eller gymnasieskola. Kunskapsmålen är desamma som för grundskolan och gymnasieskolan, men kursernas innehåll, omfattning och tyngdpunkter behöver inte vara identiska. Liksom övrig vuxenutbildning ska utbildningen utgå från individens behov och förutsättningar och erbjudas flexibelt (Skolverket 2015c).

I Skolverkets uppföljning av sysselsättningen för komvuxdeltagare ett och två år efter avslutade vuxenstudier på gymnasial nivå under 2011 ingick knappt 70 000 individer. Drygt 26 000 elever (38 procent) av dessa var i åldern 20–24 år. I uppföljningen av komvuxeleverna särredovisas inte åldersgrupper som i sfi-uppföljningen. Därför är resultaten inte direkt jämförbara med våra andra övergångsresultat, men då över 60 procent av deltagarna är under 30 år kan de dock ge en viss bild av övergången från komvux för unga.

Efter ett år hade totalt 34 procent en etablerad ställning på arbetsmarknaden, totalt hade 64 procent någon form av ställning på arbetsmarknaden. En fjärdedel, 25 procent, studerade (varav 18 procent på högskola) och 12 procent varken arbetade eller studerade. Efter två år var skillnaderna förhållandevis små, men andelen etablerade hade ökat till 39 procent och andelen med osäker och svag ställning på arbetsmarknaden hade minskat något.

Etableringen på arbetsmarknaden är högst bland de som har läst mot en yrkesinriktning. Lägst arbetsmarknadsanknytning har den grupp elever som läst motsvarande minst ett halvårs teoretiska studier inom vuxenutbildningen. Däremot är det vanligast att fortsätta med högskolestudier i denna grupp.

I rapporten görs en jämförelse med resultatet från Skolverkets övergångsstudie av gymnasieelever som gick ut skolan 2010/2011 och de som avslutade olika yrkesförberedande program. Skolverket konstaterar att arbetsmarknadsetableringen för elever i gymnasieskolan och på komvux överlag var liknande för många inriktningar. I båda uppföljningarna är det elever som läst med inriktning mot *hotell och restaurang* samt mot *livsmedel* som har störst andel med svag ställning på arbetsmarknaden. Något större skillnader finns för inriktningarna *barn och fritid* samt *vård och omsorg*, där komvuxeleverna i högre grad har någon form av ställning på arbetsmarknaden jämfört med de som läst inriktningarna på gymnasiet. Det är dock vanligare att gå vidare till högre studier från gymnasieskolan.

2.9 Sammanfattande tendenser

I detta kapitel har vi med hjälp av registerdata redovisat övergången från skolformerna grundskola, gymnasieskola, folkhögskola, yrkeshögskola, högskola och gymnasiesärskola till arbetsliv, studier och till en tillvaro där den unge varken arbetar eller studerar. Vi har även kort beskrivit övergångarna från sfi och komvux. För att fördjupa kunskapen om grupper med särskilda etableringssvårigheter har vi dessutom beskrivit hur etableringsmöjligheten påverkas av skolresultat och studieinriktning samt av variablerna kön, födelseland (inklusive nyanländ), föräldrarnas utbildningsbakgrund samt boendeort.

För att beskriva utvecklingen av ungas övergångar har vi även jämfört etableringssituationen för olika födelsekohorter. Vi har utgått från födelsekohorten 1984 och jämfört denna med kohorterna födda 1981 och 1987.

Det är en utmaning att försöka sammanfatta och jämföra resultaten av övergångar från så pass skilda skolformer utifrån exempelvis deltagarnas förkunskaper och ålder samt utbildningarnas innehåll och längd. I detta omfattande material har vi dock funnit följande övergripande tendenser:

- **Andelen studerande minskar över tid**
Unga runt 20 år studerar i regel i högre grad än de arbetar. Men andelen studerande sjunker kontinuerligt med åren, oavsett ålder och vilken skolform de lämnar. Unga som genomfört en folkhögskoleutbildning är den grupp som vid 29 års ålder i störst utsträckning fortfarande studerar, 21 procent gör det.
- **Andelen etablerade på arbetsmarknaden ökar med stigande ålder**
Andelen unga som arbetar ökar efter samtliga skolformer. Det är dock stora skillnader på hur stor denna ökning är mellan skolformerna. Att de som lämnar grundskolan och gymnasiet är yngre jämfört med de som lämnar andra skolformer innebär att de i mindre utsträckning arbetar de närmaste åren efter genomförd utbildning. Ökningen i andelen som arbetar från första till sista mätpunkt blir därför särskilt tydlig efter grundskola och gymnasium.

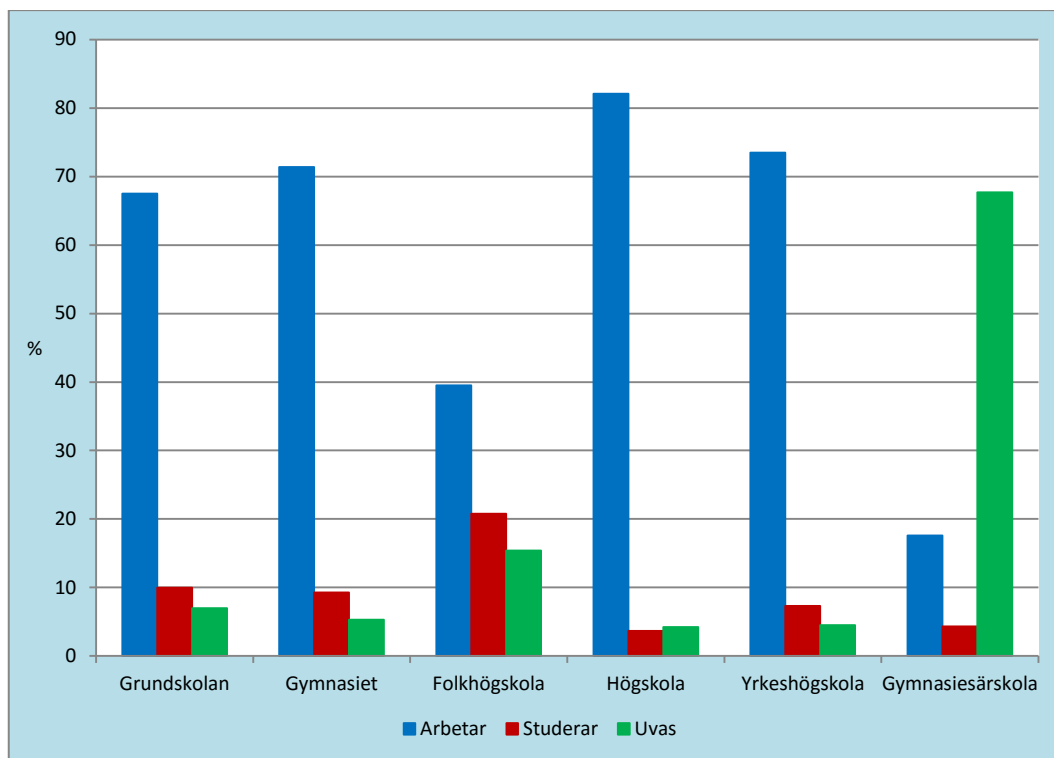
Ser vi till andelen som arbetar vid 29 års ålder är det störst andel (82 procent) som arbetar bland dem som genomgått en högskoleutbildning. Bland unga som gått i en gymnasieskola är det i samma ålder 74 procent som arbetar.

Motsvarande andel bland dem som genomfört en folkhögskoleutbildning är 39 procent. I andelen döljer sig dock stora skillnader inom folkhögskolan, då utbudet av utbildningar varierar utifrån deltagare och innehåll. Resultaten visar tydligt hur inriktning, innehåll och elevgruppens ålder och förkunskaper påverkar graden av etablering efter genomförd utbildning. Vi kan, liksom studier som *En förlorad generation?* (Engdahl & Forslund 2015), konstatera att de flesta unga, oavsett skolform och kön, etablerar sig på arbetsmarknaden över tid, även om tiden för etableringen kan variera.

- **Skillnad i andelen uvas mellan folkhögskola och övriga skolformer**
Utbildningens betydelse för ungas etablering har påpekats i en rad utredningar. Unga som gått ut grundskola och gymnasium med behörighet till högre utbildningar och inte minst de som genomfört yrkes- och högskoleutbildningar har en jämförelsevis låg andel som varken arbetar eller studerar vid 29 års ålder. För gruppen som genomfört en folkhögskoleutbildning är dock andelen uvas vid 29 års ålder fortsatt hög, drygt 15 procent.

Att en förhållandevis mindre andel arbetar och en högre andel är uvas efter genomförda folkhögskolestudier kan förklaras av folkhögskolans bredd av kurser, sett till exempelvis deltagarnas förkunskaper. På folkhögskolans allmänna kurser ges det till exempel möjlighet att läsa in grundskola och gymnasium, och andelen uvas är betydligt högre för dem som lämnat en allmän kurs jämfört med för dem som genomgått en särskild kurs. Trots detta kan vi konstatera att det för många av de 25-åringar som gått en folkhögskoleutbildning fortfarande finns etableringssvårigheter vid 29 års ålder. Lägst andel uvas vid 29 års ålder finns bland dem som genomfört en högskoleutbildning (4,2 procent).

- **Betydande etableringssvårigheter bland unga som gått ut gymnasiesärskolan**
Jämför vi resultaten från vår registerstudie med Arvidssons studie av övergången från gymnasiesärskolan blir det tydligt att etableringsmöjligheterna för gymnasiesärskoleelever är betydligt sämre. Bland unga som gått ut gymnasiesärskolan är andelen som varken arbetar eller studerar i överväldigande majoritet vid 27 års ålder, 68 procent. Andelen som arbetar i samma ålder är 18 procent.

Figur 2.17. Etableringsstatus i olika åldrar vid 29 respektive 27 års ålder, efter skolform. Ålderskohort 1984. Procent.

Källa: MUCF:s bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån och J. Arvidsson, bearbetning av dataregistret HURPID.

Kommentar: Siffrorna i figuren visar andelen unga som antingen har behörighet eller examen från olika skolformer. För elever som gått ut gymnasiesärskolan redovisas etableringssituationen vid 27 års ålder. För övriga skolformer redovisas situationen vid 29 års ålder.

- **Små förändringar i ungas övergångar över tid**

För att visa på utvecklingen av ungas övergångar har vi jämfört etableringssituationen för olika ålderskohorter. Dessa kohorter följer överlag samma mönster över tid. Det finns dock vissa skillnader, främst de något sämre etableringsmöjligheterna för kohorten födda 1981 jämfört med dem födda 1984 och 1987.

Vi ser det till exempel i den större andelen uvas bland dem födda 1981 som tagit en yrkeshögskoleexamen, i den lägre andelen som vid 26 års ålder arbetar bland dem som gått ut grundskolan bland 81:orna samt att andelen uvas i regel är större bland 81:orna i jämförelse med de andra ålderskohorterna, särskilt i gruppen som inte gått ut grundskolan med gymnasiebehörighet.

Att olika ålderskohorter klarar sig olika bra på arbetsmarknaden kan ha flera orsaker. Då de unga ska ut på en arbetsmarknad spelar till exempel den rådande konjunkturen roll för deras etableringsmöjligheter. Vid lågkonjunkturer brukar arbetsgivare tvingas dra ned på sina kostnader och effektivisera arbetet för att klara konkurrensen. En följd blir då att en mer produktiv arbetskraft prioriteras framför unga som i regel inte har hunnit skaffa sig så mycket arbetslivserfarenhet (Hatlevoll 2015). För unga innebär det i regel att andelen

studenter ökar. Ser vi till kohorten födda 1981 inföll tiden för deras etablering efter gymnasieskolan med en nedgång i ekonomin i början av 2000-talet. När de andra kohorterna som redovisas, födda 1984 och 1987, skulle ta samma steg började konjunkturen vända uppåt igen, vilket kan vara en viss förklaring till skillnaderna.

- **Uppnådd behörighet stärker etableringsmöjligheterna**

Ett resultat av att vi genomgående följer främst en ålderskohort, födda 1984, är att det i övergången från de olika skolformerna delvis dyker upp samma individer som ju med stigande ålder byter skolformer. Vår studie visar att även om de allra flesta från grundskolan, oavsett skolresultat börjar på gymnasiet, så finns det klara skillnader i etableringsgrad senare i livet mellan de elever som gick ut grundskolan med behörighet till gymnasiet och övriga.

För att få en fördjupad bild av hur de med och de utan behörighet i grundskolan klarar sig i gymnasiet och senare i arbetslivet har vi analyserat dessa grupper. Av dem i hela kohorten födda 1984 som saknade behörighet till gymnasiet saknade knappt 42 procent även högskolebehörighet efter gymnasiet. På motsvarande sätt var det 91 procent av dem som gick ut grundskolan med behörighet som också var behöriga till högskolan efter gymnasiestudierna. Ser vi vidare på etableringen i dessa två grupper kan vi, föga förvånande, konstatera att en betydligt större andel av dem med "dubbel behörighet" arbetar vid 29 års ålder (när deras eftergymnasiala studieperiod i stort är över). Gruppen som saknar båda sorters behörighet ingår å sin sida i större utsträckning i uvas-gruppen. Våra resultat tyder på att tidiga insatser för att stärka grundskoleelevers möjlighet att få gymnasiebehörighet är viktiga även i ett längre etableringsperspektiv.

- **De flesta bakgrundsvariabler har tydlig inverkan på etableringsmöjligheterna**

Med hjälp av våra regressionsanalyser har vi beräknat sannolikheter för att arbeta, studera och ingå i uvas utifrån ett antal bakgrundsvariabler och utbildningstyper (se tabell 2.7 för en sammanfattning). Vi kan konstatera att flera av dessa variabler avsevärt påverkar sannolikheten för att exempelvis arbeta. Inte minst påverkar födelseland och vistelsetid i Sverige såväl sannolikheten för att få ett arbete som för att ingå i uvas. Sannolikheten att varken arbeta eller studera är betydligt större bland utrikes födda och framför allt bland nyanlända jämfört med bland inrikes födda. Föräldrarnas utbildningsnivå visar att unga med högutbildade föräldrar i högre grad studerar och har lägre risk att ingå i gruppen uvas. Ungas boendeort (där man var folkbokförd som 15-åring) har dock inte samma påverkan på etableringen.

- **Tjejer studerar och killar jobbar**

Oavsett ålderskohort och genomgången skolform studerar tjejer i högre grad än killar medan killar i högre grad arbetar. Skillnaderna mellan könen består även över tid. Sannolikheten att ingå i uvas är ungefär lika stor mellan könen, men med en viss övervikt för tjejer.

Tabell 2.7. Oddskvoter att tillhöra olika etableringskategorier efter genomgående skolform. Ålderskohort 1984

	Grundskolan (vid 26 års ålder)			Gymnasiet (vid 26 års ålder)			Folkhögskola (vid 29 års ålder)			Högskola (vid 29 års ålder)			Yrkehögskola (vid 29 års ålder)			Gymnasiesärskolan (vid 27 års ålder)		
	A ²⁰	S	U	A	S	U	A	S	U	A	S	U	A	S	U	A	S	U
Kön																		
Kille (<i>referens</i>)																		
Tjej	0,66	1,53	1,22	,67	1,34	1,40	,82	1,52	1,09	0,71	1,39	1,07	0,56	1,60	1,54	0,40	-	1,83
Födelseland																		
Inrikes född (<i>referens</i>)																		
Utrikes född	0,70	1,01	1,69	0,72	0,97	1,88	0,87	0,66	1,52	0,80	0,83	1,39	0,77	1,40	1,76	0,95	-	0,87
Föräldrarnas utbildningsnivå																		
Förgymnasial utbildning (<i>referens</i>)																		
Gymnasial utbildning	1,14	1,17	0,82	1,11	1,05	0,86	1,87	1,01	0,89	1,22	1,11	0,68	1,26	1,31	0,85	-	-	-
Eftergymnasial utbildning kortare än 3 år	0,96	1,97	0,63	,94	1,55	0,72	1,78	1,49	0,97	1,23	1,12	0,58	1,06	1,60	1,40	-	-	-
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre + forskarutbildning	0,69	3,20	0,64	,69	2,26	0,85	1,70	1,68	0,92	1,17	1,40	0,62	0,93	2,25	1,28	-	-	-
Boendeort																		
Storstäder (<i>referens</i>)																		
Större städer	0,90	0,97	1,04	,92	0,98	0,99	0,61	1,32	1,36	0,93	,84	0,98	0,94	0,87	0,84	1,56	-	0,82
Turism	1,00	0,85	0,92	,99	0,89	0,85	0,73	0,97	1,39	1,07	0,62	0,82	0,92	0,70	0,90	1,74	-	0,63
Glesbygdskommuner	0,82	0,86	0,99	,83	0,89	0,99	0,49	0,61	1,70	0,93	0,86	0,69	1,09	0,82	1,02	1,30	-	0,68
Kommuner i tätbefolkad region	0,99	0,84	0,96	,99	0,88	0,94	0,87	1,29	1,19	0,91	0,80	0,87	0,76	0,87	1,27	1,66		0,85
Nyanländ																		
Inrikes född (<i>referens</i>)																		
Utrikes född, mer än 4 år sedan invandring	0,52	0,93	2,46	0,52	0,93	2,46	0,92	0,71	1,15	0,56	1,13	3,52	-	-	-	-	-	-
Utrikes född, 4 år eller mindre sedan invandring	0,14	0,15	4,13	0,14	0,30	4,13	- ²¹	-	-	0,17	3,23	11,01	-	-	-	-	-	-

²⁰ A=arbetar, S=studerar (högskola/universitet och övriga studier); U=uväs.

²¹ Det fanns inte tillräckligt många individer för att få fram sannolikheterna för denna grupp.

Källa: MUCF:s bearbetning av registerdata från Statistiska centralbyrån och J. Arvidsson, bearbetning av dataregistret HURPID.

3 Unga med särskilda svårigheter att etablera sig

Enligt uppdraget bör analysen av ungas övergångar ha ett fokus på de grupper som identifieras ha stora problem vid etableringen på arbetsmarknaden. Särskilt ska analysen bidra till fördjupad kunskap om villkoren för unga kvinnor och unga män samt för unga nyanlända och unga med funktionsnedsättning. I regeringens strategi för unga som varken arbetar eller studerar identifieras olika grupper av unga som har särskilt svårt att etablera sig som unga utan en fullföljd gymnasieutbildning: unga utrikes födda (särskilt de som kommit i tonåren) samt unga som lider av psykisk ohälsa (Regeringens strategi 2015). Unga med funktionsnedsättning är en annan grupp som brukar lyftas fram när man pratar om unga med särskilda etableringssvårigheter (Delegationen unga till arbete 2016, Engdahl & Forslund 2015).

För att underlätta ungas övergångar från skola till arbetsliv behöver kunskapen om de riskfaktorer som begränsar ungas etableringsmöjligheter öka. Då ökar också möjligheten att kunna ge mer verkningsfulla åtgärder för att underlätta övergångarna. Samtidigt bör grupperingar av mer utsatta individer göras med viss försiktighet, då ingen ung människa hör till enbart en grupp. Det finns alltid en risk i att kategorisera unga individer och placera in dem i fack som de själva kanske inte känner sig hemma i. En sådan kategorisering kan leda till stigmatisering, vilket snarare kan förvärra den situation man har ambitionen att förbättra. Den grupp vi benämner *uvas* för att ringa in de unga som varken arbetar eller studerar är till exempel en fas, som förhoppningsvis är övergående och leder till en sysselsättning i form av ett arbete eller studier, inte en egenskap. Det är också viktigt att detta *uvas*-begrepp inte likställs med personens hela identitet, i vilken det naturligtvis ryms betydligt fler delar.

Med dessa invändningar är det dock viktigt att öka kunskapen om vilka grupper som har särskilda etableringssvårigheter och vilka faktorer som påverkar ungas möjligheter att etablera sig. I detta avsnitt utgår vi från resultaten i föregående kapitel, där vi redovisade hur olika bakgrundsvariabler påverkar möjligheten att arbeta, att studera eller att hamna i *uvas*-gruppen. Dessa bakgrundvariabler är kön, födelse- och uppväxtland inklusive nyanländ, föräldrars utbildningsbakgrund och boendeort utifrån olika kommuntyper. Vi beskriver också vilken påverkan skolresultaten i grundskolan och gymnasieskolan har på etableringsmöjligheten. Resultaten kopplas även samman med de diskussioner som framkom i den intervjustudie som Martin Kvist och Jonas Olofsson gjorde på vårt uppdrag i tre kommuner. Studien *Hinder och möjligheter – ungas övergång till arbetslivet i tre kommuner* finns att ladda ned i anknytning till denna delrapport på myndighetens webbplats, mucf.se.

3.1 Utbildningens betydelse

Våra registerstudier bekräftar med eftertryck utbildningens stora betydelse för möjligheten att etablera sig. Först och främst finns det stora skillnader i uppnådd etablering mellan dem som gått ut grundskolan och gymnasieskolan med behörighet och de unga i samma ålderskohort som inte gjort det.

Flera tidigare studier lyfter också fram utbildningen som en betydelsefull faktor för att få ett arbete. En studie av Sveriges Kommuner och Landsting som följer ålderskohorten född 1981 visar till exempel att utbildning är viktig för att komma in på arbetsmarknaden, men också för att stanna kvar inom den (Hatlevoll 2015). Att sakna gymnasieutbildning innebär inte bara svårigheter att få ett jobb, utan ökar också riskerna för att förlora ett jobb. De som saknar gymnasieutbildning riskerar att vara arbetslösa oftare och i längre perioder än de som fullföljt gymnasiet. Ett skolmisslyckande ökar inte bara risken att hamna i uvas vid 25 års ålder, utan också att senare i livet stå utanför arbetsmarknaden (Nilsson & Bäckman 2014).

Trots att vår registerstudie visar på vikten av att gå ut skolan med uppnådda behörighetsmål finns det en inte försumbar grupp bland dem med behörighet som också hamnar i gruppen uvas. Det finns också unga som gått eftergymnasiala utbildningar, men som ändå hamnar i uvas-gruppen (se Boguslaw & Wadensjö 2011). All utbildning leder alltså inte automatiskt till arbete. Dessutom påverkas möjligheten till etablering av vilken sorts utbildning man har valt. Skolverket visar i en studie att många av de 19–22-åringar som gått gymnasiet och som arbetade minst en timme per vecka i november 2013 hade en bakgrund från ett studieförberedande program (Skolverket 2016d). Som förklaring anges att många unga från just studieförberedande program arbetade extra vid sidan av studierna eller arbetade under något eller några år efter gymnasieskolan, samt att det var fler elever på studieförberedande än på yrkesförberedande program.

3.1.1 Utbildning – en sorteringsmekanism?

Vad är det då som gör att utbildningen har så stor inverkan på etableringsmöjligheterna? I de fall det handlar om konkreta yrkesutbildningar är kopplingen mellan utbildning och arbete mer självklar, men vad är det som gör att unga som fått behörighet från mer generella program på gymnasiet har lättare att få ett arbete?

I Kvists och Olofssons intervjustudie ser flertalet av de intervjuade på utbildning som något närmast självklart för att få ett arbete. I vilken utsträckning utbildning är avgörande råder det dock delade meningar om. En arbetsförmedlare menar att många arbetsgivare ser en gymnasieexamen som en slags sorteringsmekanism och att de som inte fullföljt en gymnasieutbildning sorteras bort direkt i en rekryteringsprocess. Enligt förmedlaren handlar det inte om att utbildning förser individer med särskilda kunskaper och färdigheter i någon egentlig mening. I stället signalerar en gymnasieexamen att en individ är produktiv, vilket minskar den risk arbetsgivaren tar vid en nyrekrytering.

Kravet på gymnasieexamen kan ytterligare försvåra möjligheterna att få ett arbete för unga nyanlända som i vissa fall saknar dokument som intygar att de har genomfört en utbildning i sitt hemland, vilket ges exempel på i intervjustudien.

Flera av de intervjuade ungdomarna upplever dock att det inte heller räcker med en genomförd utbildning. Arbetsgivarna efterfrågar också arbetslivserfarenhet eller andra specialkunskaper, som exempelvis körkort. Det gör att många upplever ett slags moment 22, där de aldrig kan uppvisa arbetslivserfarenhet eftersom de aldrig får ett arbete. Vissa av de intervjuade ungdomarna som saknar gymnasieutbildning är tveksamma till att det verkligen lönar sig att läsa in grundskola eller gymnasium. En

informant beskriver hur flera av hans kompisar har gymnasieutbildning, men ändå inte får något jobb. Det finns också unga som ingår i hans arbetsmarknadspolitiska projekt som gått ut gymnasiet, men som alltså befinner sig i samma situation som honom.

Utbildningens betydelse för möjligheterna att få ett arbete påverkas också av hur väl utbildningen passar med arbetsmarknadens efterfrågan. I intervjustudien framkommer en utbredd matchningsproblematik i kommunerna. I Malmö uppges att de jobb som redan finns och de som skapas främst är riktade mot högutbildad arbetskraft som till stor del innehas av personer som bor utanför kommunen. De unga i Malmö som inte lever upp till kraven konkurreras ut. I Ljusnarsberg är kommunen den största arbetsgivaren och för dessa jobb krävs i de flesta fall minst gymnasieutbildning. För att få arbete i den kommunala förvaltningen krävs ofta eftergymnasial utbildning. En kommunal tjänsteperson berättar att det ibland är svårt att hitta rätt kompetens bland kommunens invånare och att många medarbetare därför pendlar från Örebro. En studie- och yrkesvägledare menar att även de med gymnasieutbildning kan ha svårigheter att få jobb. I dessa fall blir gymnasieutbildningen inte främst en sorteringsmekanism, utan utbildningens form och innehåll spelar en mer avgörande roll. Det finns dock intervjupersoner som är mer skeptiska till utbildningens viktiga roll:

”Jag kan väl ibland ifrågasätta det här med ... ibland kan jag säga det här att det här med treårigt gymnasium det har blivit ett mantra ... det borde kanske inte vara så att man inte kan jobba om man inte har treårigt gymnasium.” (Högre tjänsteperson, Växjö)

Tjänstepersonen menar att det kan finnas vissa risker förknippade med att allt för hårt fokusera på att unga med svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden ska genomgå en gymnasieutbildning. En del av de unga som han möter har försökt att klara gymnasiet eller någon annan typ av utbildning många gånger, men återkommande misslyckats. Han poängterar att vad dessa unga behöver knappast är ännu ett misslyckande, utan att det måste finnas andra vägar att gå för att kunna etablera sig.

Skolverket har gjort en undersökning riktad till arbetsledare inom ett antal branscher med en stor andel unga sysselsatta (Skolverket 2016a). Enligt studien har gymnasiebakgrunden olika betydelse inom branscherna. Inom byggverksamhet samt inom vård och omsorg anses gymnasiebakgrunden mycket viktig. Åtta av tio arbetsledare från byggverksamhet och nio av tio från vård och omsorg svarar att det är mycket eller ganska viktigt att ha gått ett visst program i gymnasieskolan för att få anställning i deras arbetsgrupp. Inom handel och restaurang har gymnasiebakgrunden däremot inte så stor betydelse. Tidigare vana från arbetslivet framstår som viktigt för att få anställning inom alla fyra branscherna, medan höga betyg verkar spela mindre roll.

Arbetsledarna i undersökningen är inom alla fyra branscher relativt nöjda med sina unga medarbetares förmågor. De förmågor som flest arbetsledare är mycket nöjda är: att använda relevanta it-system; att samarbeta med kollegor; att lära sig nytt; göra sig förstådda i samtal. Bland de förmågor som arbetsledarna framhåller som mycket viktiga för att klara arbetet finns bland annat sådana förmågor som Skolverket i en analys grupperar som *skötsamhet*. Att visa intresse för arbetet och sociala förmågor är andra förmågor som bedöms som mycket viktiga.

Det finns alltså fler aspekter än det rena skolbetyget som spelar in vid ett anställningstillfälle och betydelsen kan också variera utifrån bransch. För unga som inte lyckats så bra i skolan och som inte heller trivs med utbildningsformen i den vanliga skolan finns till exempel folkhögskolor som ger unga möjligheter att studera på ett annat sätt. Det pågår också ett arbete med att öka möjligheten att få förvärvade kunskaper, utöver skolbetyg, validerade, bland annat genom valideringsdelegationen 2015–2019.

3.2 Kön

Myndighetens ungdomsindikatorer visar att tjejer generellt lyckas bättre än killar i skolan. Det är en större andel tjejer som går ut såväl grundskola som gymnasieskola med behörighet till högre utbildningar, särskilt i uppnådd högskolebehörighet är skillnaden mellan könen stor, 17 procentenheter.²² Skillnaden mellan könen har ökat avsevärt sedan den nya läroplanen Lgy 11 och förändringen att högskolebehörigheten numera bara är obligatorisk på högskoleförberedande program (Skolverket 2011).

Vår registerstudie visar dock att tjejernas bättre studieresultat inte automatiskt innebär en högre grad av etablering på arbetsmarknaden. Detta märks särskilt de första åren efter avslutade utbildningar, då en betydligt större andel tjejer än killar studerar vidare. Men även vid 29 års ålder, då de flesta har hunnit studera klart, finns det fortfarande vissa skillnader mellan könen. Skillnaden mellan könen i att arbeta efter genomgången utbildning är särskilt stor bland dem som tagit en examen från yrkeshögskolan. I gruppen som gått en folkhögskoleutbildning är skillnaden i sannolikhet att arbeta liten mellan könen.

Tjejer studerar alltså vidare i högre grad än killar efter genomgångna skolformer. Det visas även i myndighetens indikatorer, där en större andel tjejer (25 procent) i åldern 19–24 år studerar på högskola och universitet, jämfört med killar (17 procent) i samma ålder.

Tjejer har också en något större sannolikhet att varken hamna i gruppen som varken arbetar eller studerar efter vissa genomgångna skolformer. Det gäller för grund- och gymnasieskolan men även för gruppen som tagit en yrkeshögskoleexamen. Risken att hamna i uvas-gruppen efter folkhögskola och högskola beror dock i mycket liten utsträckning på variabeln kön.

3.2.1 Könsssegrering i skola och arbetsliv

Flera studier visar att det råder en tydlig könsssegrering inom många skolformer och utbildningar. I Skolverkets preliminära statistik över gymnasieskolan för läsåret 2016/17 är det en majoritet killar som går yrkesprogram medan en knapp majoritet tjejer går högskoleförberedande program. I introduktionsprogrammen går det en klar majoritet killar, 70 procent.²³ Inom de särskilda programmen var det, bland dem som slutförde gymnasiestudier läsåret 2011/12, endast på det naturvetenskapliga programmet som andelen tjejer och killar fördelade sig jämnt, innanför intervallet 60-40 procent åt något håll. På flera gymnasieutbildningar utgjorde ett av könen mer än 90 procent av eleverna (Ungdomsstyrelsen 2013).

²² www.ungidag.se.

²³ www.skolverket.se.

Könssegregationen fortsätter även på de eftergymnasiala utbildningarna, inte minst på yrkeshögskolorna. För att yrkesprogrammen ska kunna attrahera nya grupper av elever och uppmuntra till mindre könsstereotypa utbildningsval förslår yrkesprogramsutredningen en ökad satsning på värdegrundsarbete inom yrkesprogrammen (SOU 2015:97).

Könssegregationen i skolan fortsätter även i arbetslivet. Endast 3 av de 30 vanligaste yrkeskategorierna bland unga i åldern 16–24 år hade en jämn könsfördelning 2011. Tjejer arbetar dessutom i högre grad än killar deltid och gruppen killar tjänar mer än gruppen tjejer (Ungdomsstyrelsen 2013).

Studier visar också hur tjejer och killar i gymnasieskolan förbereds för ett aktivt arbetsmarknadsdeltagande på olika sätt, där killar har större chans till arbete efter skoltiden än tjejer och att tjejer och killar även efter gymnasieskolan hamnar inom traditionellt könskodade yrkeskategorier (Boeltzig et al. 2009, Mineur 2013, Riddell et al. 2001).

3.2.2 Ojämnställda insatser

Den ojämnställdhet som fortfarande råder i samhället kan begränsa tjejers och killars handlingsutrymme i många sammanhang. Könen möter skilda förväntningar i skolan, både från personal och från andra elever, vilket riskerar att förstärka skillnaderna mellan könen och vidmakthålla de könsstereotypa val som många elever gör i vidare studier och sedermera arbetsliv.

I vår intervjustudie erkänner en del aktörer att det kan vara svårt att se bortom könen när olika insatser diskuteras och vägen till arbetsmarknaden ska pekas ut. Det kan handla om att tjejer i samtal med studie- och yrkesvägledare i högre grad uppmuntras att söka till vård- och omsorgsutbildningen och att killar uppmannas söka till elprogrammet. En av de intervjuade tjejerna beskriver hur en studie- och yrkesvägledare gav speciella råd baserat på att hon just var tjej.

”Hon har sett mitt cv. Och att jag har ledarutbildningar med barn. Bara ’Barnomsorgen ...’ Jag bara, ’Nej. Jag vill inte. Min mamma gör det. Alla gör det. Jag vill göra nåt nytt och kul’. Hon bara ’Ja, har du tänkt på äldreomsorgen?’ Jag bara ’Ja. Jag vet. Och nej. Jag vill inte’. Hon bara ’Men det är ett jättegivande jobb’.” (Elina, 19 år, Växjö)

3.2.3 Svårigheter att nå arbetslösa tjejer

I vår intervjustudie framgår att såväl tjejer som killar kan ha etableringssvårigheter. Men eftersom tjejer i regel klarar sig bättre än killar i skolan och att utbildningen anses ha stor betydelse för etableringsmöjligheterna menar en del av de intervjuade att tjejer i regel har lättare att etablera sig. Samtidigt som tjejer anses ha en fördel i att de klarar utbildningen bättre än killar, menar flera respondenter att de tjejer som står längst från arbetsmarknaden många gånger befinner sig i en allvarigare situation än killar i motsvarande situation. Problembilden för dessa tjejer uppfattas vara mer komplicerad och svårare att hantera.

En av arbetsförmedlarna i Malmö menar till exempel att det kan vara svårare att komma i kontakt med tjejer som står långt från arbetsmarknaden jämfört med killar. En konsekvens av det är att möjligheterna att upptäcka individer i stort behov av stöd

minskar. Samma respondent beskriver det som att killar oftare än tjejer befinner sig i det offentliga rummet, vilket är en av anledningarna till att killar är enklare att få kontakt med. Hon berättar att hon tidigare arbetade mycket uppsökande och enkelt kunde inleda samtal med killar. Att träffa tjejer på det sättet var inte lika vanligt. En del respondenter gör bedömningen att tjejer i större utsträckning än killar befinner sig i hemmen för att ta hand om egna barn eller andra anhöriga.

Några menar också att de tjejer myndigheterna väl kommer i kontakt med ändå inte får det stöd de är i behov av. En av anledningarna till det anses vara att tjejer inte tar lika mycket plats som killar och inte är lika utåtagerande. Som en konsekvens av detta finns det enligt vissa aktörer en risk att stöd och insatser i allt för hög grad utvecklas och anpassas efter killars behov. Eftersom att killar uppfattas vara de som hörs och syns, så lägger man också märke till deras behov först och tar större hänsyn till dem.

I Lena Lidströms studie över unga vuxna i olika typer av kommuner beskriver de unga kvinnorna större svårigheter på arbetsmarknaden än de unga männen. Vissa kvinnor uppfattar sig vara fångade i deltidsjobb på en könssegregerad arbetsmarknad. Unga mammor drabbas också hårdare än unga pappor av att sakna fast anställning. I studien är kvinnor och män lika angelägna om att få jobb, men kvinnorna uttrycker oftare en större brådska att uppnå en fast grund för att kunna planera livet än vad männen gör (Lidström 2009).

3.3 Födelseland

Vår registerstudie visar att utrikes födda har en lägre sannolikhet att vara etablerade på arbetsmarknaden än inrikes födda, oavsett skolform. Bland de eftergymnasiala utbildningarna är skillnaderna i sannolikhet mellan inrikes och utrikes födda något mindre, vilket indikerar att skillnaden i sannolikhet att arbeta mellan utrikes och inrikes födda minskar med högre studier.

Utrikes föddas större etableringssvårigheter visar sig också i att gruppen generellt har en större sannolikhet att hamna i gruppen unga som varken arbetar eller studerar jämfört med inrikes födda. Särskilt stor är skillnaden i sannolikhet bland dem som gått ut gymnasiet.

Ser vi till sannolikheten att studera är det inga större skillnader mellan inrikes och utrikes födda i gruppen som gått ut grund- eller gymnasieskola. Bland dem som gått ut folkhögskola och högskola är sannolikheten att studera något mindre för utrikes än för inrikes födda, medan den är större bland utrikes födda efter genomgången yrkeshögskola.

Resultaten från vår registerstudie bekräftar till stora delar vad andra studier visar. I myndighetens *Ung idag 2016* framkommer betydande skillnader i såväl skolresultat som i arbetsliv bland unga som är födda i ett annat land än Sverige eller som har utländsk bakgrund, jämfört med inrikes födda och unga med svensk bakgrund (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016b). Medan 90 procent av inrikes födda var behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram efter grundskolan var motsvarande andel bland utrikes födda 57 procent läsåret 2014/15. Bland utrikes födda i åldern 16–24 år var 11,4 procent utan gymnasieutbildning jämfört med 6,4 procent bland unga inrikes födda 2014.

I vissa indikatorer antingen förstärker eller förändrar kön tendenserna. Andelen högskolebehöriga efter gymnasiet och högskolestuderande är till exempel större bland tjejer, oavsett bakgrund, än bland killar. I indikatorn gymnasiebehörighet är det främst killar som är födda utrikes eller som har utländsk bakgrund som bidrar till att elever med utländsk bakgrund och utrikes födda når behörighet i mindre utsträckning än övriga elever. Klyftorna mellan könen i dessa grupper ökar dessutom Skillnaderna i utbildning avspeglar sig även i graden av etablering för utrikes födda. Andelen uvas var 2013 till exempel betydligt högre bland unga födda utrikes (15,6 procent) jämfört med bland unga födda inrikes (6,3 procent) och det är en betydligt större andel långtidsarbetslösa bland utrikes födda unga jämfört med bland inrikes födda unga. Utrikes födda killar har särskilda svårigheter att etablera sig (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016b).

3.3.1 Flera orsaker till utrikesföddas etableringssvårigheter

Vi har tidigare visat betydelsen av utbildning för att lyckas etablera sig. Med tanke på att unga utrikes födda lyckas sämre i skolan än inrikes födda är gruppens större svårigheter inte så förvånande.

En annan tänkbar orsak till svårigheterna för utrikes födda eller med utländsk bakgrund att etablera sig handlar om diskriminering på arbetsmarknaden. Enligt några forskningsstudier (Bursell 2012, Carlsson & Rooth 2007) talar mycket för att diskriminering i samband med rekrytering är en viktig anledning till att unga med utländsk bakgrund har lägre sysselsättning än andra.

Experiment har till exempel genomförts där individer med samma eller likvärdiga meriter, men där några individer har namn som låter svenska och andra har namn som låter arabiska eller afrikanska, söker samma tjänster. Resultaten pekade på att de med arabiskt eller afrikanskt klingande namn fick skicka in väsentligt fler ansökningar för att bli kallade till intervju än de med svenskklingande namn (Bursell 2012, Carlsson & Rooth 2007).

En tredje tänkbar orsak till att unga med utländsk bakgrund har större utmaningar är att de i större utsträckning saknar resursstarka nätverk som skapar möjligheter för dem att få jobb. En stor andel av alla arbeten tillsätts via så kallade informella rekryteringskanaler. Individens sociala nätverk spelar alltså stor roll. För unga som saknar både utbildning och ett nätverk där potentiella arbetsgivare ingår kan etableringen på arbetsmarknaden bli särskilt problematisk. Studier visar att rekryteringen till arbetstillfällen skiljer sig åt mellan inrikes och utrikes födda (se Behtoui 2006, Åslund et al. 2006).

Mycket tyder på att inrikes födda i större utsträckning än utrikes födda får sina jobb via informella kanaler. De jobb inrikes födda får genom informella kanaler innebär också högre löner. En förklaring till det anses vara att inrikes föddas nätverk inte enbart är större, utan också i större utsträckning innehåller personer med en starkare ställning på arbetsmarknaden (Schröder 2014).

Andra studier visar att vilken bakgrund man har även påverkar den karriärvägledning man kan få. Bland annat handlar det om att tjänstepersoner ger råd om utbildningar och yrken som leder till mindre kvalificerade jobb än de ambitioner som den sökande har (Hertzberg 2003, SOU 2006:79).

3.4 Nyanlända

Vi har beskrivit utmaningarna för unga som är utrikes födda eller som har utländsk bakgrund. För de unga som nyligen kommit till Sverige är möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden förknippade med ännu större utmaningar. Vem som räknas som nyanländ varierar i olika undersökningar och sammanhang. I vår registerstudie har vi definierat nyanländ som att man vid det aktuella mättillfället (när man avslutat en skolform eller vid 25 år då individen ska ha uppnått en viss utbildning) har varit folkbokförd i landet i max fyra år. Nyanlända som ännu inte är folkbokförda finns inte med i SCB:s register. Det är därför högst troligt att vissa av de individer som kategoriserats som nyanlända i vårt material varit i Sverige en längre tid än fyra år innan de blev folkförda. Registerdatan redovisar inte heller övergången från skola till arbetsliv bland de nyanlända som inte folkbokförts.

Då den senaste registerstatistiken som finns att tillgå sträcker sig till 2013 kan vi i vårt material inte redovisa hur det stora flyktningmottagandet hösten 2015 har påverkat gruppens etablering. Enligt Statistiska centralbyråns databas *Stativ* bodde det i Sverige den sista december 2015 drygt 65 000 utrikes födda 15–24-åringar som varit folkbokförda i landet i max fem år (Temagruppen unga i arbetslivet, 2017 opublicerad).

3.4.1 Särskilt stora etableringssvårigheter bland nyanlända

Trots att de senaste årens stora mottagande av nyanlända unga inte finns med i registerstudien framkommer det ändå betydande skillnader i etableringsstatus efter genomgången skola mellan unga som är nyanlända och unga som är inrikes födda. Det finns också skillnader mellan unga nyanlända och unga utrikes födda som bott i Sverige en längre tid. Nyanlända har mycket större sannolikhet att höra till gruppen unga som varken arbetar eller studerar, jämfört med de inrikes födda. Särskilt stor är skillnaden bland dem som har tagit högskoleexamen. Etableringssvårigheterna märks även i nyanländas betydligt lägre sannolikhet att arbeta, men också att studera (undantaget de som genomfört en högskoleutbildning).

3.4.2 Skillnader mellan könen i gruppen nyanlända

Det finns också skillnader i etableringsgrad mellan könen i gruppen nyanlända. I regel har nyanlända tjejer svårare att etablera sig än nyanlända killar. Det kan bland annat bero på att tjejerna i regel har lägre utbildning och mindre arbetslivserfarenhet från hemlandet (SOU 2012:69). I Çelikaksoys och Wadensjös studier över hur ensamkommande flyktningbarn (2015a, 2015b) lyckas etablera sig på den svenska arbetsmarknaden beskrivs stora skillnader mellan könen. De tjejer som kommit som ensamkommande barn till Sverige har en klart lägre andel sysselsatta än de killar som kommit (Çelikaksoy & Wadensjö 2015a). Merparten av de barn som kommer är killar i övre tonåren under 18 år. Under åren efter ankomsten är de flesta i utbildning, relativt sett fler killar än tjejer. Bland dem över 20 år är andelen som studerar större bland kvinnorna, medan en större andel unga män arbetar. Det är också en större andel unga kvinnor än unga män som varken arbetar eller studerar (Çelikaksoy & Wadensjö 2015b).

Çelikaksoy och Wadensjö visar också att de ungdomar som anlät som ensamkommande barn kanske något överraskande oftare arbetar och tenderar att ha

högre löneinkomster än andra barn från samma länder som kommit med föräldrar eller annan legal vårdnadshavare, givet olika egenskaper som ålder och vistelsetid i Sverige. Författarna menar att det kan bero på att gruppen är positivt selekterad, genom att olika regler och förordningar som gäller för denna grupp hjälper dem att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden, eller att avsaknaden av stöd från föräldrar gjort att de arbetar i stället för att utbilda sig (Çelikaksoy & Wadensjö 2015a).

I myndighetens rapport *Fokus 16*, som fokuserar på nyanlända inom Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag, kartläggs vad unga nyanlända som avslutat sin etablering gör tre månader senare. Resultatet visar att ungefär hälften av de unga männen studerade eller arbetade, med eller utan stöd. Motsvarande andel bland de unga kvinnorna var en tredjedel. Rapporten visar också att män får arbetsnära insatser som praktik, instegsjobb eller andra anställningsformer i högre grad än kvinnor (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a).

3.4.3 Fler orsaker till svårigheter

Nyanländas särskilda svårigheter att etablera sig kan ha flera orsaker. I föregående kapitel beskrevs hur sämre skolresultat, diskriminering, sämre sociala nätverk och begränsad hjälp i vägledningssituationer kan påverka utrikes föddas etableringsmöjligheter negativt. Unga som nyligen kommit till Sverige har i regel också bristande språkkunskaper, eventuella psykiska och fysiska lidanden från sitt hemland och kan ofta uppleva en osäkerhet kring hur saker och ting fungerar i det nya landet. Dessutom kan utbildningsbakgrunden i gruppen variera kraftigt – en del kommer från eftergymnasiala studier medan andra kan vara analfabeter.

I vår intervjustudie har de nyanlända unga som intervjuas fått mycket stöd av en ideell organisation som arbetar för asylsökandes rättigheter. En projektledare för en sådan organisation beskriver en annan svårighet för nyanlända, nämligen svårigheterna att överhuvudtaget komma i kontakt med infödda svenskar:

”Många av de här kommer inte i kontakt med nån ... träffar aldrig någon svensk ungdom utanför skolan. Det här är ett sätt att skapa relationer.” (Projektledare, idéburen organisation, Växjö)

3.4.4 Utmaningar i skolan

Hösten 2015 gick 49 500 nyinvandrade elever i skolan, vilket utgjorde drygt 5 procent av det totala elevantalet. På sju år har de nyinvandrade eleverna ökat med nästan 64 procent och mellan läsåren 2014/15 och 2015/16 ökade antalet nyanlända elever med drygt 18 procent. Det är ganska jämt mellan könen i andelen nyinvandrade, med en liten övervikt för killar (Skolverket 2015b).

Nyanlända har ofta betydande utmaningar även i skolan. En studie från Skolverket visar att mindre än två av tio elever i gruppen *okänd bakgrund*, där bland annat asylsökande och nyanlända ungdomar återfinns, var behöriga till gymnasieskolan när de slutade grundskolan vårterminen 2016 (Skolverket 2016e).

För nyanlända elever i gymnasieåldern är introduktionsprogrammet språkinträdning den vanligaste inledande studievägen. Endast omkring trettio procent av de nyinvandrade eleverna gick dock vidare till ett nationellt program tre år efter

studiestart. Även om skolan på många sätt stärker de nyanlända inför det kommande arbetslivet finns det studier som visar att skolan även bidrar till en viss segregation, där undervisning i förberedelseklasser eller språkintrödnktion innebär att nyanlända inte träffar svenskspråkiga elever. Detta hindrar dem från att utveckla sitt språk och kan leda till att de tappat motivationen för skolan som helhet (Stretmo & Melander 2013).

I en granskning av utbildningen för nyanlända elever i årskurserna 7–9 konstaterar Skolinspektionen att utbildningen för nyanlända elever uppvisar stora variationer, såväl mellan skolorna som inom skolorna. Skolorna saknar generellt strukturer, samverkan och ledning som kan ge stöd för ett gemensamt ansvar för utbildningen av nyanlända elever (Skolinspektionen 2014). I en tidigare granskning fann Skolinspektionen brister i de nyanlända elevernas möjlighet att nå skolans mål och att vara få vara delaktiga i skolans och samhällets gemenskap (Skolinspektionen 2009b). Bland annat handlade kritiken om att de nyanlända elevernas undervisning var avskild från den övriga utbildningen och att skolorna ofta rutinmässigt placerade eleverna i introduktionsklasser.

I gymnasieutredningen läggs särskilda förslag rörande nyanlända. De handlar bland annat om att förtydliga rätten till heltidsstudier och till utbildning på introduktionsprogrammen samt om att innehållet i utbildningen bör breddas för elever på språkintrödnktion. Dessutom föreslår utredningen ett obligatorium att bedöma nyanlända elevers kunskaper i gymnasieskolan samt att det ska gå att göra undantag från vissa behörighetskrav för de elever på introduktionsprogrammen som är mycket nära behörighet till ett nationellt program när de uppnår åldersgränsen för att påbörja sådana studier (SOU 2016:77).

3.4.5 Insatser från samhället

Nyanländas möjligheter till etablering påverkas av olika stöd från samhället. Etableringsuppdraget riktar sig till olika grupper nyanlända mellan 20 och 64 år samt till 18–19-åringar som saknar föräldrar i Sverige. Av unga i etableringsuppdraget saknar 50 procent utbildning motsvarande avslutat gymnasium. Få unga deltar i vuxenutbildning under sin tid med etableringsplan och få går vidare till studier efter utträde ur etableringsuppdraget. I myndighetens *Fokus 16* där situationen för unga nyanlända som ingår i etableringsuppdraget studeras, konstateras att ungdomsperspektivet saknas i etableringsuppdraget. Unga, som har särskilda behov och villkor, uppmärksammas inte som en särskild grupp. Nyanlända saknar också kunskap om sina rättigheter – särskilt nyanlända som har en kortare utbildningsbakgrund. Myndigheten lyfter därför behovet av att uppmärksamma ungas särskilda behov när en etableringsplan upprättas. I denna bör en ömsesidig dialog föras där både ungas allmänna och enskilda villkor vägs in (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a).

För nyanlända unga vuxna finns det risk att man inte får det stöd man behöver för att kunna etablera sig i det svenska samhället och i arbetslivet. Fram till 18 år finns det ett tydligare ansvar från samhällets sida som sedan till viss del försvinner. Studier visar att både socialsekreterare och intervjuade ensamkommande unga efterfrågar en tydligare och mer effektiv övergång till livet som vuxen när man fyller 18 år och i många fall byter boendeform (Celikaksoy & Wadensjö 2016, Stretmo & Melander 2013).

Temagruppen unga i arbetslivet visar i en studie hur unga vuxna, särskilt de som inte går i skolan, ofta saknar strukturer och sociala nätverk som kan hjälpa till att lotsa in dem i samhället, samtidigt som de är myndiga och förväntas stå på egna ben. Kommunerna har ett aktivitetsansvar för unga upp till 20 år som inte genomför eller har fullföljt utbildning på nationella program i gymnasieskolan. För äldre inaktiva unga nyanlända som inte längre ingår i Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag saknas det dock ett tydligt ansvar för stödsatser (Temagruppen unga i arbetslivet, 2017 opublicerad).

Samhällets möjlighet att ge nyanlända det stöd de behöver kräver också att många aktörer samverkar. Delegationen unga till arbete (Dua), som ska verka för lokal samverkan, har fått ett utökat uppdrag som syftar till att främja samverkan om nyanlända. Detta tillägg har även medfört att delegationen bytt namn till *Delegationen för unga och nyanlända till arbete* (Dua).

I Temagruppen unga i arbetslivets rapport om nyanlända beskrivs hindrande och främjande faktorer för gruppens etableringsprocess. Rapporten lyfter främst vikten av att nyanlända lär sig det svenska språket. Det finns dock utvecklingsmöjligheter, bland annat att nyanländas språk- och yrkesintroduktionsutbildning kombineras med svensktalande elevers utbildning. Andra främjande faktorer är tidiga arbetskontakter och möjligheten att kombinera utbildning med praktik och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En snabbare och bättre kontakt mellan nyanlända och infödda samt en ökning av stöd för samhällsorientering och för att öka kunskapen om hur de olika systemen som rör utbildning och arbete ser ut är andra främjande faktorer som Temagruppen identifierar (Temagruppen unga i arbetslivet, 2017 opublicerad).

3.5 Föräldrars utbildningsbakgrund

Av vår registerstudie framgår att föräldrarnas bakgrund har betydelse för ungas etablering. Även om det snarare föreligger en mindre sannolikhet att arbeta vid 26 års ålder om ens föräldrar har en högre utbildning jämfört med en förgymnasial utbildning är sannolikheten att fortfarande studera vid denna ålder betydligt större för dem som har föräldrar med en gymnasial utbildning eller högre. Detta är särskilt tydligt för dem som har föräldrar med en eftergymnasial utbildning på 3 år eller längre. Detta gäller oavsett vilken skolform vi studerar. Unga med föräldrar som har eftergymnasial utbildning har dessutom lägre sannolikhet att varken arbeta eller studera, jämfört med unga vars föräldrar har förgymnasial utbildning.

Hur föräldrarnas utbildningsnivå påverkar risken för att som ung hamna i uvasgruppen har tidigare beskrivits av Temagruppen unga i arbetslivet. Ju högre utbildningsnivå föräldrarna har, desto lägre är risken att deras barn varken arbetar eller studerar (Temagruppen unga i arbetslivet 2014).

Universitetskanslersämbetet visar hur även andelen som påbörjar en högskoleutbildning ökar med föräldrarnas utbildningsnivå. I årskullen född 1990 hade 22 procent av dem med enbart förgymnasialt utbildade föräldrar påbörjat högskolestudier. För dem med forskarutbildade föräldrar var andelen 83 procent. Denna sociala snedrekrytering utifrån föräldrarnas utbildningsnivå ser ut på liknande sätt i samtliga redovisade födelsekullar från 1980 till 1990 (Universitetskanslersämbete 2016b).

I en studie från Statistiska centralbyrån bekräftas dessa tendenser. Andelen bland 30–34-åringar som har en eftergymnasial utbildning är 80 procent om båda föräldrarna har eftergymnasial utbildning, men bara runt 40 procent om båda föräldrarna har gymnasial utbildning. Studien visar också att den långvariga trenden att den allmänna utbildningsnivån i befolkningen stigit börjar vika. I takt med att utbildningsnivån i föräldragenerationen stigit har andelen i den yngre generationen som har högre utbildning än någon av föräldrarna minskat, samtidigt som andelen unga med lägre utbildning än någon av föräldrarna tenderar att öka (Statistiska centralbyrån 2016).

Det är inte bara föräldrarnas utbildningsnivå som kan påverka ungas studier och etablering. Myndigheten visade i rapporten *Fokus 08* även på sambandet mellan elevernas studieresultat och föräldrarnas anknytning till arbetsmarknaden samt deras disponibla inkomst (Ungdomsstyrelsen 2008).

3.6 Boendeort

Enligt myndighetens ungdomsindikatorer skiljer sig ungas etableringsgrad åt beroende på vilken kommun de bor i. Det finns stora skillnader mellan de olika kommunerna. Till exempel skiljer det 25 procentenheter mellan kommunerna med lägst respektive högst andel arbetslösa och nästan 13 procentenheter mellan den kommun som har störst och den kommun som har minst andel unga som varken arbetar eller studerar.²⁴

I vår registerstudie delade vi in de unga utifrån den kommun de bodde i (var skrivna på) som 15-åringar och grupperade sedan dessa kommuner efter SKL:s kommungruppsindelning. Resultaten från studien visar dock att ungas boendeort har en begränsad betydelse för den senare etableringssituationen. Den tydligaste effekten av boendeort ser vi vid övergången från folkhögskola till arbetsliv. I den övergången har unga från större städer, turismkommuner och övriga kommuner lägre sannolikhet att arbeta jämfört unga från storstäder och förortskommuner till dessa. Unga från glesbygdskommuner har betydligt mindre sannolikhet att vara i arbete jämfört med de som bott i storstäder. Unga som har genomgått en folkhögskoleutbildning och kommer från övriga kommuner än storstäder hamnar också med större sannolikhet i uvasgruppen.

Den geografiska platsens betydelse för ungas etablering har beskrivits i flera studier (jfr Lidström 2009, Lindblad 2016). Hur boendeorten kan påverka etableringsmöjligheterna var även ett huvudtema för den intervjustudie vi lät Kvist och Olofsson utföra. I studien jämförs situationen i de tre kommunerna Malmö, Växjö och Ljusnarsberg. De tre kommunerna skiljer sig åt sett till exempelvis storlek, geografiskt läge, demografi och vilka branscher som dominerar näringslivet, men också utifrån utbildningsnivå, sysselsättning och boståndsmottagare. I Ljusnarsberg är andelen unga som varken arbetar eller studerar högst i landet. Ljusnarsberg beskrivs ibland som en typisk kommun i en "avfolkningsbygd". Gruv- och mineralnäringen skapar inte längre samma tillväxt som tidigare. Andelen uvas är även hög i Malmö, särskilt i det stadsdelsområde som studeras djupare. Malmös näringsstruktur har också förändrats, från den gamla industriprägel till att näringslivet i dag präglas av många små företag. Växjö har en lägre andel uvas och en högre utbildningsnivå än de två andra kommunerna. Trots kommunernas skilda förutsättningar så finns det många likheter

²⁴ www.ungidag.se.

mellan hur unga med etableringssvårigheter upplever sin situation och hur aktörer som möter unga beskriver deras utmaningar. Det finns också en del skillnader.

3.6.1 De lokala, sociala nätverkens betydelse

De sociala nätverkens betydelse för att få ett arbete beskrivs i flera studier (jfr Håkansson 2011). En förklaring till det anses vara att den risk en arbetsgivare tar när denne anställer minskar om individen har ett starkt socialt kapital i form av ett utvecklat nätverk. Betydelsen av kontakter och sociala nätverk med arbetsgivare understryks av respondenter i de tre kommunerna. Beroende på skillnader i kommunernas storlek handlar det i Malmö snarare om platsens betydelse i form av det stadsdelsområde som undersöks, medan det i Ljusnarsberg snarare är hela kommunen som åsyftas. Inom kommunerna finns det alltså i regel också skillnader mellan specifika områden vad gäller socioekonomisk status, graden av kontakter med arbetslivet, andel som pratar svenska etcetera. Det beskrivna Malmöområdet har generellt en förhållandevis låg ekonomisk status med en stor andel invånare med utländsk bakgrund, utrikes födda och nyanlända. Unga som växer upp i dessa områden har inte samma kontaktnät som boende i andra stadsdelar. En del av de boende kan vara tämligen alienerade från resten av det svenska samhället och resten av Malmö. Denna bild bekräftas också av några av de intervjuade unga. En arbetsförmedlare i Malmö ger sin bild av målgruppen:

”Vår målgrupp är ju de ungdomar som står längst ifrån arbetsmarknaden i Malmö. Inte gymnasium. Kanske inte har någon arbetslivserfarenhet. Har inget nätverk. Kommer ifrån de här socioekonomiskt utsatta områdena. Och det är ju, ja, ofta är det de här ungdomarna som du läser om i tidningen som bränner bilar och skapar upplopp och kör på varandra och allt vad de håller på med. De, de du läser om i media, ofta är de hos oss.” (Arbetsförmedlare, Malmö)

I Malmö talar såväl unga som aktörer om hur individer kan känna sig knutna till ett visst område. Det uppfattas vara kopplat till en känsla av trygghet som ofta bygger på att individen är en del av den sociala gemenskapen i området. Tryggheten kan för en del vara en språngbräda för utveckling och framsteg. Samtidigt betonar en del aktörer att en allt för stark anknytning till ett visst område riskerar att låsa fast individen och hindra denne från att komma vidare i livet.

Känslan av samhörighet i ett visst geografiskt rum verkar på så sätt kunna ha både positiva och negativa effekter. MacDonald et al. (2005) visar att det sociala nätverket är mycket viktigt för att unga i socialt mycket utsatta bostadsområden ska klara sin vardag och för deras känsla av tillhörighet. Samtidigt bidrar relationerna till att binda individen till orten och dess villkor. Till skillnad från i Ljusnarsberg ser respondenterna i Malmö dock inte att de här sociala nätverken automatiskt leder till jobb. Om nätverken främst innehåller personer som står utanför arbetsmarknaden blir de mindre effektiva ur etableringssynpunkt.

Lindblad (2016) beskriver hur det sociala rum som unga med utländsk bakgrund och med etableringssvårigheter befinner sig i återspeglas i dess geografiska rum. Detta uttrycks främst i en frånvaro av det ”svenska”, i form av avsaknad av svenska grannar, klasskamrater och det svenska språket som vi nämnt är så viktigt för att få ett arbete. De

intervjuade unga i studien anser att det troligen skulle gått mycket bättre för dem att komma in i det svenska samhället om de bott i en stadsdel med fler svenskar.

Den alltmer segregerade svenska bostadsmarknaden påverkar också etableringsmöjligheterna för unga, beroende på var de växer upp. I de segregerade bostadsområden som ibland beskrivs som utanförskapsområden eller socioekonomiskt utsatta områden finns en större ansamling av fattigdom, lägre sysselsättning, lägre inkomster, lägre utbildningsnivåer, lägre andel behöriga till gymnasiet samt större avstånd till platser med makt och inflytande. Detta påverkar också möjligheterna för unga i områdena att etablera sig (Lindblad 2016).

En rapport från ESO visar hur bostadssegregation samvarierar med utrikes föddas sannolikhet att ha ett arbete. Resultaten pekar mot att sannolikheten för att vara sysselsatt och ha inkomst från ett arbete för utrikes födda personer samvarierar negativt med andelen utrikes födda grannar. Speciellt tycks boendesegregationen samvariera negativt med individens möjligheter att nå riktigt höga inkomster (Aldén & Hammarstedt 2016).

Även i Ljusnarsberg kan etableringsmöjligheterna påverkas av det geografiska perspektivet och kopplingen till sociala nätverk. Flera representanter för olika aktörer, men också unga själva, berättar om en slags byanda som påverkar ungas möjligheter att få jobb. Kommunen är liten och det finns en känsla av att alla känner alla. För de som är bekanta med arbetsgivare eller på något sätt har möjlighet att skapa kontakter med arbetsgivare är möjligheterna större än för dem som inte är etablerade i kommunen på samma sätt. En del respondenter anser att de som flyttar in i kommunen utifrån har särskilt svårt att bli en del av bygemenskapen. Andra betonar att det kan vara väl så svårt för någon som är född i kommunen och kommer från en familj som bott där i flera generationer.

Trots att det finns stora skillnader mellan stadsdelen i Malmö och Ljusnarsberg, och att socioekonomiskt utsatta områden med en stor andel utrikes födda i regel förknippas med större etableringssvårigheter, finns det flera likheter mellan de båda kommunerna. En kommunal tjänsteperson i Ljusnarsberg som även har arbetat i en förort till Stockholm menar att de unga som växer upp i Ljusnarsberg och står långt ifrån arbetsmarknaden på många sätt står inför större utmaningar än unga i utsatta storstadsförorter. En av anledningarna är att det enligt henne är mindre vanligt att olika typer av projekt och insatser riktade till unga arrangeras i Ljusnarsberg. I de projekt hon själv varit drivande i när hon arbetade i Stockholm fanns det dessutom en ambition att finna förebilder och projektledare hos unga vuxna som börjat arbeta eller studera på högskola eller universitet. I Ljusnarsberg är det enligt respondenten närmast omöjligt att hitta den typen av förebilder, på grund av att det inte bor tillräckligt många unga vuxna i kommunen. Dessutom upplever hon en högre grad av hopplöshet hos de unga i Ljusnarsberg. De känner sig väldigt långt ifrån arbetsmarknaden och är ofta skeptiska till att någonsin få jobb, vilket påverkar attityden till studier och till arbetslivet.

”Situationen handlar faktiskt om etablerade svenska ungdomar som har faktiskt ännu större problem för att de här från förorterna ... många av dem har ändå motivationen. Har mycket bakom sig från familjerna, så där kan man ändå aktivera på ett annat sätt. Där handlar det bara om att det ska finnas möjligheter. Men här, även om de får möjligheten så är det ett jättestort jobb att jobba för att ändra attityden.” (Kommunal tjänsteperson, Ljusnarsberg)

3.6.2 Skillnader i etableringsförutsättningar mellan kommunerna

Trots många likheter finns det också skillnader mellan kommunerna i intervjustudien. Skillnaderna rör bland annat synen på utbildningens betydelse för möjligheten att få ett arbete. I Växjö och Malmö betonas inte utbildningens innehåll i lika stor utsträckning som i Ljusnarsberg. Där talar respondenterna snarare om vikten av att ha uppnått en viss utbildningsnivå (gymnasieutbildning) för att en etablering på arbetsmarknaden överhuvudtaget ska vara aktuell.

En möjlig förklaring till att det är så skulle kunna vara att Ljusnarsberg är så pass mycket mindre än de andra kommunerna. Arbetsmarknaden är mer begränsad på så sätt att antalet företag och potentiella arbetstillfällen är färre. En studie- och yrkesvägledare i Ljusnarsberg pekar exempelvis på att arbetsmarknaden för någon som läst stylistprogrammet i det närmast är obefintlig i kommunen. I Växjö betonar en representant för ett företag att de kräver gymnasiekompetens, men att inriktningen är underordnad individuella egenskaper som motivation och attityd.

I en annan studie av unga vuxna i tre olika kommuntyper visar Lena Lidström hur unga i glesbygden, med ett begränsat utbud av lediga yrken och branscher, påtalar vikten av kontakter för att få ett arbete. Lidström beskriver hur det finns tydliga skillnader mellan främst de som växer upp i en glesbygdskommun och de som lever i två olika typer (en ”välsituerad” och en ”utsatt”) av storstadsförorter. Unga vuxna i glesbygd uttrycker större begränsningar i tillgång till utbildning och arbete. Dessa begränsningar blir avgörande för om de ska stanna eller flytta. I storstadsförorterna, särskilt den välsituerade, utgår intervjupersoner från att omvärlden erbjuder ”alla möjligheter”, vilket innebär att framgångar och misslyckanden blir mer individualiserade (Lidström 2009).

3.6.3 Segregation i skolan

Nära kopplat till möjligheten till arbete är de möjligheter som ges skolorna i en kommun. Svenska skolelevers resultat varierar i hög grad mellan olika skolenheter. Skillnaden mellan olika grundskolors genomsnittliga resultat har dessutom ökat markant under de senaste åren. Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolan varierar från 20 procent till 100 procent mellan olika grundskolor (Skolverket 2014a). Den ökade skolsegregationen syns allra tydligast i storstadsområdena.

Skolverket (2012) bedömer att skolvalsreformen sannolikt har bidragit till en ökad skolsegregation och att den segregationen är kopplad till elevernas föräldrars socioekonomiska bakgrund. Bilden av en allt mer utbredd skolsegregation bekräftas i en rapport från IFAU (Böhlmark et al. 2015). I de kommuner där val till fristående skolor har blivit mer utbredd har exempelvis skolsegregationen mellan utrikes födda elever och

elever födda i Sverige samt mellan individer med utländsk respektive svensk bakgrund ökat jämfört med i kommuner där skolval är ovanligt (Böhlmark et al. 2015).

Sveriges kommuner och landsting har publicerat en skrift som syftar till att förbättra likvärdigheten i den svenska skolan genom att åstadkomma en bättre socioekonomisk resursfördelning till skolorna (SKL 2014). För att det ska ske ser SKL ett behov av att öka likvärdigheten inom samma skola genom att stötta alla lärares möjligheter att få alla elever i klassen att lyckas, men också att öka likvärdigheten mellan skolor. En avgörande förutsättning för detta är enligt SKL att det i varje kommun finns en strategisk och medveten resursfördelning.

3.7 Funktionsnedsättning

I kapitlet som beskriver ungas övergångar från olika skolformer redovisades övergångarna från gymnasiesärskolan. Registerstudien visade med eftertryck de stora etableringssvårigheterna bland elever som gått gymnasiesärskolan. Andelen som ingår i uvas-gruppen vid 27 års ålder är till exempel så stor som 68 procent. Endast 15 procent i samma ålder arbetar. Forskaren Jessica Arvidsson lyfte även fram en grupp inom uvas som lätt blir osynlig, uvas-d. Det är individer som ingår i uvas och som dessutom inte har daglig verksamhet.

Gruppen unga med funktionsnedsättning är dock betydligt större än de som går i särskolor eller specialsolor. Vilka som ingår i gruppen med funktionsnedsättning varierar, det finns ingen allmänt vedertagen definition. När situationen för unga med funktionsnedsättning beskrivs görs det därför genom kategoriseringar där exempelvis enkätfrågor, stödinsatser eller diagnoser definierar gruppen. Myndighetens rapport om levnadsvillkoren för unga med funktionsnedsättning, *Fokus 12*, visade att knappt 16 procent av ungdomsgruppen har en funktionsnedsättning (Ungdomsstyrelsen 2012). I myndighetens enkätundersökning *Ungdomsenkäten 2015* angav drygt 12 procent av de svarande att de hade en funktionsnedsättning. En liknande andel (13 procent) anger att de har en funktionsnedsättning i en studie från Arbetsförmedlingen och Statistiska centralbyrån (Statistiska centralbyrån 2016).

3.7.1 Brister i skolans stöd

Skolresultatens betydelse för den fortsatta etableringen har konstaterats vid ett flertal tillfällen. Skolsituationen för unga med funktionsnedsättning är i regel sämre än för andra unga. I *Fokus 12* beskrev vi hur unga med funktionsnedsättning hade sämre skolresultat än andra unga och att de trivdes sämre i skolan (Ungdomsstyrelsen 2012). Många elever med funktionsnedsättning var också missnöjda med det stöd de fick av skolan. Vi konstaterade att det fortfarande i skolans arbete främst fokuseras på individen i stället för på hinder i den omgivande miljön. I rapporten beskrev en del av de unga som vi intervjuade hur de fick sina diagnoser väldigt sent under skoltiden, vilket innebar att de inte fick det stöd de var berättigade till. Sena diagnoser samt sent och bristfälligt stöd för elever med funktionsnedsättning har konstaterats i flera rapporter (jfr Lindblad 2016, Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa och Riksförbundet Hjärnkoll 2014).

Möjligheten att få stöd ska enligt skollagen inte enbart bero på om man har en diagnos eller inte. I stället ska det pedagogiska och sociala stödbehovet vara styrande

för om en elev ska få tillgång till extra anpassningar eller särskilt stöd. I en rapport från Skolverket anger dock hälften av rektorerna och hälften av specialpedagogerna och speciallärarna att den medicinska diagnosen har betydelse för om en elev ska få särskilt stöd eller inte (Skolverket 2015a).

I samma rapport konstaterar Skolverket brister i tillgänglighet ur ett pedagogiskt, socialt och fysiskt perspektiv. Det finns även brister i styrning och uppföljning och funktionshinderperspektivet saknas i stora delar av det systematiska kvalitetsarbetet. Flera andra studier pekar på bristande tillgänglighet i skolorna (jfr Skolverket 2015a). Bristande tillgänglighet är sedan januari 2015 en form av diskriminering i diskrimineringslagen (2008:567). Lagen innefattar även bristande stöd i undervisningen, vilket betyder att skolan är ansvarig att genomföra skäligen åtgärder för att vara fullt tillgänglig för alla, inklusive för elever med funktionsnedsättning.

Enligt Skolinspektionens granskning finns tendenser att skolor placerar elever som diagnostiseras med en funktionsnedsättning i en särskild undervisningsgrupp, utan att närmare reflektera över elevens förutsättningar och individuella behov. Ofta saknas också ordentlig kartläggning, tydlig planering och noggrann uppföljning av insatta åtgärder för att stödja elever med funktionsnedsättning (Skolinspektionen 2009a).

Ett problem för elever med funktionsnedsättning är också att vissa förlorar sitt stöd vid skolbyten (Myndigheten för delaktighet 2016). Det kan också gälla gymnasiesärskoleelever som hamnar utanför kommunernas aktivitetsansvar då många av eleverna som går i gymnasiesärskolan går ut först när de är 21 år gamla eftersom utbildningen är fyraårig. Det innebär att om elever hoppar av gymnasiesärskolan i förtid, eller om de går ut med ofullständigt slutbetyg, kan de redan ha passerat aktivitetsansvarets åldersgräns på 20 år. En höjd åldersgräns för det kommunala aktivitetsansvaret skulle ge bättre förutsättningar för ungdomar med gymnasiesärskolebakgrund att omfattas av detta kommunala ansvar.

I projektet *Koll på läget* skapades samverkansmodeller på regional nivå i syfte att fånga upp individer som har en lindrig utvecklingsstörning och som avslutar gymnasiesärskolan. Projektet konstaterar att insatser till målgruppen ofta ges sent, i 25–30-årsåldern, då utanförskapet redan har hunnit etablerats. Ett annat hinder är avsaknaden av dokumentation från gymnasiesärskolan, något som skapar problem vid Arbetsförmedlingens bedömning av nödvändiga insatser (Samordningsförbundet Centrala Östergötland 2014).

Kristina Hellberg och Anette Kjellberg har studerat hur unga vuxna med adhd eller Aspergers syndrom upplever sin övergång från skola till arbetsliv (Hellberg & Kjellberg 2012). Studien visar att det inte finns någon specifik faktor som är avgörande för övergången. Det är snarare en process med flera faktorer inblandade under skoltiden som ger förutsättningar för övergången från skola till vidare studier och arbete. För att underlätta och möjliggöra övergången behövs därför en bred ansats med en bredd av professioner. Författarna menar vidare att det inte bara är viktigt att studera övergången från skola till arbetsliv eller högre studier. Även övergången mellan olika lägre skolformer har stor betydelse för gruppen och dess framtida etableringsmöjligheter.

Arbetsförmedlingen har ett särskilt uppdrag att samverka med skolan för att genom vägledning och information underlätta övergången från skola till arbetsliv för den som har en funktionsnedsättning och är 16–29 år (Arbetsförmedlingen 2016b).

Vi har tidigare beskrivit folkhögskolornas viktiga roll för unga med funktionsnedsättning. Det har skett en kraftig ökning av elever med funktionsnedsättning på folkhögskolorna. År 2015 hade 35 procent av deltagarna i allmän och 14 procent av dem i särskild kurs en funktionsnedsättning (Folkbildningsrådet 2015). En av orsakerna till den stora ökningen av andelen studenter med funktionsnedsättning vid folkhögskolorna kan enligt forskare vara att andra skolformer inte lyckas stödja dessa elever till måluppfyllelse (Nylander et al. 2015).

3.7.2 Arbetsetablering med förhinder

I vår intervjustudie ger två informanter med funktionsnedsättning olika bilder av vad den diagnos de fått har inneburit för möjligheten att få ett arbete. Felicia utvecklade ett drogmissbruk på högstadiet på grund av ett behov av att självmedicinera sin funktionsnedsättning. Hon fick en neuropsykiatrisk diagnos när hon var 17 år och önskar att hon blivit diagnostiserad tidigare. Om hon fått mer stöd tidigare hade hon kunnat fokusera bättre på skolan, sluppit hamna efter och förbättrat möjligheterna att få ett jobb.

För Elina innebar diagnosen en hjälp att förstå varför hon känt sig annorlunda. Men diagnosen har också lett till att omvärlden, inte minst representanter för olika myndigheter, placerar henne i ett fack, behandlar henne annorlunda och inte ser hennes potential och förmåga. I stället betraktar de henne som känslig och oförmögen att tåla stress eller krävande situationer.

”Om man är ett diagnosbarn är man helt körd. De bara ’Du kan inte ens läsa en bok va?’ Man bara ’jo’ ... Man blir förminskad så jävla mycket.” (Elina, 19 år, Växjö)

I strategin för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011–2016 finns två inriktningsmål för arbetsmarknadspolitiken. Sysselsättningsgraden ska öka för personer med funktionsnedsättning som har nedsatt arbetsförmåga och det ska finnas en effektiv matchning mellan dessa personer och lediga arbeten. I Fokus 12 visar myndigheten att unga med funktionsnedsättning överlag hade större etableringssvårigheter än övriga unga (Ungdomsstyrelsen 2012). En ESO-rapport pekar också ut unga med funktionsnedsättning, i detta fall sådana som har registrerats med nedsatt arbetsförmåga hos Arbetsförmedlingen, unga med aktivitetsersättning och unga med handikappersättning, som en grupp med en särskild svag ställning på den svenska arbetsmarknaden. Det finns också negativa tendenser i utvecklingen för gruppen (Engdahl & Forslund 2015).

Arbetsförmedlingen har sedan 2002 sektorsansvar för funktionshinderfrågor inom arbetsmarknadspolitiken. Bland delmålen ingår att andelen unga, under 30 år, med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga som får en anställning eller utbildning årligen ska öka. Detta delmål hade dock inte uppnåtts vid den senaste redovisningen. I gruppen har andelen som årligen går till anställning eller utbildning minskat något sedan 2011 och var 6,9 procent 2015. Arbetsförmedlingen gör med hjälp av en ”funktionshinderkod” en bedömning om den arbetssökande behöver något extra stöd. Bland unga under 30 år med funktionsnedsättning har andelen inskrivna med funktionshinderkod ökat från 13 till 20 procent mellan 2011 och 2015 (Arbetsförmedlingen 2016b).

I en studie om etableringen i arbetslivet efter gymnasiesärskolan visar Martin Molin (2008) att de före detta eleverna har att förhålla sig till en "paradoxal kvalificeringsprocess". För att få ta del av stödinsatser som kan hjälpa en person att komma närmare arbetsmarknaden måste denne först framhålla sina tillkortakommanden. Endast genom att först kategoriseras som en person med nedsatt arbetsförmåga kan man få tillgång till ett utökat stöd i strävan efter arbete. Den här kategoriseringen kan ha negativa konsekvenser både för den enskilde, som tvingas presentera sina tillkortakommanden före sina förmågor, och för arbetsgivare som kan ställa sig tvekan inför personens möjligheter att klara av ett arbete utifrån den nedsatta arbetsförmåga som har konstaterats.

För att öka möjligheten till etablering för unga med funktionsnedsättning spelar den offentliga sektorn en viktig roll. I en undersökning av Sveriges Kommuner och Landsting framgår att kommuner och landsting kommit långt när det gäller tillgänglighet, men mycket återstår när det gäller centrala beslut för att öka möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att bli anställda. Politiska beslut eller riktlinjer saknas hos mer än hälften av kommunerna och landstingen (Sveriges Kommuner och Landsting 2012a).

Det är dock betydligt vanligare att personer med funktionsnedsättning arbetar inom det privata näringslivet, över två av tre anställda personer med funktionsnedsättning är anställda inom den privata sektorn (SCB 2016)..

Liksom andelen unga som funktionshinderkodas har ökat, har andelen unga med aktivitetsersättning ökat stadigt de senaste åren. Enligt Riksrevisionen riskerar dock aktivitetsersättningen att skapa inlåsnings effekter för de som tar del av ersättningen. Riksrevisionen menar i en granskning att aktivitetsersättningens syfte och mål om ett aktivt förhållningssätt för unga med nedsatt arbetsförmåga inte uppnås (Riksrevisionen 2015). Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har i uppdrag att gemensamt ge förstärkt stöd till personer som är sjukskrivna och till unga med aktivitetsersättning. Syftet är att erbjuda personen insatser som bidrar till att den som är sjukskriven återfår arbetsförmågan och kan återgå i arbete, samt att förkorta tiden i sjukförsäkring. Myndigheterna inledde 2014 ett arbete för att pröva och effektutvärdera olika typer av arbetslivsinriktade rehabiliteringsinsatser för unga med aktivitetsersättning. (Arbetsförmedlingen 2016b).

Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågor har flera uppdrag som rör unga med funktionsnedsättning. Myndighetens kommande tematiska analys, Fokus 17, kommer bland annat att beskriva etableringen i arbets- och samhällslivet för unga med funktionsnedsättning.

3.8 Andra grupper med etableringssvårigheter

3.8.1 Unga föräldrar

I detta kapitel har vi utifrån registerdata beskrivit graden av arbetsetablering utifrån en rad olika bakgrundsvariabler. Det finns dock grupper som inte är redovisade i registerstudien, men som också generellt har särskilda utmaningar att etablera sig.

En grupp är unga föräldrar. Får man som ung barn när man fortfarande går i skolan, finns det många faktorer som innebär svårigheter att klara skolan lika bra och det kan i sin tur leda till svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Studier har visat på kopplingen mellan att få barn som ung och ökad risk att hamna utanför både arbetsmarknaden och utbildningssystemet i större utsträckning än andra

unga i samma ålder (Integrationsverket 2007, SOU 2003:92). Ett tidigt föräldraskap gör att man får större svårigheter att hinna avsluta sin utbildning eller har kort utbildning, vilket påverkar möjligheten att få ett arbete. Ungdomsstyrelsen fick 2011 i uppdrag att genomföra insatser i syfte att främja unga föräldrars möjligheter att slutföra sin utbildning i grund- och gymnasieskolan (Utbildningsdepartementet 2011). I uppdraget ingick även att ta fram kunskap om unga föräldrars skolgång och arbetsetablering.

Antalet unga som blir föräldrar innan de fyllt 20 år har varit tämligen konstant mellan 2005 och 2010, ungefär 1 500 unga under 20 år blir föräldrar per år. En klart mindre andel bland unga föräldrar har en avklarad treårig gymnasieutbildning respektive eftergymnasial utbildning.

Endast 27 procent av de som fått barn före 20 års ålder hade minst en treårig gymnasieutbildning vid 25 års ålder jämfört med 83 procent av de som inte fått barn före 20 års ålder. De unga mödrarnas skolgång påverkas mer av tidigt föräldraskap än de unga fädernas. Skillnaden i andelen som klarat av ett treårigt gymnasium är 59 procentenheter mellan unga mödrar och andra kvinnor, motsvarande skillnad bland män är 47 procentenheter. Unga föräldrar med utländsk bakgrund, såväl kvinnor som män, har de allra lägsta andelarna med minst treårigt gymnasium, 19 respektive 17 procent.

Svårigheterna för unga föräldrar märks även i andelen som varken arbetar eller studerar. Vid 24 års ålder är det bland de som inte genomgått en treårig gymnasieutbildning 8 procentenheter större andel unga föräldrar som befinner sig i uvas-gruppen. Bland dem som genomgått ett treårigt gymnasium är motsvarande skillnad 7 procentenheter.

För unga föräldrar kan samhällets regler för olika stöd innebära ytterligare svårigheter. I rapporten beskrivs hur möjligheten att läsa upp exempelvis gymnasiet på komvux försvåras då komvuxstudierna tidigast får inledas andra kalenderhalvåret det år personen fyller 20 år. Som elev under 20 år kan man inte heller få studiemedel och med det möjlighet att söka särskilt tillägg för barn från Centrala studiestödsnämnden. Den svåra ekonomiska situation som unga föräldrar ofta befinner sig i kan göra att de hellre försöker få ett arbete när föräldrapenningen är slut. Unga föräldrar under 20 år har dock inte rätt till a-kassa vid arbetslöshet, vilket gör att försörjningsstöd blir deras enda möjlighet till försörjning till dess de får ett arbete.

3.8.2 Hbtq

Levnadsvillkoren för unga hbtq-personer har beskrivits i flera studier av myndigheten. I dessa framkommer att unga hbtq-personer har sämre levnadsvillkor än övriga unga när det gäller exempelvis hälsa och att många hbtq-ungdomar upplever trakasserier och mobbning på olika arenor (Ungdomsstyrelsen 2010). Sämre hälsa och olika sorters social utsatthet kan försämra ungas möjlighet att prestera i skolan. Unga hbtq-personers etablering är än så länge ett ganska outforskat område. Analyser av myndighetens Ungdomsenkäten 2015 visar att unga hbtq-personer²⁵ i åldern 20-25 år är arbetslösa i högre grad än andra unga.

²⁵ Unga som i enkäten beskriver sig själva som bisexuella, homosexuella, osäkra på sin sexuella läggning, annat eller som inte vill definiera sin sexuella läggning. Andelen hbtq-personer var 12,5 procent av det totala antalet svarande 20–25-åringar.

I uppdraget att utveckla samverkan kring unga med psykisk ohälsa och som varken arbetar eller studerar kommer myndigheten att ta fram en kunskapsöversikt om unga hbtq-personers etablering i arbetslivet. Översikten består av en litteraturstudie över internationell forskning på fältet unga hbtq-personer och etablering, en kvalitativ intervjustudie och en analys av resultaten från myndighetens ungdomsenkät. Då även myndighetens rapport *Fokus 17* kommer att beskriva etableringen för unga hbtq-personer finns det möjlighet att ta ett fördjupande grepp rörande etableringen för unga hbtq-personer det närmaste året.

3.9 Sammanfattande tendenser

Detta kapitel har visat hur olika bakgrundsvariabler tydligt påverkar ungas möjligheter att etablera sig efter skolan. Men det är sällan bara *en* bakgrundsvariabel som påverkar, ofta är det flera olika variabler som spelar in och påverkar möjligheten till etablering mer eller mindre positivt. Läger man exempelvis till kön på analyserna av de andra bakgrundsvariablerna kan skillnaderna i etableringsmöjligheter öka, men också minska. För utrikes födda och nyanlända har exempelvis ofta tjejerna större utmaningar i att etablera sig än killarna, bland annat på grund av att tjejer förväntas ta ett större ansvar i hemmet än killar.

I *Fokus 16* gjorde forskaren Eva Wikström en studie av nio unga kvinnors syn på integration och upplevelser av hur etableringssinsatser främjar deras väg in i det svenska samhället (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a). Hon upptäcker genusaspekter i kvinnornas situation som kan missgynna dem att förverkliga sina utbildnings- och yrkesdrömmar. De har till exempel ansvar för hem, syskon och föräldrar som har svårigheter att klara sig, vilket kan inverka på kvinnornas kraft och tid att lägga på eget förverkligande. I deras beskrivningar är arbete en väg till frihet, självständighet och att vara utåtriktad i samhället.

På liknande sätt kan andra kombinationer av bakgrundsvariabler försvåra eller underlätta etableringen. Jessica Arvidsson lyfter i sin delstudie av gymnasiesärskoleelevers övergång till arbetslivet fram hur många av de unga med utländsk bakgrund och som ingår i undergruppen uvas-d (det vill säga varken arbetar, studerar eller har daglig verksamhet) ”prickar in” samtliga tre grupper som ESO (2015) beskriver ha särskilt stora etableringssvårigheter: de har utländsk bakgrund, en funktionsnedsättning *och* saknar gymnasieutbildning. För samhället gäller det att kunna möta behovet från dessa grupper, oavsett bakgrundsvariabel, så att alla har möjlighet att etablera sig. I nästa kapitel beskriver vi därför vilka faktorer och aktörer i samhället som vi identifierat som särskilt viktiga för att underlätta ungas övergång från skola till arbetsliv.

4 Faktorer och aktörer som påverkar etableringen

I denna delrapport har vi hittills redovisat ungas övergångar från olika skolformer och identifierat på vilket sätt olika bakgrundsvariabler samt utbildningsresultat påverkar möjligheten eller risken att etablera sig, studera eller ingå i gruppen uvas.

Att som ung avsluta en skola och därefter försöka etablera sig genom att få ett arbete är en komplex process där ett flertal olika faktorer och aktörer ofta är inblandade. Dessa faktorer och aktörer kan också skilja sig åt beroende på vilken skolform man lämnar och hur man lyckats i skolan. Vi har visat att en genomförd gymnasieutbildning har betydelse för etableringsmöjligheterna. Därför läggs tonvikten vid faktorer som påverkar just unga som har svårare att etablera sig och som kanske saknar ett gymnasiebetyg som ger behörighet till högskola.

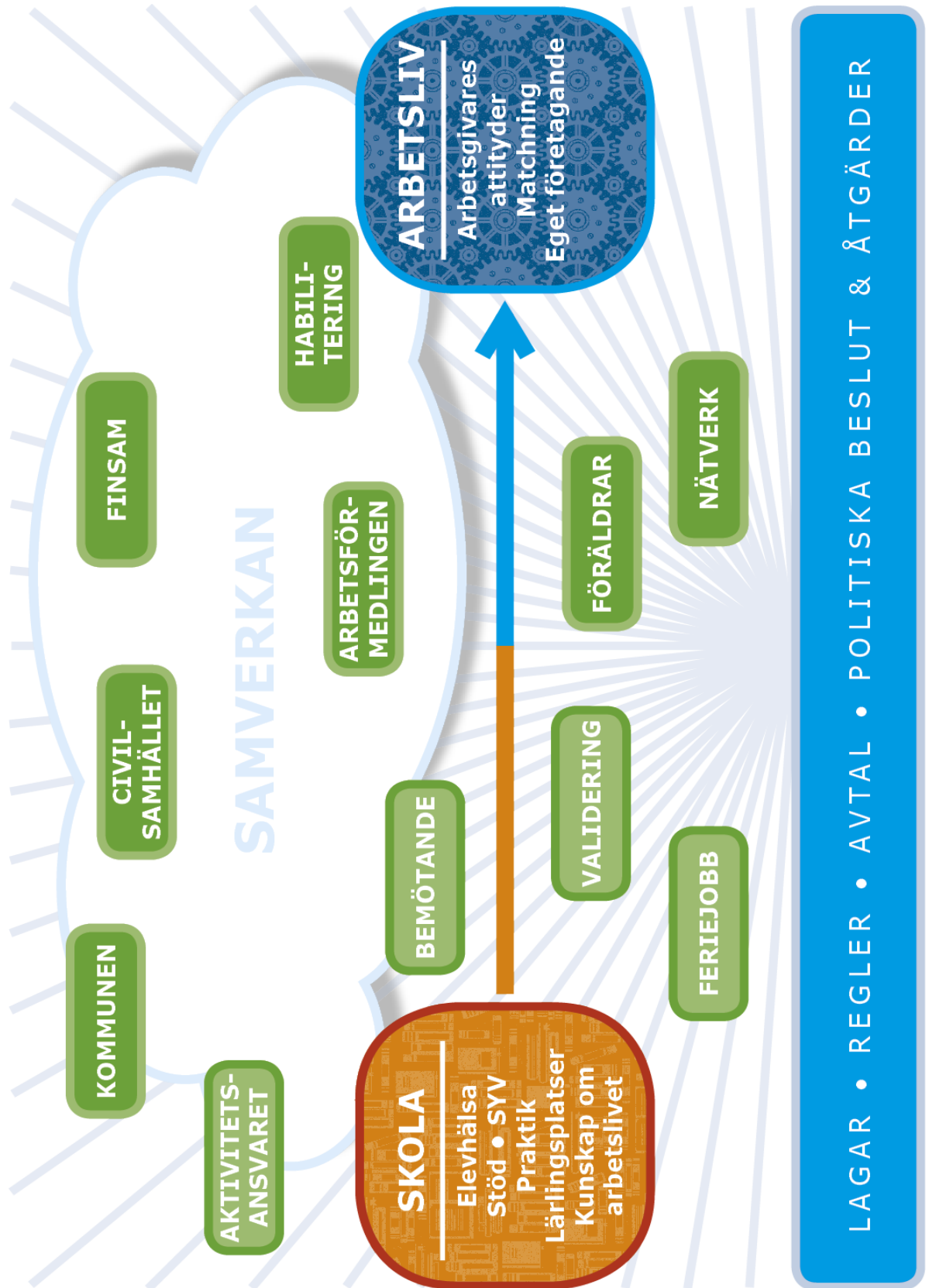
Ett sätt att närma sig en djupare förståelse av vilka utmaningar unga står inför i dag är att se till vilka olika sociala risker som unga möter i etableringsfasen. Sociala risker handlar om hur levnadsvillkor påverkas av individrelaterade faktorer och samhällsekonomiska omständigheter (Olofsson 2014). Mycket talar för att unga i dag möter mer påtagliga sociala risker i etableringsfasen till vuxenlivet och att institutionerna och välfärdspolitiken som finns till för att underlätta ungas etablering har blivit mindre effektiva under de senaste decennierna (Lundahl & Olofsson 2014, Olofsson 2014).

Ungdomspolitikens övergripande mål är att alla unga ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen (prop. 2013/14:191). Ungas möjlighet till etablering i arbets- och samhällslivet är en viktig beståndsdel i detta mål.

Samhället har därför ett viktigt ansvar att med hjälp av åtgärder underlätta för de unga som inte har samma möjligheter att etablera sig som andra.

I figur 4.1 redogör vi för de faktorer och aktörer som vi identifierat som särskilt viktiga i ungas övergång från skola till arbetsliv, med tonvikt på situationen för unga som genomfört eller inte slutfört gymnasieskolan. Figuren bildar även en utgångspunkt för en stor del av vårt arbete under resterande utredningstid. En fördjupning av de redovisade faktorerna och aktörerna kommer även att tjäna som grund för de förslag vi ska lägga i slutrapporten.

Figur 4.1 Identifierade faktorer och aktörer med särskild relevans för ungas övergång från skola till arbetsliv.

4.1 Utredningens fortsättning

Vi har i denna delrapport beskrivit resultat utifrån utredningens arbete hittills. Resultaten kan tjäna som en grund för vårt fortsatta arbete. När denna delrapport lämnas in återstår drygt ett och ett halvt år fram till dess att slutrapporten ska lämnas in i oktober 2018. Följande områden kommer vi att fokusera på framöver:

- **Utveckling och fortsatt analys av registerdata**
Vi avser att ytterligare fördjupa oss i de registerdata vi har beställt från SCB om ungas övergång från olika skolformer till arbete, studier och uvas. Då registerdatan sträcker sig fram till 2013 har vi för avsikt att utöka beställningen så att vi kan lägga till data för 2015 och göra nya analyser. Det kan även bli aktuellt att lägga till variabler för att öka kunskapen om gruppen ytterligare.
- **Fördjupning av faktorer och aktörer**
I denna rapport har vi identifierat ett antal faktorer och aktörer med särskild relevans för ungas etablering. Den återstående utredningstiden kommer vi att fördjupa oss i dessa faktorer och aktörer för att sedan med utgångspunkt i denna kunskap kunna lämna förslag på åtgärder som underlättar övergången mellan skola och arbetsliv för unga.
- **Arbete med förslag**
Utöver den ovan nämnda fördjupning av olika faktorer och aktörer kommer vi att träffa och samråda med relevanta aktörer för att identifiera utvecklingsområden och diskutera vilka förslag som kan vara lämpliga att lägga.
- **Fördjupad kunskap om övergången från folkhögskola**
Våra registerstudier visar att övergången från folkhögskolan inte går lika enkelt som andra utbildningar. Det är till exempel fortfarande en stor andel som vid 29 års ålder ingår i gruppen uvas efter genomgången folkhögskoleutbildning. Till skillnad från andra skolformer, inte minst gymnasieskolan, är ungas övergångar från folkhögskolan ett tämligen outforskat område. Då dessutom folkhögskolan har kommit att spela en allt viktigare roll i arbetsmarknadsåtgärder har vi för avsikt att ytterligare fördjupa oss i folkhögskolans roll och ungas etablering i arbetslivet efter att ha gått på folkhögskola. Detta skulle med fördel kunna göras i samarbete med Folkbildningsrådet.
- **Fler röster från unga**
I myndighetens arbete är ungdomsperspektivet viktigt. Ungas egna röster om sina levnadsvillkor spelar en viktig roll i våra utredningar. Genom vår intervjustudie i tre kommuner har vi fått en bild av hur arbetslösa unga upplever hinder och möjligheter, men vi har för avsikt att fördjupa denna kunskap genom att göra fler intervjuer med unga. Förslagsvis genom att intervjua unga som deltar i de insatser som får stöd genom myndighetens uppdrag att stödja samverkansmodeller för att stärka etableringen i arbets- och samhällslivet för unga som varken arbetar eller studerar.

5 Referenser

- Aldén, L. & Hammarstedt, M. (2016). *Boende med konsekvens – en ESO-rapport om etnisk bostadssegregation och arbetsmarknad*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Alecta (2014). *Ett långt arbetsliv börjar tidigt*. Stockholm: Kampanjmakarna.
- Arbetsförmedlingen (2014). *Utbildningsexplosion i befolkningen – men får akademikerna arbete i nivå med sin utbildning?* Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2016a). *Perspektiv på ungdomsarbetslösheten*. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Arbetsförmedlingen (2016b) *Arbetsförmedlingens åiterrapportering 2016 – En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016*. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Arvidsson, J. (2016). *Sysselsättning och social rättvisa. En nationell registerstudie om 12 269 unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning*. Doktorsavhandling. Halmstad: Halmstad University Press.
- Arvidsson, J., Staland-Nyman, C., Widén, S. & Tideman, M. (2016a) *Sysselsättning för unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning – boendegeografiska skillnader*. *Tidsskrift for Velferdsforskning*. 19 (3), s. 244–263.
- Behtoui, A. (2006). *Om de hade på rätt plats födda föräldrar: Om ungdomar med utländsk bakgrund i det svenska utbildningssystemet och på den svenska arbetsmarknaden*. Expertbilaga till Rapport Integration 2005. Norrköping: Integrationsverket.
- Boeltzig, H., Timmons, J.C., Butterworth, J. (2009). Gender differences in employment outcomes of individuals with developmental disabilities. *Journal of Vocational Rehabilitation*. 31 (1), s. 29–38.
- Boguslaw, J. & Wadensjö, E. (2011). Humanisterna och den svenska arbetsmarknaden. I A. Ekström & S. Sörlin (Red.), *Humanisterna och framtidssamhället*. Forskningsrapport 2011:1. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Bursell, M. (2012). What's in a name? A field experiment test for the existence of ethnic discrimination in the hiring process. In *Ethnic discrimination, name change and labor market inequality*. Akademisk avhandling. Stockholm Studies in Sociology New series, 54.
- Böhlmark, A., Holmlund, H. & Lindahl, M. (2015). *Skolsegregation och skolval*. Uppsala: IFAU.

- Carlsson, M. & Rooth, D-O. (2007). Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data. *Labour Economics*, 14.
- Çelikaksoy, A. & Wadensjö, E (2015a). *De ensamkommande flyktingbarnen och den svenska arbetsmarknaden*. Rapport 2015:2. The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies (SULCIS).
- Çelikaksoy, A. & Wadensjö, E (2015). *Ensamkommande barn i Sverige*. Rapport 2015:1. The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies (SULCIS).
- Çelikaksoy, A. & Wadensjö, E. (2016). *Hur har de ensamkommande barnen det i Sverige?* Socialmedicinsk tidskrift, 93(1): 28-36.
- Delegationen unga till arbete (2016). *Kraftsamling mot ungdomsarbetslösheten*. Rapport från Dua till regeringen den 31 mars 2016.
- Ds 2015:41 *En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap*.
- Engdahl, M. & Forslund, A. (2015). *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015:3. Stockholm: Finansdepartementet, Regeringskansliet.
- Folkbildningsrådet (2011). *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010 - Folkbildning för alla?* Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Folkbildningsrådet (2015). *Steg vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Folkbildningsrådet (2016). *Årsredovisning med verksamhetsberättelse 2015*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Hatlevoll, T. (2015). *Utbildning – nyckeln till arbete*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Hellberg, K., & Kjellberg, A. (2012). *Övergångsprocessen från skola till vidare studier och arbete: Intervjuer med unga vuxna med ADHD och Aspergers syndrom*. Linköping University Electronic Press.
- Hertzberg, F. (2003). *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet: hur arbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Håkansson, P. (2011). *Ungdomsarbetslöshet: om övergångsregimer, institutionell förändring och socialt kapital*. Lund: Media-tryck.
- Integrationsverket (2007). *Närmar sig och fjärrar sig*. Norrköping: Integrationsverket.
- Patrik Lind, P. & Westerberg, A. (2015). *Yrkeshögskolan – vilka söker, vem tar examen och hur går det sedan?* Rapport 2015:12. Uppsala: IFAU.

- Lindblad, M. (2016). *"De förstod aldrig min historia." Unga vuxna med migrationsbakgrund om skolmisslyckande och övergångar mellan skola och arbete.* Umeå: Umeå universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap.
- Lidström, L. (2009). *En resa med osäkra mål: unga vuxnas övergångar från skola till arbete i ett biografiskt perspektiv.* Doctoral dissertation, Umeå universitet.
- Lundahl, L. & Olofsson, J. (2014). "Guarded transitions? Youth trajectories and school-to-work transition policies in Sweden". *International Journal of Adolescence and Youth*. 19 (Suppl 1), 19–34..
- MacDonald, R., Shildrick, T., Webster, C.,; Simpson, D. (2005). Growing Up in Poor Neighbourhoods. The Significance of Class and Place in the Extended Transitions of „Socially Excluded“ Young Adults. *Sociology*, 39:5, 873-891.
- Mineur, T. (2013). Skolformens komplexitet. Elevers erfarenheter av skolvardag och tillhörighet i gymnasiesärskolan. Doktorsavhandling. Örebro: Örebro Universitet.
- Molin, M (2008). *Delaktighet i olika världar – om övergången mellan gymnasiesärskola och arbetsliv.* Höskolan i Väst.
- Myndigheten för delaktighet (2016). *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011-2016. Redovisning av regeringsuppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken.* MFD: Sundbyberg.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016a). *Fokus 16 – Unga Nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet.* Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016b) *Ung idag 2016 – en beskrivning av ungas levnadsvillkor.* Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2015). *Etablering på arbetsmarknaden 2012 – Examinerade från KY/YH-utbildningar 2010.* Västerås: Myndigheten för yrkeshögskolan.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2016). *Pilotstudie. Riktat statsbidrag för validering inom YH.* Västerås: Myndigheten för yrkeshögskolan.
- Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa och Riksförbundet Hjärnkoll (2014). *Lyssna på oss ungdomar!*
- Nilsson, A. & Bäckman, O. (2014). Unga vuxna som varken arbetar eller studerar: riskfaktorer och konsekvenser i fyra födelsekohorter. I J. Olofsson (Red.), *Den långa vägen till arbetsmarknaden. Om unga utanför.* Lund: Studentlitteratur, 57–77.
- Nylander, E., Bernhard, D., Rahm, L., & Andersson, P. (2015). *oLikaTillsAMmanS: En kartläggning av folkhögskolors lärmiljöer för deltagare med funktionsnedsättningar.*
- Olofsson, J. (Red.) (2014). *Den långa vägen till arbetsmarknaden. Om unga utanför.* Lund: Studentlitteratur.

- Regeringens proposition 2015/16:198 *En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap*
- Regeringens proposition 2013/14:191 Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande
- Regeringens strategi (2015). *Vägar framåt – strategi för unga som varken arbetar eller studerar*. U2015/05478/UF Stockholm: Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet.
- Regeringsbeslut (2015). 3.1.1.1 *Fördjupad analys av ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, 2014-12-22, U2014/7523/SAM delvis, U/2014/7545/UC mfl.*
- Regeringsbeslut (2016). 3.1.A.3 *Fördjupad analys av ungas övergång mellan skola och arbetsliv. Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015-12-18, U2014/07165/UF, U2015/00842/UF, U2015/01238/UF m.fl.*
- Riddell, S., Baron, S. & Wilson, A. (2001). The significance of the learning society for women and men with intellectual difficulties. *Gender and Education*. 13(1), s. 57–73.
- Riksrevisionen (2015). *Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet?* RIR 2015:7. Stockholm: Riksdagens interntryckeri
- Samordningsförbundet Centrala Östergötland (2014). *Erfarenheter från projektet Koll på läget*.
- Schröder, L. (2014). Unga med utländsk bakgrund. I J. Olofsson (Red.), *Den långa vägen till arbetsmarknaden. Om unga utanför*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolinspektionen (2009a) Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan. 2009:5. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2009). *Utbildning för nyanlända elever 2009*. Rapport 2009:3. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2014). *Utbildningen för nyanlända elever*. Rapport 2014:03. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket, (2007), *Hemställan om ändring i förordning om den officiella statistiken*, dnr 2007:3.
- Skolverket (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2012). *Likvärdig utbildning i svensk grundskola – En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2014a). *Beskrivande data 2014*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2014b). *Frånvaro och närvaro i gymnasieskolan - en nationell kartläggning*. Rapport 416. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2014c). *Vad ungdomar gör efter gymnasieskolan – en registerstudie*. Rapport 411. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2015a). *Att planera för barn och elever med funktionsnedsättning. En sammanställning av forskning, utvärdering och inspektion 1994-2014*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2016a). *Arbetslivet efter skolan. Arbetsledares bedömning av unga medarbetares kompetens och inom vilka branscher unga arbetar*. Rapport 441. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2015b) *Om nyanlända i grundskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2015c). *Redovisning av uppdrag om uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom kommunal vuxenutbildning och utbildning i svenska för invandrare*.

Skolverket (2016b). *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan år 2016*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2016c). *Gymnasiesärskolan Uppföljning och analys av 2013 års reform*. Rapport 435. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2016d). *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet*. Rapport 442. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2016e) *Öppna jämförelser i gymnasieskolan 2016, Tema nyanlända elever*. Stockholm: Skolverket.

Socialdepartementet (2011). *En strategi för genomförande av funktionshinderpolitiken 2011-2016*. Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2008). *Daglig verksamhet enligt LSS. En kartläggning*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2016) *Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade 2015*.

<https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20099/2016-3-10.pdf>
[Hämtad 2017-02-15].

SOU 2003:92 *Unga utanför*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU 2006:79. *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU 2012:69 *Med rätt att delta Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

SOU 2013:74 *Unga som varken arbetar eller studerar – statistik, stöd och samverkan*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

SOU 2015:97 *Välja yrke*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU 2016:77 *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU 2016:94 *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2014). *Att studera som vuxen med funktionsnedsättning – En fördjupad studie av studerandes erfarenheter*. SPSM: DanagårdLitho

Statistiska centralbyrån (2013). *Inträdet på arbetsmarknaden för universitets- och högskolestuderande. Nybörjare 2005/06*. Temarapport 2013:3. SCB: Örebro.

Statistiska centralbyrån (2015). *Etablering på arbetsmarknaden tre år efter gymnasieskolan*. Temarapport 2015:1. SCB: Örebro.

Statistiska centralbyrån (2016). *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2015*.

Stretmo, L. & Melander, C. (2013). *Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp*. Rapport 2:2013. Göteborg: FoU i Väst Göteborgsregionens kommunalförbund.

Sveriges Kommuner och Landsting (2012a) *Funktionsnedsättning och arbete. Vad gör kommuner och landsting?* Stockholm. SKL

Sveriges Kommuner och Landsting (2012b) *Motverka studieavbrott: Gymnasieskolans utmaning att få alla elever att fullfölja sin utbildning*. Stockholm. SKL

Sveriges Kommuner och Landsting (2014). *Socioekonomisk resursfördelning till skolor. Så kan kommunen göra*. Stockholm. SKL

Temagruppen Unga i arbetslivet (2013). *10 orsaker till avhopp*.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2014). *Bakom siffrorna*.

Temagruppen unga i arbetslivet (2017) *Unga vill och kan i nytt land* (opublicerad)

Ungdomsstyrelsen (2008). *Fokus 08 – om ungas utanförskap*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010) *Hon hen han*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012). *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen 2013. *Fokus 13- unga och jämställdhet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Universitetskanslersämbetet (2015). *Etableringen på arbetsmarknaden för högskoleutbildade 2013. Examinerade läsåren 2011/12, 2009/10 och 2007/08*. Rapport 2015:26. Stockholm: UKÄ.

Universitetskanslersämbetet (2016a). *Kvinnor och män i högskolan*. Rapport 2016:16. Stockholm: UKÄ.

Universitetskanslersämbetet (2016b). *Universitet och högskolor. Årsrapport 2016*. Stockholm: UKÄ.

Utbildningsdepartementet (2011). *Regeringsuppdrag (U2011/4664/UC)*.

Åslund, O. et al. (2006). *Fritt inträde? Ungdomars och invandrares väg till det första arbetet*. Stockholm: SNS förlag.

Lagar

Diskrimineringslagen 2008:567

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade(LSS)

SFS 2015:49 *Förordning (2015:49) med instruktion för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*.

Skollag 1985:1100, 2010:800

Elektroniska källor

Statistiska centralbyrån: www.scb.se

Skolverket: www.skolverket.se.

Temagruppen unga i arbetslivet: www.temaunga.se

Universitetskanslersämbetet: www.uka.se

MUCF: www.ungidag.se.

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) 2017

ISSN 1651-2855 ISBN 978-91-88455-12-3

projektledare **Fabian Sjö**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

grafisk form **Christián Serrano**

distribution **MUCF, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.mucf.se**

tfn **08-566 219 00**

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se | och civilsamhällsfrågor